

Игор М. Ђурић

БУВЉА ПИЈАЦА

copyright 2010 by ©Igor M. Djuric

Бувља пијаца је место где за мале паре можете купити вредну ствар која на нормалном тржишту не кошта и не вреди ништа. Место где се можете искрено обрадовати скоро за цабе. Мало је таквих места на свету, скоро да их нема, јер је свет направљен и створен тако да се човек може радовати и обрадовати само ако то добро плати. Зато је Бувља пијаца место пријатних изненађења, место одакле се можете вратити кући поносни на себе. Бувља пијаца је једина пијаца где нема бува али где се оне могу купити за мале паре – под условом да се тога дана налети на исте. Бувља пијаца је место где робу не можете платити по набавној цени јер би то значило да не треба да платите ништа. Бувља пијаца је свеprisутна, има је свуда око нас, чак и када је не видимо: она је ту. Бувља пијаца је једино место за трговину коме се тепа и које има надимак: бувљак. Бувља пијаца је стање духа, интелектуални ниво, уметнички сензибилитет. Зна се ко обилази Бувље пијаце. Зато је непријатељство Зелене и Бувље пијаце – „на нож“ и „до задњег метка“. То је мржња исконска и рат до истребљења. Управо због те различите духовне вокације. Бувља пијаца је универзална и космополитска – у најбољем смислу тих речи. Зелена пијаца је провинцијска и паланачка – не нужно у негативном контексту.

Бувља пијаца, такође, јесте место које вас враћа у детињство. Враћа вас у најлепше дане, у младост, у време када сте се заљубили и први пут пољубили. Она вас подсети на неке драге особе, оне којих више нема. Угледате неки предмет, неку ствар, ситницу, са којом вас сећање повезује са неком особом. Сетите се свега: детаља, контекста, реплике, осећања. Не траје дуго: али је осећај евидентан.

Опет, Бувља пијаца није место материјалне вокације. Чак ни продавци на тој пијаци, макар већина њих и они прави, нису ту ради зараде. Они су ту из потребе и ритуала ради. И, заиста, кад некад видите шта све људи продају, и по којим ценама, схватите да не могу много или уопште зарадити. Неки од њих чак и не воле да продају робу јер не би, у том случају, имали чиме да изађу на Бувљак неки други дан.

Да се разумемо!!! – ја у Бувље пијаце не рачунам оне велике и комерцијализоване Бувљаке где долазе професионални трговци који откупљују и продају стару робу, циљно траже књиге, слике, намештај, оружје, накит - антиквитете. Ја под Бувљом пијацом подразумевам само оно што се продаје игром случаја, сада и никад више, нешто што је „како дошло тако и отишло“, оно што више никоме не треба, што је добијено цабе, нађено или украдено, и што се нуди на прикрајцима

правих пијаца, по депонијама и на периферијама, некад једноставно на картону постављеном на тротоару.

Момо Капор пише о овој теми, на овај начин: *„Бувљак – то је преподневни коктел за оне које никада не позивају на коктеле! То место је пословни простор за незапослене, последњи излаз за оне без излаза, полигон за младе лопове, одскачна даска за будуће милионере, обећана земља за колекционаре бесмисла, завичај за оне што су изгубили родна места, лек против усамљености за усамљене, нада за оне без наде...“*.

1.

Сумњам да сам макар једном за задњих десетак година обилазећи бувље пијаце прошао поред неке ствари, неког предмета (мање је вероватно поред неке књиге, јер су се књиге палиле а крало се из куће оно што је могло да се прода или да се користи - шта ће лоповима моје књиге?) која је некада припадала мени и мом дому. Осетим понекад, на први поглед, интимну ситуацију са неким предметом. Осетим енергију. Емоцију. Видим га осветљеније но што су други предмети око њега. Углавном, то је објашњиво, јер видим исте предмете који су ме окруживали у детињству и младости: украс, лампу, слику, порцелан итд. Исти су, да будем јаснији, по облику, форми, произвођачу и години производње. Али!!!, има неких, не често и не много, који као да хоће да ми кажу да су баш из моје куће попљачкани и да су чудним, господњим и животним, путевима дошли до дотичне бувље пијаце и поново се срели са мном. Искрено верујем да је тако и заиста сам осетио јаку синергију поновног сусрета и емоцију која се не да вештачки створити. По сличној теми, немачки нобеловац Гинтер Грас, написао је: *„Сви комади које сам пронашао или купио имали су нешто заробљено у себи“*.

Никада не купујем такве предмете из простог разлога јер је наша заједничка прича завршена а путеви су нам се разишли. Имам код куће неке нове а врло љубоморне предмете којима моја прошлост није до краја позната. Ја и моји стари предмети смо створили неке нове животе, на неким новим странама и постали смо неко други, неко ко нема везе са оним старим и зато не иде да се на силу поновно спајамо. Погледаћемо се, мало флертовати у име старих, добрих дана и окренути се свако на своју страну. Прошли живот је завршен а нови није ни приближно толико јак да издржи ударе успомена. Да је судбина другачије хтела не би се ни раздвајали, овако...

2.

Своју библиотеку употпуњујем на различите начине. Највише куповином, а, затим, и поклонима. Купујем по књижарама али и на бувљацима.

Нове књиге купујем са пуно пажње. Оне су скупе а ја немам довољно пара. Обашка, ово ми је друга библиотека, јер је прва изгорела у родном Истоку, па морам много тога да надокнадим. А, имао сам и трећу, али сам добар део те треће морао да оставим у стану, у Њујорку, кад смо се селили, јер нисам знао куд би са њима а транспорт је дебело премашивао њихову вредност, па сам одабрао само мени важне и драге књиге. Због тога водим рачуна да узимам само наслове до којих ми је стало или који ми требају. Поклоњеним књигама „не гледам у зубе“ али чињеница је да људи који ми их поклањају знају по нешто о мени: ни ту не пролазим лоше. Не пролазим лоше са квалитетом, са квантитетом нисам баш најзадовољнији. Најмање држим до критеријума када купујем књиге (врло често и стрипове) на Бувљаку. Те књиге су углавном јефтине и старе па тако често купим неке књиге које у нормалним условима и околностима не бих ни купио.

Нисам хтео, само, о овоме. Хтео сам, успут, да кажем нешто и о томе како је тежак пут књиге до читаоца, како људи мало читају и како треба да прођу понекад и деценије па да неко узме и прочита неку књигу. Наиме, преко половине књига које купујем на бувљацима и поред тога што су неке штампане и пре пола века нико није прочитао. Препознаје се то на много начина и искусан читалац одмах схвати која књига није читана, нити отворана даље од пете стране. Најчешће се то препозна по спојеној хартији на врху страница, које нису исцепане јер је штампарска машина негде прескочила. Скоро сам морао да расцепам пола страница једне књиге која је штампана 1958. године и која је, судећи по печатима, била власништво градске библиотеке једног већег града у Србији. После пола века књига је расходована а да је нико није прочитао. Реч је о градској библиотеци из Ваљева и књизи Роберта Гревса „Хомерова кћи“.

Књига штампана на енглеском језику „The Daltons” од извесног Чарлса Левера, издата 1852. у Лајпцигу, од прве до последње стране била је нераздвојених страница на врху књиге. Тада су се књиге тако и продавале: тек би купац резао стране. Све сам то морао пажљиво лењиром да раздвајам. Купио са је за „једну жваку“ – књигу коју преко 150 година нико није ни прелистао, а, о читању ни да не говорим

(једино ако није читао сваку четврту страницу). На *online* маркету старих књига достиже солидну цену (ја, као, нећу о материјалном већ о духовном: али проверавам тржишну вредност – лицемер!!!).

Наилазим, такође, и на књиге у којима је остао библиотекарски картон за евиденцију: сем генералија, колоне задужења и раздужења читалаца су празне.

Да нико није прочитао дотичну књигу познаћете и по канапу за обележавање стране (пантљика): кад је стављен кроз средину књиге па је крај поново враћен у књигу доказ је да је од паковања у штампарији књига остала неотварана. Познаће се и по хрбату који није излизан. По прљавим и чистим странама види се докле је се стигло са читањем пре прекида и које су стране прескакане.

У књизи која је била вољена и читана увек се нађе неки траг претходника. Неко је подвлачио редове који су му се допали, други се потписао на почетку да би обележио своје власништво, неко, пак, на крају констатује кад је завршио са читањем, доста њих запише мисао на маргини, неко је заборавио писмо или слику, неко је оставио цвет да се осуши и пресује. Најлепшу старост доживе књиге на којима је неко написао име вољене особе. Такве ствари се поверавају само најбољим друговима и особама од поверења: а књига то свакако јесте. Свака књига. Тако је на књизи, коју сам за ситну лову купио на Бувљаку, а реч је о роману Моме Капора „Фолиранти“, која је пре „бувље судбине“ била у власништву Народне библиотеке „Вук Караџић“ на Новом Београду, и која је похабана и видљиво доста читана, једна девојка написала на задње две стране следеће речи:

*"Затварам се у своју јазбину
и слушаам како Милан (ЕКВ)
поносно просипа своје речи
можда, можда музика лечи!
Или је то само заблуда,
али боље и заблуда него...
Сеићу и свирати катедралу...
Мислићу на готско време
на госпође у широким хаљинама,
не, то је барок. А зар је то важно?!
Утонућу у топле звуке гитаре и
по ко зна који пут величанствено
побећи.
Људи, речи, смех – то уме да боли!!!
Чекам да прође*

*док музика цвили
Узгред, ово је јако добра
књига
Искрено, болно лепа
Мима није дуго чекала да
открије лепоту живота, она (лепота)
је лежала у њој. Можда је тако
са сваким од нас, али немају
сви шансу.
Мома је дочекао
20-ету и сазнао
колико дан уме да буде
леп!
Доћи ће!
Знам да хоће!
Само треба звати
звиждати свој сигнал,
своју песму".*

*У потпису:
Девојка у периоду
адолесценције
кад ти се све чини
тако лудо, шашаво зајебано!*

Тако се лепо и шашаво, и зајебано добро, осећам што сам баш ја изабрао ту књигу на пијаци. Драго ми је и што ћу сачувати и предочити јавности мисли некада младе и слободне девојке. Драго ми је и да сам уживао у песмама Војислава Илића. „Одабране песме“ у избору Предрага Каралића, у издању „Издавачке књижарнице Геца Кона“, штампаној 1930. године, добио сам од Бувљака скоро за цабе. Читав један људски век чекала је та књига пре него се уселила у мој дом. Наравно, не људски век у трајању живота Војислава Илића, јер је он живео кратко. Али, ето, његове песме живе и проналазе пут до читаоца и на овакав начин. Уметност је неуништива и вечна. И историја. Тако је преживала зло време и књига „Жозеф Фуше“ од Стефана Цвајга, штампана давне 1952. године у Графичком предузећу „Вук Караџић“, погон Просвета, а која је била власништво библиотеке Клуба ЈНА у Ћуприји и била је заведена под ИНВ. 2 Бр. 21/103. Од клуба сада

непостојеће војске до моје библиотеке дуг је пут који је коштао колико и једна кутија шибица.

2а

Из књига (неких других, а, не Капорових) купљених на Бувљој пијац, као рођени Источанин, сазнао сам:

Да је 17. децембра 1965. године неко је на вратима зборнице Гимназије у Истоку написао: „*Чувајте се, ви Срби, јер ће доћи дан*“. Видите, још је тада трајала борба Албанаца за њихова „демократска“ права и против српског „угњетавања“. И порука је „поштена“: „Чувајте се!“. Упозорење, дакле, за њихово добро „да се причувају, јер ће доћи дан“. Дан је дошао. Или: није?! То не знамо.

Затим: На Великој народној скупштини у Подгорици која је одржана 11. новембра 1918. године а на којој је донета одлука о уједињењу Србије и Црне Горе посланици из Истока су били: Дашко Хреза, свештеник; Никола Јовићевић, свештеник; и Јефто Поповић, судија.

Па: 11.11.1918. године Српска војска је покренула акцију разоружавања Шиптара у Истоку и ширем рејону. Три чете са неколико брдских топова нису биле довољне да се то постигне.

И: 1919. године срески начелник у Истоку био је извесни Драгомир Михајловић, а као писари радили су код њега Мираш Божовић, Јоле Ивановић и Јован Јојић.

И, ово сам сазнао: Америчка мисија је изводила акцију насељавања села Витомирице и Добруше тако да је 1921. године тамо подигла 125 кућа за насељенике из Црне Горе. Не знам, треба ли подсећати њих и Црногорце данас на то?!

Затим: За банског већника из среза источког 1930. године постављен је Радован Вулић. „Соколско друштво“ у Истоку је формирано 1930. године и бројало је у почетку 30 чланова. Интересантно је, са данашњег становишта, да је „Соколско друштво“ у Врелима тада бројало 52 члана. Од шездесетих година прошлог века у Врелима више није било Срба. У „Друштву народа“ у Женеви а у представци коју је упутила албанска држава између осталог се каже „*да је Милић Крстић из Истока убио 60 Албанаца*“. За убиство Милића Крстића, капетана и негдашњег командира „летећих водова“ ухапшен је и оптужен Гани-бег Црноглавић (Криези) али је због избора и подршке Милану Стојадиновић пуштен из затвора.

Из књиге купљене на Бувљаку сазнао сам да је манастир Гориоч 1857. одржавао и ту служио монах Исакије а да су у Истоку, тамо доле, у то време радила четири хана.

Из буд-зашто купљене књиге на бувљаку сазнао сам да је обавештајни бугарски официр о узроцима избијања Топличког устанка 1917-те написао следеће: „А сем тога, део становништва око Куришумлије и Житног Потока су насељени Пећанци и Црногорци, са разбојничким инстинктима и у мирно време“.

Једног дана, очекујем да на Бувљаку" пронађем нешто о себи, што до сада нисам знао: Ко сам? Шта сам? Где сам? И где идем?

26.

Истина, Черчилове мемоаре „Други светски рат“ купио сам у једној београдској антикварници. То није права Бувља пијаца али је нешто слично. Цене су, међутим, другачије. Ипак, Бувља пијаца ми је подарила мемоаре Жукова, Де Гола, Вудроа Вилсона, Нехруа... Да, да, читава историја једног раздобља човечанског битисања наша се на земљи, у блату, промрзла. Читава плејада. Ако ћемо право, нашао сам и Черчилове мемоаре на Бувљој пијаци, али само другу и трећу књигу и то у поприлично лошем стању. Бувља пијаца ме је почаствовала и изванредно опремљеним сабраним делима Вука С. Карацића, својевремено капиталним Просветиним пројектом којим су руководили (између осталих) Павле Илић, Милорад Павић, Радован Самарцић, Живорад Стојковић... Најзад мемоари Вукмановића Темпа на Бувљој пијаци нису били на нарочитој цени чак ни по „бувљачким стандардима“. Неко је вероватно пре тога идеолошки утицао на аполитичног Рома који ме је упитао:

„Шта ће ти књиге од те комуњаре?“.

„Мој отац је такође "комуњара" на купујем за њега“ – рекох му плаћајући му неку сићу за четири књиге.

„Нек је жив и здрав“ – одговори ми продавац помирљиво.

Вујаклијин „Лексикон страних речи и израза“ купио сам на импровизованој Бувљој пијаци у Београду. То је, знате, оно кад неко на ћошку две улице постави картонску кутију као привремену тезгу и продаје разне ситнице. Реч је о Просветином издању из 1972-е године. На првој страни лексикона неко је утиснуо штампил неког аутосервиса из Београда, тачније из Шумица. Ја сам испод тога написао, управо тога дана кад сам купио речник:

„Купујемо старе књиге покушавајући да са њима започнемо нови живот. 06. априла 2000, Београд...“.

Прошло је десет месеци од како смо избегли и остали без дома. И, куповали смо књиге. То нас је одржало и спасило. Томе: хвала!

2в.

Дуго сам трагао за књигом Александра Солжењицина „Један дан Ивана Денисовича“. И, онда, кад сам већ дигао руке од тога, срећа ми се осмехнула на Бувљој пијаци у Зрењанину. Купио сам тако прво интегрално издање на овим просторима из 1982. године а које је издао Накладни завод „Знање“ из Загреба. Платио сам је добрих 100 динара, што је за цене на бувљим пијацама поприлична свота. У антикварним продајама преко интернета цена јој је двадесет пута већа. Али, мени то није важно. Ја не купујем књиге због материјалне вредности. Нешто друго је у питању. Ако, то нисте схватили до сада, најбоље је да баталите читање ове књиге и са правом тражите да вам продавац врати паре које сте дали за њу. Није ово за вас.

Тачно после десет месеци, на Бувљој пијаци у Лазаревцу купио сам исти наслов, овога пута на енглеском, издавача „Sphere Books“ из Лондона. Година издавања 1971. Цена: 30 динара. Права ситница. По енглеским *online* антикварницама може се иста књига купити за 2 фунте (око 350-400 динара) Ха, ко би рекао да је загребачка из 1982-е вреднија од лондонске из 1971-е?! Али, ето, дешава се.

Истога дана, на истом месту, купио сам, враћајући се у исту годину (1971), и Дикенсовог „Оливера Твиста“, такође на енглеском. Унутра је сачувана наруцбеница за издавачку кућу „Collins Sons & Co. Ltd“ из Глазгова. Књига је штампана 1966-е. На четвртој страни написана је посвета (књига је уручена као награда), и то на српском: *„Наставничко веће Југословенске допунске школе у Лондону, награђује: Алкалај Ј. Леона, ученика VI разреда осн. школе за одлично учење и примерно владање. 20. јула 1971, Лондон. Директор, Вера Спасић, проф.“.*

Редом ради, да поменемо, да се књига може купити преко интернета за 28,59\$ (а, као није ми стало до новца него је Бувља пијаца више духовна сатисфакција?!).

Алкалај је презиме старих београдских и сарајевских Јевреја. Те породице су оставиле трага у срединама у којима су живеле, и данас живе. Много људи са тим презименом страдало је у Јасеновцу и на другим стратиштима холокауста. Земунски рабин Алкалај (1798-1879) сматра се, чак, духовним оцем ционизма. Данас једна улица у Земуну

носи име по њему. Ми нашег Леона остављамо на миру. Нећемо трагати за њим: доста нам је и књига од њега.

2г

Има изузетно добро очуваних а давно штампаних књига (без обзира јесу ли временом читане или не). Тако сам, на пример, дошао до књига, а преко Бувље пијаце, које је својевремено штампала „Српска књижевна задруга“: 1931-е, књигу Милана Грола „Позоришне критике“ и, 1932-е, приповетке Драгише Васића „Пад са грађевине“. Књиге су биле преко седамдесет година старе када сам их купио на Бувљој пијаци а ипак су остале у стању очуваности као да су јуче штампане. Чудно?! Мислим да знам одговор. Поменути аутори су у доба владавине комуниста били проглашени државним непријатељима и држање њихових књига је, поготову у неким периодима, била веома опасна ствар. Зато су такве књиге бивале скриване од знатижељних сикофантских погледа, негде ушушкане, нису посуђиване, нису много читане и није падала собна прашина на њих. Најзад, нису их дрпале масне руке сваког знатижељника који ти улети у собу и претура по библиотеци а да пре тога није честито прочитао нити једну књигу (и још те пита „да ли си прочитао све те књиге?“). Чуване су више из ината него из некакве духовне потребе. Чување таквих књига је било више нека врста духовног отпора и бунта, немирење са стварношћу и непристајање на званично идеолошко тумачење свега што нас окружује.

2д

Посвета на књизи „Неке ствари и остало“ од Жака Превера:

„Сада је већ дубока ноћ. 15-ог новембра. Мале лампице у мозгу упалиле су се. Сутра је 16.11. 1987. Датум ко датум. Можда ће у њему бити кише, можда ће бити хладно али ипак то је дан обележен бројевима и значи да је рођење обележено њиме.

Додирни благо своје лице. Не треба да га гледаш у огледалу. Замисли нешто лепо. И нека то нешто постане жива жеља.

Воли те на твој 19 рођендан, Јасна.

ПС

Ово су тако лепе песме“.

(написано латиницом, писаним словима)

Неко је напунио 19 година баш на дан моје Славе, Турђиц. Најлепше године и лепа посвета. Добра су она деца која су поклањала једна другима Жака Превера.

А, у књизи „Педагогика“ од Јесипова и Гончарева коју је штампала Просвета још 1947 године, на првој страни је написано мастилом: *Вера Арсенијевић, суплент, 4. VIII 1947, Београд.*

На задњој страни и унутрашњој задњој корици, пак, пише:

„Зечје село – Анђа

за руке – нега

Јекић Душанка I/I: Карактер му није дозвољавао да оспособљава другог, кад сам није оспособљен тако да би могао своје знање другоме да преда.

Мени: Па ја сам све лепо рекла а ви кажете није добро а кад је друга поновила оним редом како је у књизи ви сте рекли „добро је“ а мени сте рекли „није добро“!

Очигледно се јадала књизи и говорила пером њој оно што није смела да изусту јавно. Књига је добар друг.

2ђ

Света Лукић: „Разлози“. Књигу сам купио на Бувљаку у Зрењанину. По печатима и деловодницима види се да је била власништво Народне библиотеке „Петар Кочић“ из Београда. Књига је штампана 1978. године али је инвентарисана у фонд библиотеке тек 1995. На првој страни се, међутим, налази и печат Југословенске ауторске агенције, ООУР Заједничка служба, Београд. Не знам у коме је својству „ударен“ тај печат.

На 32 страни наилазим на прве трагове оловке. Неко је значи читао књигу. Тај „неко“ није могао да се уздржи и на 107 страни оставља следећи писани траг:

„ПС

Реченице: хаос!, неразумљиве, мисли пишчеве несређене. Нигде јасности у причању, јер ово дело је ипак проза. По сваку цену жели писац да је оригиналан у изражавању, а пружа нам један неразумљив терет називи романа, до зла Бога досадног... Ни проза ни поезија – папазјанија“.

Читалац (па следи нечитки потпис)

Испод тога следи наставак:

„Тешко је издржати читање до краја, али покушајмо!!“.

Јадан човек. Али, и упоран. Гура он даље са читањем, али на 284 страни не може (опет) да се уздржи. На завршним речима једног пасуса

где је писац написао „велика конфузија“, наш нервозни али упорни читалац додао је хемијском оловком у наставку: „и овај роман такође“.

На страни 360, даље, на маргини додаје истом оловком: „болесно филозофирање!“.

Најзад, на крају романа (ипак је издржао), на страни 369 он записује:

„Хвала Богу – крај!! Много филозофирање и поезије, незанимљиво за просечног читаоца“.

Макар је признао две ствари о себи: да не воли поезију и да је просечан читаоц. Али је читаоц – у то нема сумње.

Узгред, књига уопште није лоша. Прочитао сам је и ја до краја.

2е.

За неколико сати је растурена библиотека коју је извесни Б. Мићић из Дежеве извесно скупљао цео свој век и тако извесно сакупио неколико хиљада наслова. Неизвесно је било само кад ће, и ко ће, све то растурилити кад му се укаже прилика, јер извесно је да сам гос'н Мићић то сигурно није урадио. Рашта је сакупљао ако је хтео да све то растури?!

Цигани су књиге продавали „на кило“ и буд зашто а ми смо се гурали, и бивали већи Цигани од њих, да одаберемо што боље наслове, ценкали се, (и, опет, бивали већи Цигани од њих), без трунке стида или са макар мало више поштовања према сенима господина Мићића који је племенито подарио свој живот „краљици писаној речи“.

На једној од тако купљених књига, која носи наслов „Дела“ и која је збирка приповедака Јакова Игњатовића, штампана 1932 године, на одвојеном хрбату, то јест месту где је некада био залепљен исти, на папиру који је лепљен кад је књига коричена стоји штампом написано:

„Извештај Управног одбора првог српског друштва за осигурање "СРБИЈА" – о раду и рачунима за 1926 годину поднесен XVI редовном збору акционара на дан 2. априла 1927 године у Београду“.

Никакве везе нема једно са другим, покојни Мићић са осигуравајућим друштвом, али, ето, скривени папир испод хрбата једне од Мићићевих књига их је овлаш спојио. Не, нема поенте, осим што не постоји више нити осигуравајућа компанија, нити господин Мићић: остала је само књига.

3.

На Бувљој пијаци сагнуо сам се да погледам једну материјално мало вредну кеширану иконицу. Није важно колико новца вреди, свакако мало. Човек који је продавао рекао ми је: „*Узмите је, поклањам вам је*“. И поновио је то неколико пута. Узео сам је и окачио на зид. Сада вреди много, много више – не говорим о новцу.

И, своју прво-окачену слику на ново-установљеном избегличком зиду закачио сам директно са бувље пијаце. Била је то омања „мртва природа“, уље на дасци, веома лепо и скупо урамљена. Укусна једна слика. Интересантно је да сам скоро исту такву купио после седам година у Њујорку на Бувљаку иза цркве „Свети Сава“ на Менхетну (где се иначе налази једна веома добра, али и скупа, Бувља пијаца): исто даска, исто уље, рам такође добар, само мало другачији, и исто нека ваза са цвећем. Касније сам купио још разних слика (и, још их купујем) у разним техникама и форматима. Једна „балерина“ урађена у комбинованој техници на платну је имала и свој наставак приче. Неко ју је видео, свидела му се али није имао пара код себе. Док је он отишао кући да узме паре, ја сам наишао и купио је. Дуго ми је тај човек поручивао да би био заинтересован да је купи од мене и нудио ми је десетоструко веће износе. Наравно, нисам је продао. Да сам хтео да је се одрекнем, пре бих му је поклонио. Тако би сачувао неке од етичких кодекса Бувље пијаце. А, једно од правила јесте: купуј на Бувљој пијаци само ради духовнога задовољства! Не чини никада то из материјалне користи. Јер да ствари које тамо нађеш држе то дога: остале би код старих власника. Заиста ми неколико уља и графика причињавају силно задовољство кад прођем поред њих и гледам их. Има их свуда по кући.

Има ту и иконица, такође у разним техникама, посебно ми је драга једна Светог Николе у облику дуката, уденута на малом и изрезбареном тањирићу, очигледно донесена из Грчке. Још ми је дража икона Свете Богородице Тројеручице – Хиландарске, рађеној у литографији, сигурно пре око 80 – 90 година, а у издању Светог Архијерејског Синода. Добрано је пропала и сама слика, и прелеп рам, који је пред распадањем. Тако је и држим на зиду. Један од „виспренијих“ гостију ми је предлагао да купим код Кинеза други рам и променим овај стари и дотрајали. Тај није ништа знао о вредностима.

На Бувљој пијаци сам купио и уоквирену вињету са објашњењем порекла имена мога сина. Додуше, само Ћура (без задњег Ћ). Ту пише да је *име грчког порекла и потиче из касноантичког доба и раног средњег века, када су настајала нова имена, а грци и хеленизовани*

левитанци масовно постајали хришћански свеци. Настало од грчког Georgios значења „земљорадник“ – захваљујући популарности Св. Ђорђа, оног који је убио аждају. Забележено је још 1330. год. у Дечанским хрисовуљама, такозваној „Златној повељи“.

4.

Нађох писмо у књизи коју сам добио као поткусуривање: „Немам десет динара да ти вратим, комшо, може једна књига?“.

„Драги Миловане,

Молим де да ми не замериш што ти се, први пут кад ти пишем, обраћам оваквом темом: дошао је моменат да те замолим за једну услугу, коју ти, с обзиром на природу посла, неће бити много тешко извршити. Тиче се твоје интервенције код г. Јеремије Живановића поводом моје службе. На име:

Сигурно ти је познато да пољопривреда (и пољопривредни чиновници) пренесена са државе на Бановине, и да смо, Законом о подели Државе на Бановине, приковани за оне Бановине у којима смо се затекли. Али, како сам ја, из много разлога, незадовољан и службом и поступком као и скученим животом у овим бедним паланкама најжалосније и најсиромашније Бановине, то сам одлучио ићи из ње ма куда. Србију сам одувек волео, и одувек сам желео у њој да служим, али то раније политичке прилике нису омогућавале, а после је Закон о Банским управама отежао пољопривредним службеницима прелаз из једне Бановине у другу. За то треба прво да се тражи, и добије, одобрење од своје бановине за прелаз у неку другу, а кад се има то одобрење, онда се, као и за свако почетно добијање службе мора обратити са документима другој бановини, да би био примљен.

Ја сам и у једном и у другом смислу већ нешто предузео што ћу ти даље изложити али ми за ово друго (да бих био примљен у Моравској бановини) треба и твоја помоћ. На име, ја сам послао молбу Банској управи на Цетињу, да ми дозволи прелаз из ове у неку другу Бановину и мада га још нисам добио, надам се да ћу га добити јер у мом случају то неће бити тешко. Паралелно са тим, покушао сам нешто и у Нишу бар да добијем обавештења да ли могу чему да се надам. До јула месеца ове године овде је био срески начелник неки Сретен Ђорђевић, Србијанац из Зајечара. Тада је био премештен за помоћника секретара Банске управе у Нишу и ја сам га замолио да се распита би ли било могућности да ја пређем тамо. Пошто смо били добри пријатељи, и он ме је волео и много ценио, обећао ми је да ће се лично заузети да ја пређем тамо, а после извесног времена ми је јавио

да је једном приликом, кад је био год г.Бана, разговарао о мом прелазу у Моравску бановину, хвалећи ме као одличног стручњака и врло вредног, способног и марљивог службеника и према његовом писму, г.Бан је изјавио да ће ме драге воље примити, само да прво издејствујем одобрење од своје Бановине за прелаз. После извесног времена, један мој пријатељ г.Марић, инспектор Главне контроле, а сада шеф Месне контроле у Сарајеву, пролазио је неким послом кроз Пријеполје и ја сам му, у разговору напоменуо да бих желео прећи у Моравску бановину, и он ми је обећао да ће он што може учинити да добијем тамо место. Он је, заиста, једном приликом кад је ишао у Ниш, (он је Нишлија) разговарао и ангажовао неке људе за моју ствар, али код г. Бана није могао доћи а Начелник пољопривредних одељења у Нишу г. Дучић није тада био тамо. Неког свог доброг пријатеља Банског већника у Нишу ангажовао је а мени је преки дан писао да ће ускоро морати да иде у Ниш и да ме неће заборавити. Поред тога, један мој добар пријатељ г. Нешкових, пуковник у пензији из Бавољег села (између Књажевца и Зајечара) дао ми је часну реч да ће свим силама радити да ја пређем тамо. Ту скоро ми је писао да се Бан још није вратио из Словеначке, где је ишао на одмор али чим се врати да ће ићи лично њему по томе (Они су добри знанци и пријатељи, и причао ми је (овај пуковник) да Бан, кад иде к Зајечару или Неготину, често пута ноћива код њега). Сада, на Конгресу југословенских агронома у Београду, видео сам се Начелником пољопривредног одељења Банске управе у Нишу г. Дучићем и разговарао о томе. Он је изразио спремност да ме прими, само да сада нема упражњена места, али ми је рекао да напишем молбу и пошаљем му је, па ће ме он обавестити чим се неко место укаже, јер му је мило да има у својој служби једног факултетски образованог и марљивог чиновника.

У томе се стадијуму данас налази мој посао. Надам се да ћи ми ускоро доћи одобрење са Цетиња и одмах бих, лично, ишао у Ниш да покушам да свршим све што могу. Али, да бих био сигуран да ћу успети, решио сам и тебе да молим да пишеш г. Живановићу да ми учини ту услугу (јер би за мене то заиста било огромно добротинство) за коју би му вечито био благодаран. Можеш га мирне душе уверити да по спреми (стручној способности) и по савесности, бољег чиновника тешко да ће имати, и да се неће ни једном покајати што ме примио, а тебе већ није потребно да уверавам, да те нећу дезавуисати.

А ево и разлози због којих желим и морам да бежим из ове Бановине:

Овој је Бановини по свему суђено да буде најнесрећнија у сваком погледу. Ни у избору пољопривредних чиновника при Банској управи (које извршава Министарство) није била боље среће: дошао је некакав олош. Све најгоре што има Министарство, шаље у Банску управу на Цетињу, и то све са средњом или нижом пољопривредном школом. Њима, онда, један спреман и способан чиновник са факултетом боде очи и они све могуће чине да му напакосте, да га малтретирају, да га злостављају итд. Баш због тога што сам најспособнији пољопривредни референт и пољопривредни чиновник у овој Бановини, ја сам запостављен, и ево скоро ће 5. година како сам у осмој групи, док млађи, гори и са мање година службе и са средњом школом, пре мене добијају седму групу! Таквих малтретирања је безброј, да ми је већ неподношљиво постало службовање код те говнарије. С неба ћу звезде скидати само да одем из ове Бановине, ма куд, а Моравску сам изабрао зато што је она цела у Србији, а мени је давнашњи сан да служим у Србији. Све остале бановине (Дринска и Дунавска) само једним делом захватају Србију и није искључена могућност да бих, кад тад, могао бити премештен (ако бих ишао у једну од ове две бановине) ван места у Србији т.ј. у Босну односно Бачку или Банат. Затим, Србија ми је ближа по свему, а нарочито по менталитету и осећању и у Србији бих имао много више љубави и воље за рад него у Босни или Војводини. То је једно, а затим имам намеру да се у Србији оженим и настаним за увек. Поред овога, право да ти кажем, имам и амбиције да у својој струци идем напред, јер осећам да за то имам довољно снаге и само ако бих имао пријатеља, т.ј. само ако не бих, баш ради те способности, био запостављен као што сам у овој Бановини. Право да ти кажем досадило ми се, а већ ме почело бивати и срамота, да ја, са факултетом вечито останем при срезу да делим кртоле и кукуруз, док шарлатани и лакташи са нижим или средњим школама иду испред и мени наређују. Мислим да ме можеш разумети, јер је то једна горка и очајна исповест: спреман и способан инжињер пољопривреде осам година дели кукуруз народу, а по Банским управама заузеле места и њему заповедају идиоти или у сваком случају гори од њега и по интелегенцији и по моралним вредностима, а и нижим школама.

Ја нисам лакташ него сам смеран и повучен, стрпљиво сам чекао све досад да се саме по себи све ствари поставе на своје место. Ја осам година чекам да се исправи Крива Дрина и радим као будала, и огуравих већ радећи и чекајући, а Крива Дрина остаде и даље крива. После толико стрпљења, рада и чекања, после толико страдања, дошао сам тек сад до свести, да ћу липсати као Буридимов магарац,

радећи, ако се сам за себе не побринем. И ако сам се доста касно сетио самог себе, прежалио бих, само да бар сад успем, и нешто променим. Ако бих имао бар у будуће више среће, ових осам година рада „на терену“ т.ј. у народу, би ми много користили јер престављају велико искуство и праксу што је за сваку струку а нарочито за нашу, од огромне користи за познији рад и успех.

Поред овог свог службеног положаја, и фамилијарни положај ме доводи у очајање: живим по бедним паланкама, са старом мајком и простим женама, без могућности да се нађе слушкиња која зна што год да скувати, опрати и опеглати, и без жене која би бар то скинула човеку с дневног реда, значи формално липсавати од глади, што је, после толиких година таквог живота по овим паланкама довело дотле да сам упропастио стомак и здравље. Нити бање, нити лекара, нити могућности да се лечим, очајно је. И то ти је један од набројених разлога, због чега морам да бежим из ових крајева, и свим тим доведен до задњег очаја молим те да ми помогнеш да се спасим док је још за времена. И нећу ти то никад заборавити.

Можда би ме Бан и сам Начелник сами примили, јер им је потребан квалификовани стручњак, посредством оних интервенција које сам на почетку писма навео, и да би ме с више предубеђења примили, и а priori били према мени добро наклоњени, као и да би се са више вероватноће могао надати да ћу добити компензацију у групама за оно што сам овамо изгубио - разуме се тек кад им даднем доказа да то заслужујем - потребно је да се у том смислу обратиш г. Јеримији - јер и сам знаш како то много глађе иде од пријатеља к пријатељу, него од незаинтересованог или индиферентног ка странцу.

Шаљем ти данашњом поштом лист „Санџак“, који излази овде, у коме су моји чланци, који су, нарочито чланак „Двомајски час“ хвалили, па чак и прештампавали неки листови у нашој земљи. И све сам те чланке писао на врло брзу руку и под неповољним условима расположења. У њима има много штампарских грешака које немам времена да исправљам али те молим да их сам осетиш и правилно протумачиш, јер би ме по њима судио погрешно за недовољно знања.

Мајка је летос отишла у Пећску бању, а сада је у Андријевици. Зимус неће долазити у Пријепоље (ако, не дај боже, ја останем овде) јер јој је досадило и не свиђа јој се Пријепоље, него ће остати зимус на Андријевици, а ја јој, разуме се, морам слати издржавање.

Овде је од наших: Драгиша Боричић, Богвић Милошевић, суплент и неки Богдан Миковић опет суплент, дошао је пре два три дана. Затим ту је Илија Киковић, судија, Голуб Кујовић, председник суда,

Душан Поповић (из Црнице) Начелник среза итд. Драгиша је сад ни жив ни мртав: била се укинула ова гимназија у јуну, а он премештен за Скопље, а он као директор био добио акт да преда дужност (архиву и друго општини). Он прећутао, надајући се повраћају гимназије - пошто су Пријепољци радили у том смислу - није предао дужност и није ишао у Скопље, него је својевољно остао овде и вршио дужност директора приликом уписа ђака.

Сад је обавештен да је сумњиво да ће бити повраћен овде за Директора, а у Скопљу га Директор избрисао, односно избацио из платног списка и известио Министарство да се Драгиша није јавио на дужност у Скопље и ако је прошло месец дана од како се морао јавити. Јуче му је неко рекао да може лако да му се упразни место т.ј. да буде отпуштен, пошто се десет дана од како се морао јавити, није јавио на дужност, а лекарским уверењем није оправдао свој недолазак. Поред тога, запетљао се материјално и то врло озбиљно а плату за овај месец неће ни добити и без динара је, док код куће има госте из Загреба: свастикау, таишту и шта ја знам кога и јуче је био формално луд, кад сам га видео у чаршији. Сад му се цела чаршија смеје! Чудо од неодговорности и неуравнотежености тог човека. Нама га није жао јер смо му сви лепо саветовали да иде на своју дужност у Скопље али он то није слушао али нам је криво што је отуда наши па се изругују с њиме ђилкоши пријепољски.

Како си ти, Милева и деца? Зар ти се толико свиђа у тој Јужној Србији да хоћеш и кости да оставиш тамо? Пати ли Милева још од реуме?

Опрости ми, милим те, што ти овако пишем као касатин. На врат на нос ти пишем да бих уграбио данашњу пошту. Због тога ти, ето, данашњом поштом не могу послати „Санџак“, него ћу то учинити тек сутрашњом, пошто су ми бројеви „Санџака“ код куће а ово ти пишем у канцеларији и једва имам времена да однесем ово писмо на пошту.

Милеву, децу и тебе срдачно поздравља

Милић

3. октобра, 1932

Пријепоље“.

5.

У једном дану, за свега неколико минута, добио сам „Партизанску споменицу“, Медаљу заслуга за народ, Медаљу –

„Десет година Југословенске армије“ и медаљу на којој су укрштени пушка, коса, секира и лоров лист и на којој пише „Смрт фашизму – слобода народу“ а на полеђини је број 97715, све сам дакле то „добио“ за пар минута на Бувљаку – за сто динара. Читав један живот, револуција, борба на смрт и победа, идеали, стремљења, одрицања – за само сто динара на Бувљаку.

За нешто више пара, купљен, бајонет из Другог светског рата, окачио сам на зид. Кад когод пита за њега: лажем да је то успомена од деде?! У ствари, и не лажем много, само се служим бувљом пијацом. Наиме, исти такав, и заиста успомена од деде, остао ми је у кући коју су ми запалили исти они против којих је деда ратовао док је тај бајонет носио за пасом.

б.

Често на Бувљој пијаци набасам и на старе новине, часописе, стрипове...

Из старих новина можеш више сазнати о садашњем времену него из актуелних и ововременских. Када после тридесет – четрдесет година поново узмеш новине из тадашњих времена тек онда схватиш шта се тада дешавало, схватиш то у правом светлу, шта се дешава сада – и то ти је много јасније, увидиш све са неопходне временске дистанце, паметнији си и упућенији, без емоција и лоших утицаја. Све се то већ догодило и ти си последице осетио на властитој кожи, па ти старе новине могу помоћи да схватиш узроке (кад знаш последице много је лакше). Можеш да разумеш зашто је до нечега дошло и због чега си морао да добијеш по грбачи. То уопште није мало и неважно.

Још од када сам почео да распознајем свет, са пет - шест година, у сећање ми се урезао „Политикин забавник“. Доношен је сваког петка у нашу кућу. Прво старијој браћи, а после и мени. Ја сам га касније редовно читао од корица до корица. На крају крајева, баш уз помоћ „Политикиног забавника“ сам и научио да читам. Данас, на Бувљој пијаци увек купим тај забавник (под условом да је старији од двадесет година). Већ имам пар стотина бројева. Највише волим бројеве из периода 1971 – 74. Реално, иако су тада доношени у кућу ја нисам могао да их читам са три године. Волим и бројеве око 1977 – 78 јер се из тог периода већ сећам нечега, али кроз маглу, па уживам кад се читајући нечега присетим. Верујте, враћам се тако у детињство и лепо ми је. Тако сам у једном од тих каснијих бројева нашао свог друга из

детињства који је покушавао да путем огласа у „Политикином забавнику“ мења неке плоче.

И, данас, такве, старе забавнике читам од првог до последњег слова, од „Веровали или не“ па све до тих фамозних огласа за мењање плоча, салвета, значака, који су ту поред писама читалаца, питања са одговорима и адреса за дописивање. Задња страна је резервисана за кратки Дизнијев стрип у боји: Мики Маус или Паја Патак. Стрипови који су се налазили у средини били су комплетни (а, не као данас када се један стрип развлачи на десет бројева и има га само на пар страна у средини). Фантом, Мандрак, разни хероји и тајни агенти, некомерцијални вестерн стрипови... „Политикин забавник“ је увек, такође, имао квалитетну кратку причу и репортажу. Бувља пијаца ме враћа у детињство, рекох већ.

Купио сам на Бувљој пијаци и много других стрипова (на стотине): Стрипотеке, Алан Фордове, Екс Алманахе, Микијеве Алманахе, и многе друге стрип ревије које су са мање или више успеха излазиле у тадашњој Југославији. Тако сам се поново дружио са мојим омиљеним јунацима: Бобом Роком, поручником Блуберијем, Команчом, Модести Блејз и Кортотом Малтезеом.

Укоричене бројеве „Нин“^а из 1974-е године користио сам радећи на роману „Клинички живот“ (не много, али јесам). Поклон од Бувље пијаце се не одбија. Те укоричене часописе добио сам када продавац са бувљака није имао да ми врати неки ситни кусур. Ево дела онога што сам написао уз помоћ бувље пијаце: *„(Устав из 1974-те и свадба под шатором (која се догодила касније) су мени, да се метафорички и хипотетички, то јест реторички, изразим: јebали мајку. Од тих кључних догађаја све је кренуло наопако по мене и моју земљу. Између та два догађаја десило се метастазирање. Развила се фатална болест. По моју земљу и мене, то јест. Све друго су последице: та два догађаја, у две различите деценије догођена главни су узроци смрти и пропасти). (Те године (1974) млади из СФРЈ масовно одлазе у Афганистан, Пакистан и Индију по јефтине неркотике и изгубљени смисао. Они који нису имали могућности за таква путовања а имали су склоности ка лаким и тешким дрогама исте су у Београду могли купити „Код Коња“, у „Инексу“ или у кафани „Коларац“. Сатови, углавном руске „Ракете“ са дванаест рубина, навијали су се свако вече у исто време пред почетак централног „Дневника“. У штампи и у медијима врло често се спомињу речи или слогани типа: либерализам, техноменаџерство, стабилизација, инфлација, лични доходак, основна организација удруженог рада,*

комисија за испитивање порекла имовине, морално политичка подобност, УСТАВ, АМАНДМАН, одабир по кључу. Самоуправљање је, те године, добило на значењу: теоретски и практично - нико није знао ни да га објасни, нити да га примени. Прилично популарна и успешна је била позоришна представа „Весели дани или Таралекинова смрт“. У Москви се срели Брежњев и Никсон, Тито проћаскао са Шмитом. У Немачкој Светско првенство у фудбалу: наши потонули. „Рено-12“ могао да се купи на кредит. У Загребу се догодила тешка железничка несрећа. У моди били шпијунски романи, филмови, афере, фељтони. Откупна цена пшенице износила 1,70 динара. Чкаља је досегао врхунце популарности, одмах иза њега Иво Андрић. Кардељ (који и није био нарочито популаран али се то тајило) је скокнуо до Египта. Тито је Београд „почастиио“ оредном Народног хероја. У Порторику на Светском првенству у кошарци Југославија узела сребро. Прасетина коштала око 12 динара по килограму живе ваге. Турци газили све пред собом на пропутовању кроз земљу са својим скупим мерцедесима и циглама на гасу. Камате на девизну штедњу биле 5-10% на годишњем нивоу. Сифилис је у цивилизованом свету постајао статистичка грешка, трипер је стављен под контролу а и популарне пицајзле су се качиле још по буџаџима где су се војници и теренски радници празнили и нешто мало по Студењаку. О хив-у није било ни помена. Те године су биле право време за љубав. Пјер Карден посетио Београд. По иностраним медијима провејавала информација да се на деоници Оријент експреса кроз нашу земљу дешавају силовања па су маторе странкиње нахрлиле да путују тим возом. Афера Вотергејт доживљавала свој врхунац. Мухамед Али нокаутирао Формана у Киншаси а то је могло да се гледа на првим нишким колор телевизорима који су те године почели да се производе. Њихова сународница Линда Ловелас после филма „Дубоко грло“ била неко време најпопуларнија Американка. Најбољи филм приказан те године је свакако био „Кум“, други део. итд.)“.

Ништа мање нису интересантни ни текстови укориченог часописа „Дуга“ из 1987. године. Тога се већ сећам по мало, имао сам скоро двадесет година. Био сам у војсци баш те године. Јест, читао сам пуно књига али за часописе нисам имао пара. Бувља пијаца се потрудила да ретроактивно исправи ту неправду. Тако сам сазнао да ништа није тако старо као Косово, ништа није тако актуелно као Косово. Азра је издала албум „Као и јучер“. Косово је угрожавало стабилност СФРЈ. Милошевић је рекао да од Димитрија Туцовића до данашњих дана, прогресивни људи у Србији су се борили да албанска

народност у Србији буде равноправна у сваком погледу. И, док сам у горе поменутиим „НИН“-овима из 1974-е године читао о кампањи да се Устав усвоји, „Дуга“ (87) преноси текстове кампање да се тај Устав промени. Требало је да се деценију и по штампају разне новине и часописи па да Срби схвате како су насамарени. Брана Црнчевић је кроз уста Ђорђа Неготинца проговорио *да Срби не могу мрзети друге народе јер, доказано је, да других народа и нема*. СИДА је постала баук тога доба. Секс није. Једна девојка пише редакцији: *„Имам 18 година. Водила сам љубав са својим дечком преко фармерица. Могу ли остати у другом стању?“*. Бард српског новинарства, тада још виталан, Предраг Милојевић жалио се читаоцима *да није у потрази за изгубљеним временом, већ за недостижним*: *„Све ми се чини да у реци времена које ме носи нећу стићи до обале“* – закључује прво перо српског новинарства свих времена. Словенци су нам уваљивали рачунаре „СОКОЛ-Т“, брзине 4,7MHz и РАМ меморије 256Кб. Уз помоћ Драгоша Калајића сазнајем да *на дну доларске новчанице, испод пирамиде и троуганог ока Великог Архитекте Универзума стоји натпис на латинском: NOVUS ORDO SECLORUM, што у преводу значи: „нови вековни поредак“*. Исти човек, на другом месту тада је писао: *„Новоконпонована музика ствара човека који има неопримитивну вољу за моћ и то двоје ће преселити Југославију из Европе на мапу Четвртог света, као иделану колонију за лихварску и наднационалну, капиталистичку, експлоатацију“*. У то време, сазнајемо из тих старих часописа, страни туристи у Југославији жалили су се да у клозетима хотелских соба скоро никада нема тоалет папира (*„Пантићу – сееррооњо!!!“*). Богдан Тирнарић Тирке (ословљавам га по надимку иако нисмо заједно чували овце, из простог разлога што ни један од обојице никада није чувао овце) је писао о Душану Прелевићу и његовој књизи „Баш Челик“ али и о Жики Стрипу, помињући његове књиге „Покераши“, „Спавачи“ и „Јавне птице“. Фабрика „Параћинка“ је производила жвакаће гуме „Жвазбука“. За опрему ђака првака, те 1987. године, требало је спремити десет милиона динара. Љубиша Ристић је хит у Будви. И, Шербечија. Из тамошњег фелтона сазнајем да је кнез Милан јурцао за удовицом са дететом Лепосавом Новаковић и нудио јој брак. Радио је, дакле, све оно што је касније пребацивао сину Александру. Текстови који говоре о економској ситуацији у земљи могу се слободно данас прештамповати. За „Дугу“ тада пишу: Игор Мандић и Борислав Пекић. Часопис се бави и мемоарима Игмара Бергмана „Латерна магика“ у којима славни режисер између осталог говори да је *веома рано открио да се лажима може много постићи... и*

пошто је имао бујну машту успео је да се развије у изузетног лажова... проблем је настао касније, када је схватио да више није могао да раздвоји шта је лаж а шта истина, шта је стварно а шта измишљено. Научио сам да се ритуал пијења чаја у Сахари састоји из три сипања и испијања: први – *горак као живот*, други – *лак као смрт*, и, трећи – *сладак као љубав*. У Љубљани су се, те године, сусрели српски и словеначки писци да поведу дијалог о будућности словеначко – српских односа. Дијалог се претворио у монолог сваког од присутних. У СФРЈ, која је пред распадом, у том тренутку се вози око 150.000 службених возила. На задњој страни, последњег броја те године, и последњег укориченог броја, налази се приказ антологије „На вр' села мога“ Милорада Кеџмана, и стихови:

*„Тужио Стеван Стану
Да му нашла курцу ману.*

Суд донео решење:

-Да се понови јебење“.

„Јебење“ је почело после пар година.

Ха, неко ће рећи: није то било тако давно. Треба узети у обзир следеће (кад меримо шта је давно а шта блиско?!): у том тренутку, 1987, још постоји Варшавски пакт, Чаушеску влада Румунијом, Берлински зид стоји на своме месту и нико не сања о крвавим ратовима који предстоје. Уз почетне звуке арије „Барселона“ коју изводе Фреди Меркјури и Монсерат Кабаље ми заправо тада мислимо да корачамо у срећнију и светлију будућност.

Ове сам часописе могао наћи и на другом месту, по архивама и библиотекама – опет чујем глас злбника и скептика иза себе. Јесам ли?! Али, да судбина није одиграла партију покера са Бувљом пијацом, да ли би (и, зашто би?) некада тражио баш ове старе новине, до који сам дошао и које су дошле до мене?! Не!! – никада не бих.

7.

Питам Циганина на Бувљаку за једно старо налив-перо, које се налази на гомили разних старудија и ситница, а које и поред старог сјаја изгледа доста похабано:

- Колико пара?

- Хиљаду динара, брате – одговара ми са оним карактеристичним нагласком.

- Не зајебавај – рекох – каквих хиљаду динара, шта причаш?! За ову старудију?

- Не зајебавам, брате, то ти је оригинал „Пеликан“, не може да га узмеш за мале паре.

Помислих: свет је заиста отишао у „три лепе ...“ кад више ни Циганина на бувљаку не можеш зајевати за један стари, добри, „Пеликан“.

8.

Бувља пијаца даје али и узима. Нуди, али, и: чува. Открива туђе слабости али и твој живот претвара у „јавни“. Бувља пијаца може а не мора. Хоће, али не увек. Неће - али не експлицитно. Са Бувљом пијацом: опрезно!!! Опрезније него са људима.

Није умесно чепкати по туђим, па још прошлим, животима. Није наше да стављамо тачку на „и“. Пре свега због мотива. Јер, мало кад то радимо због другог – а, најчешће због себе. И најчешће због сујете или амбиција. Задовољавамо своју сујету и знатижељу а још се иза тога надамо да ћемо се прославити на туђем животу, најчешће: на туђој муци.

Тако је и мој сусрет са Стаменковићима, поготову са Милошем, био случајност изазвана непоседовањем плана за недељно преподне, али је све после тога моја тенденција и злоупотреба. Није прва и једина али јесте нека по реду и моја.

Мало пре тога, ја сам злоупотребио стрпљење једног Циганина који није био начисто око чега се, у ствари, погађамо и колика је стварна вредност свега тога. Када је видео да претурам по картонским корицама неког старог и офуцаног блока за цртање израђеног још пре Другог светског рата, сачекао је мало са стране, „да се примим“, па је започео:

- Вредна ствар, господин', све важна докуменат, још од пре рат.

У ствари, у питању је била приватна архива са личним документима, и: ништа више. Ја чак и не знам ко су ти Стаменковићи, и ништа ми не значе њихови здравствени картони и исечци из новина које су, због нечега, сачували. Понајмање сам знао шта бих радио са породичним црно-белим фотографијама које је време доброано нагризло, тако да ми не могу послужити ни као декорација у неком ретро опремању простора, којем иначе нисам склон ако на сликама нису моји преци.

- Петсто динари, комшо, узми, много добар и вредан ствар.

- Не – рекох – не треба ми.

400, 300, 200...

- Немо' да си таки за двеста динари, за ту пару вреду само ове слике, види има и иконе... ко је овди Циганин, мајку му...

Немадох куд. Дадох Циганину две стотине динара и упутих се кући. Нека што сам непланирано потрошио новац већ ме је и код куће чекало женино гунђање (с' правом) што стално и без престанка довлачим са бувљака старудије и пуним тим стварима и онако мали и пренатрпан стан.

Зашто сам помињао злоупотребе и у чему се оне састоје у једном тако наивном чину као што је пазарење на бувљој пијаци? Поред већ поменуте, ја сам злоупотребио Циганина и супругу, првог, што сам сматрао да сам му оборио цену, а, другу, јер јој пуним стан прашњавим стварима које она после мора да чисти. Циганин је веома злоупотребио нечије гостопримство и покупио приватну фасциклу па сада злоупотребљава нечију приватност, а ако и није, свакако је неки потомак злоупотребио добар укус и васпитање самим чином бацања личне архиве свога претка. Ако Милош данас нема живих потомака онда је судбина злоупотребила његово постојање не уделивши му трајање кроз потомство.

Уз кафу, јер још је трајало недељно пре подне, и пре него што сам прелистао новине, из знатижеље (а, због чега другог?!) почео са да прегледам садржај фасцикле. Унутра су стајали педантно и хронолошки сложени разни папири везани за живот једне породице, у овом случају породице Стаменковић. Многи од тих папира су већ оштећени и нагрижени влагом и буђи, време је радило свој тирански посао: уништавало је сваки траг постојања људи. Ту је, затим, било и нешто породичних фотографија, пре свега портрета, нешто различитих репродукција и слика, које су се због нечега допадале власнику фасцикле у то време. Најзад, ту се налазило и пар исечака из новина из чије садржине, бар на први поглед, нисам могао да схватим због чега их је тај неко сачувао. Нити је на мени да схватим то.

Господин Милош Стаменковић рођен је 1906. године. На грађанској карти *Општине града Београда*, која је издата 11.03. 1929. године се не може видети где је рођен: тог податка нема. Пише да је господин Стаменковић по занимању посластичар, да станује у улици „Главашевој“ бр. 21 и да је *члан Општине Београдске*. На слици се види двадесеттворогодишњи лепо однеговани господин, пријатне спољашности и лепо обучен. Прецизно и педантно поткресани бркови, избријано лице и зачешљана коса говоре у прилог занимања го-син Милоша. Чистоћа и педантност пре свега – то је мото правих мајстора посластичара и кулинара. Јело може бити спремљено на најбољи

могући начин али све то потоне у воду ако муштерија нађе длаку у шампиту или муву у лимунади.

Тадашњи секретар *Статистичког одељења при Општини Београдској* г-син Милован Каракашевић својим потписом гарантовао је веродостојност података у Грађанској карти. Потпис кмета-правника је оштећен али се могу назрети иницијали *М.Д.Д.* У овом документу још стоји којем гласачком месту припада г-дин Стаменковић (нечитко), подаци о војној обавези (непотпуни). Милош Стаменковић се на *Берзу рада* пријавио одмах, па онда има неколико овера печатима до 1931. године, што доказује да се он редовно јављао и евидентирао. На истом документу стоји и печат *Инспекције рада са Цетиња*, од 01. 10. 1931. године, али се не може закључити је ли Милош на Цетињу радио илегално, па га је инспекција ухватила и евидентирала уз мандатну казну, или се пријавио инспекцији која је печатом и потписом нотирала његово присуство и рад на територији општине Цетиње.

Мој први озбиљнији контакт трајао је неких пола сата и завршио се са детаљним разгледањем тог првог документа на гомили сложеној у фасцикли. Одложио сам књижицу у фасциклу и исту затворио. Нисам хтео да одједном и овлаш све прегледам. Желео сам да наступам корак по корак, опрезно, са одређеном дозом ужитка које човеку пружа сам чин гурања носа у туђе и интимне ствари (као да обљубљујете невину девојку или ово можда има више везе са воајеризмом?!), ма оне биле и у виду хладних докумената и емоционално празних ретушираних портрета. Одлучио сам да следећих неколико јутара ствари приступим на исти начин, сефте, пре него почнем било какав други рад или занимање, прво да вирнем у имагинарни свет Стаменковића па онда да настављам даље. Мало по мало, дакле. (накнадно додато: Држао сам се тога до краја са малим одступањима која би се дешавала онда када бих се толико заинтересовао да нисам могао да станем него бих продужавао проучавање докумената и више него сам планирао за тај дан).

Ако је прави, и првобитни, власник био педантан, а јесте што се да видети из систематичности чувања и слагања важних и драгих папира, штета је, а из приложеног се да видети да је тако, што нема ни једног папира који би нам осветлио детињство и рану младост Милошеву. Једноставно, ово наше истраживање је морало да почне од грађанске карте, од времена када је Милош већ пунолетан и свршене школе. А он је сазревао и одрастао у периоду Балканских и Првог светског рата. У то време се и школовао. Сигурно би се имало доста тога написати, рецимо, о Милошевом детињству у окупираном

Београду. Или о томе како је и где преживео борбе за Београд. И, је ли ко од уже фамилије, рецимо отац, учествовао у њима. Да имамо какав траг који би нас одвео у правом смеру, причу би могли да завршимо ту где смо је и почели: на почетку. Макар тематски и временски, јер естетских и формалних амбиција ми у овом нашем путовању немамо.

Ако покушамо да расветлимо неке породичне путеве који су усмерили Милоша, онда треба претпоставити најмање две ствари: или је Милошев отац био посластичар (можда деда?!, можда је то породична традиција?!, али за то немамо никаквих доказа), па је Милош у духу породичног посла наставио очевим стопама; или је Милош из неког разлога заволео (или једноставно тако одлучио) посластичарски занат, па и ако се тиме нико није бавио у фамилији, он је решио да се посвети томе позиву. Ако је занат учио ван кућевних послова можда га је послу подучавао какав Мађар или Чех, од оних који су и донели тајне посластичарског мајсторлука у Београд. Свакако није учио од Горанаца, или Шиптара, који су много касније почели да се баве посластичарством у Београду и постали у неку руку синоним за посластичарство у Србији, којих није ни било у том послу док је Милош учио и који сем бурека и тулумби (и, много касније) нису знали како се прави „швацварлд“ или „естерхази“. Могао је учити и код чувених Петковића који су још 1903. држали посластичарницу у Београду.

Постоји мишљење да су потоњи посластичари београдски, чији су родоначелници били Петковићи, били најбољи у Европи из простог разлога што се у Београду сусрели кулинарски запад и оријент, што је свака школа дала најбоље и што је синкретизам био успешан па су самим тим и колачи непоновљиви и са специфичним аромама које свака од поменутих цивилизација носе. Тридесетих година прошлог века у разним новинама су излазили овакви и слични огласи који говоре о разноликости и разгранатости овог умећа у нас: *За славе!!! Посластичар!!! Петар Глумац у Земуну!!! Препоручује врло лепе поклоне за славе. Разни фини кекс, бомбоњере, израда страних и наших творница. Мињоне, ситне колаче за послуживање, славске колаче, шећерно воће, кремове. Брза и тачна послуга. Наручибе прима и преко телефона бр. 4267, Земун. Ради и за Београд.*

Ипак, није ово прича о посластичарима којих је у Београду било увек, добрих и лоших. То је важна али није круцијална чињеница у нашим истраживањима. Милош јесте учио и изучио за посластичара али то свакако није најважније у његовом животу. Ако ћемо право,

прво је човек па тек после посластичар, па ћемо се и ми тако односити према овој теми.

Журно, чим сам приставио кафу, сутра ујутро, то јест данас јутром или јуче кад сам устао, са нестрпљењем отварам дебеле корице великог блока, сликарског формата, начињене од тврдог и компресованог картона, на чијој задњој страни једноставно и просто латиницом пише: БЛОК.

На реду су две фотографије, обе димензија 20x30 сантиметара, с' тим што је једна залепљена на одговарајући картон који је очигледно служио као подлога и паспарту у време док је слика била урамљена. На фотографији која није на подлози и која је поприлично оштећена од влаге и зла времена, избледелој и разливаној (јер је својевремено била ретуширана у маниру тадашњег времена), главу уз главу (дакле, заједнички портрет) фотографисан је један пар, мушкарац и жена, по пози и ставу, највероватније: брачни пар. Због оштећења слике се не може разазнати тачно, али мушкарац веома личи на Милоша са слике из Грађанске карте. Ако је то Милош, онда би се по његовим тадашњим годинама старости дало закључити да је слика направљена четрдесетих година прошлог века, пред рат. Ако је у питању Милошев отац, онда је фотографија урађена раније. Једно је ипак сигурно, једна иста госпођа се налази на обе слике које тренутно гледамо. На другој слици, нешто очуванијој, фотографисана је у полу-фигури, прислоњена уз шток неких врата, кршна жена обучена по тадашњој грађанској моди, црнокоса са шеширом карактеристичним за то време и тадашње модирање. Можда је старија у односу на прву фотографију неких пар година али је то једна иста жена. Стасом, изгледом и одевањем неодољиво подсећа на Жанку Стокић. Већина Београђанки тога доба су, вероватно, мушкарце подсећале на Жанку Стокић. На Љубинку Бобић: не! - она је била ситније грађе па је чак и у својим тридесетим годинама живота играла дечаке.

Следећи папир из фасцикле зване „блок“ нам открива нове тајне. У питању је умрлица Милошове сестре Лепосаве, књиговезачке раднице, која је јадна умрла у 23-ој години живота, дана 21. децембра 1927. године. Зима је била хладна, поготову тих дана. Снег је блокирао целу Србију. Возови су каснили, реке су се заледиле, људи су кршили ноге и руке низ залеђене и неочишћене београдске улице. У умрлици пише да је *била дуже болесна*. Можемо само да претпостављамо од чега. Сахрањена је сутрадан, у 14:30 је кренула поворка из стана у „Главашевој“ бр.21. Позива се *родбина покојнице, као и другови-це, да на овом последњем растанку умрлој сродници и другарици, учествују у*

што већем броју – пише на крају умрлице. У доњем, левом, углу је адреса погребног предузећа (претпоставка): Галилеја, ул. „Позоришна“ бр.2, у Коларчевој задужбини, телефон 42-31. У доњем, десном, углу су потписани ожалошћени: мати Перса, браћа Радомир и Милош (Милошево име је иначе првобитно погрешно одштампано у Милан, па је неко руком исправио то), сестра Ната, као и чланови-це Савеза Графичких Радника – Подружница Београд.

Обзиром да иза целе умрлице стоји тај *Савез Графичких Радника*, јер је и врх умрлице насловљен тим удружењем пошто иста почиње речима: *наш члан Стаменковић Лепосава...*, а као што смо видели има их и у делу где су потписани ожалошћени, долазим до закључка да је Лепосава, (па можда и још ко од Стаменковића), имала удела и утицаја на рад тога савеза. Је ли Лепосава само радила у сектору штампарства или можда била и активан члан Савеза, што је тада подразумевало и политички ангажман леве оријентације – то ми данас не знамо?! Постоји могућност за ово друго, за политички и синдикални ангажман па су због тога њени саборци и другови стали иза ње на последњем путу ка небу. Јер, зна се да су графички радници у то време предњачили у синдикалном раду и да су из њихових редова регрутовани каснији комунистички кадрови. *Савез Графичких Радника* предратне Југославије био је један од најјачих синдиката. Били су добро организовани, солидарни и са јаким фондовима. Настали су из *Дружине типографских радника* која је основана 1875. године а већ 1901. године је основан *Синдикат типографских радника*.

Ето, спајамо, полако, нити живота једне породице. Коцкице мозаика породице Стаменковић не би било могуће сложити да Милош није био педантан у чувању вредних папира. Тако смо већ сазнали да је Милош имао једног брата и две сестре, то јест да је мајка Перса сахрањујући своју кћер остала на два сина и једној кћери. Нисмо још успели да утврдимо годишта брату и сестри, али зато знамо да је Лепосава била две године старија од Милоша и да Милошев отац, ни његово име не знамо још, није био међу живима када је умрла Лепосава, иначе би се и његово име нашло међу ожалошћенима.

Породична слава Стаменковића јест', и биће, Свети Никола. Моју претпоставку да су славили овог свеца поткрепљује једна лепа икона која је штампана у литографији *Планета* Београд и уредно је сложена и сачувана у „нашој“ фасцикли. Реч је о класичној византијској икони, за то време вероватно веома добро литографски урађеној и на квалитетном масном и дебелом папиру. На икони је портрет свеца и старословенским писмом је написано: *Свети Николае Чудотворац*. Да

би иста лепше изгледала када се ураму и стави на зид изнад гостинског астала и леђа домаћина софре, саставни део слике, украшен у истом шаблону, јесте и паспарту, веома лепо илуминаторски удешен, наравно и он, у византијско-хришћанском маниру.

Претпостављам да су Стаменковићи имали доста гостију на Светог Николу из тадашњег Београда иако је исту, вероватно, славило пола града. Моја претпоставка се заснива на чињеници да је посластичарство породична традиција (макар и започета са Милошем, мада је тешко у то поверовати) па је онда тако код њих увек било сочних и укусних посних ђаконија за Славу. Не тврдим експлицитно да је колаче спремао и готивио мушки део породице али исто тако и не одбацујем ту могућност. Вероватно је и мама Перса знала по нешто о *бадем штанглицама* или о *бајадерама од кестена* (кестен мора бити из Дечана).

Зашто је икона гурнута у фасциклу? Је ли је неко скидао са зида и када? Не знам хоћемо ли добити одговоре на ова и слична питања али је очигледно да је Милош желео да је сачува. Оправдаћу их претпоставком да су Стаменковићи имали праву и вреднију кућевну икону, урађену у скупој техници: на дрвету или каквом племенитом металу, и коју ни у најтежим данима, који су неминовно следили, нису скидали са зида осим када крече, а ово је, кажем: можда, поклон или случајно, можда и намерно, купљена и сачувана репродукција кућевнога свеца.

Следећи папир који ми привлачи пажњу, а привлачи је из простог разлога је јер он на реду (и нећемо више до краја додавати: „који је био на реду у фасцикли“) јесте једно писамце написано на оригинал *Бристол* папиру са утиснутим заглављем (ћирилицом и латиницом): *Гојко Бован, завод за купо-продају имања, кућа и плацева, тел.27978 – чек. Рачун Пошт. штед. 53486*; а испод је додато: *Београд, Краља Милана 10*. Писмо је написано руком, 14. јула 1932. године и у њему пише: *Госп Мијатовићу! најлепше Вас молим подајте овој жени меницу има још да да динара 250 динара, споштовањем Гојко Бован*. На полеђини овог истог папира неко други је руком и обичном оловком (писмо је написано налив-пером и црним мастилом) написао: *Куповина и продаја Радио апарата*. Мислим да је то написао неко од Стаменковића. Јесу ли се то они задужили да би купили радио апарат или је полеђина касније и случајно дописана баш на том папиру?! Можда је господин Бован препоручивао Стаменковиће дотичном господину Мијатовићу?! Било како било, реченица: „*има још да да*“, говори нам да је у питању била нека већа трансакција од поменутих 250

динара. Али, зашто пише: „и продаја“?! Можда треба истражити колико је могао да кошта један радио апарат те 1932. године. Зато сам прелистао Политику из тог времена а не би ли нашао што-год интересантно.

Најпродаванији модел те године је био „Supers33” са седам катодних цеви на лагерима „Стандард радиа”. Добро се држао и американски радио апарат „Зенит” такође са седам катодних цеви а чије се представништво налазило у Палати извозне банке на Теразијама. Најзад, ту је и апарат „Орион” са скромних 3+1 цеви али и доста јефтинији од горе поменутих. Радио апарати су се кретали у распону од 1000 и нешто динара до фамозних 4650 динара колико је коштао „Вестинхаусов” 8-цевни апарат код Нориса у улици Цара Лазара бр.10. Привукао ми је пажњу оглас изнад рекламе за овај апарат: *БОВАН – завод за купопродају непокретног имања, ул. Краља Милана 10, преко пута Двора, тел. 27-978. Сваком купцу који жели у престоници да купи непокретно имање, у властитом интересу му је да нам се обрати.* Пронашли смо на странама Политике из тих година и рекламу за *Телефункен* радио апарат – тип „Супер 650”, а поред њега се налазио и *Филипс* са моделима 630 и 830.

Сада, у овом тренутку ми не знамо који су радио Стаменковићи купили и да ли су га уопште тада куповали. Не знамо ни то да ли је господин Бован „наводацисао” да се та куповина обави под повољнијим условима. Очигледно је да је поменути господин био утицајан и успешан пословни човек тадашњег Београда али нисмо сазнали у каквим је односима и релацијама био са Стаменковићима. Углавном, ако су купили радио апарат те 1932. године, надам се да су уживали у музици. У годинама које су следиле, а, у вестима са тог радија сигурно нису уживали. А кад су Срби, па, и добијали добре вести?!

Следе две фотографије, пејзаж и панорама, две лепе црно-беле слике, које су тако одштампане да су одмах спремне за урамљивање и декорисање неког простора. Фотографије су потписане на немачком, италијанском и енглеском. На првој пише: *Станалато (Сплит) ноћу.* Види се Рива и светла која осветљују море. На другој фотографији су Кркини водопади и пише: *Југо Славија – Шибеник – Крка – водопади,* такође на три поменута језика.

Изгледа да су Милоша због нечега привлачили ови крајеви?! Или је случајно дошао до фотографија?! Али, и ако је то тако, зашто је желео да их сачува поред свих важних породичних докумената и снимака?! Има више потенцијалних одговора али се два некако сама од

себе издвајају: или је провео дивно летовање у тим крајевима, па је желео да сачува успомену на то, или су Стаменковићи родом и пореклом одатле па је на тај начин хтео да сачува трагове свога идентитета.

Додуше, када сам проверавао на интернету, том чудном изуму који је обесмислио истраживачко новинарство и изгубио драж књижевне припреме и проучавања грађе, кад сам, дакле, проверавао има ли шта о било каквим Стаменковићима, видео сам да се много њих наводи и помиње као регистроване јасеновачке жртве, што ме доводи до закључка да их је било у Хрватској, можда и у поменутим крајевима. Не знам засигурно да ли су то исти Стаменковићи и да ли и „ови наши“ вуку корене из тих крајева али је можда одабир слика за које се Милош одлучио да сачува одговор на то. Биће ипак да је у питању само „случај комедијант“ који и нема друге сврхе него да нас куша и наводи на погрешне трагове.

Следећа фотографија је мање романтична. Такође формата 20x30 цм и залепљена на картон димензија 40x50 цм а коју је направио и израдио извесни Искаловић из Новог Сада. На фотографији се, и данас јасно, виде 23 мрка мушкарца, углавном брката. Скоро су сви обучени у маниру тадашњих земљопоседника, или макар као управници великих имања и салаша, кад крену на њиве да обилазе усеве и раднике. Фале им само бичеви и мамузе. Одела су од јачег материјала са обавезним прслуком из кога вире дебели ланци од сатова, испод прслука су беле кошуље али без кравата. Неки од њих имају и црне, јахаће, кожне чизме. На картону изнад слике одштампан је на преси, ћириличним словима, следећи текст: *Течај за пословође земљорадничких задруга за набавке и продају одржан у Савезу земљорадничких задруга у Новом Саду од 15. јануара до 15. фебруара 1934. године.* Испод слике је списак усликаних. Нема ни једног Стаменковића на наше велико разочарење. У првом реду су: *Арнауфи Антал, Ковачевић Тоша, Влаовић Тоша, Кваић Сима и Петровић Сима.* Други ред: *Берић Васа, Милетић Петар, Белић Кузман, Павлов Младен, Лобода Фабијан и Литричин Стојан.* У трећем реду стоје: *Пандуров Сава, Томан Ђура, Станаћев Јова, Марков Веселин и Бранчић Миша.* Најзад, они који седе и који су нешто квалитетније обучени: *Каћански Јоца, Миљуш Петар, А. Шајнерт – чиновник Прометне централе, С. Летић – председник управног одбора Прометне централе, Д. Долга – прокуриса Прометне централе и управитељ течаја, Вртипрашки Јоца и Гаћеша Сава.*

Тешко да ћемо успети да пронађемо везу ове фотографије са нашом причом. Она сигурно постоји али је могућности и комбинација велики број тако да их нећемо нити узимати у разматрање. Разматраћемо оно што нам је куд и камо јасније, оно око чега се можемо сложити и конструисати логичну причу не улазећи много и њену истинитост јер је, ту истинитост, не можемо ваљано доказивати ни ја, нити ви који ћете ово читати. Морате ми веровати, или не морате, ваша ствар, али ће све остати на томе. Нико ме са доказима неће, нити може, ухватити у лажи. Имам у руци папир који са много више светла осветљава позорницу на којој се одиграва животна представа Стаменковића. То је *Мајсторско сведочанство* (писмо) Милошево. Из овог документа сазнајемо да је Милош рођен 28. марта (годину смо већ сазнали) у Београду. Дакле, рођени Београђанин. Сазнајемо и то да му је средње слово у имену: **Ф**, што значи, је ли, да име Милошевог оца почиње са тим словом. Сведочанство је издало *Подручје управе града Београда, Краљевина Југославија*. Насловљено је са: *Мајсторско сведочанство*, а у даљем тексту стоји: *Удружење занатлија за град Београд и ср. Врачарски овим потврђује да је г. Стаменковић Ф. Милош* (па генералије: место и година рођења, адреса...) ... *пред испитном комисијом Удружења занатлија данас положио: Мајсторски испит из Посластичарског заната. Ово му сведочанство служи као доказ стручне спреме за обављање Посластичарске радње у смислу Закона о радњама и даје му право на назив МАЈСТОРА. Бр. 5297, у Београду, 26. јуна 1934. Председник испитне комисије Ст. Гојковић. Чланови комисије Мих. Коваљевић и Душан С. Петковић.*

Четири месеца пре атентата на краља Александра у Марсеју трочлана комисија је својим потписима потврдила да је Милош занатлија са „Мајсторским сведочанством“. Пустићемо машти на вољу па ћемо претпоставити да је Милош негде приредио скромно привађавање (закуску), можда у неком београдском локалу и да су чланови комисије били почасни гости. Сумњам да их је одвео негде да поједу колаче. Признаћете, било би неумесно. Можда су свратили до „Албаније“ али мање вероватно негде по Скадарлији. Јер, то су ипак били мајстори и занатлије а не уметници и бојаци. На гласу је била кафана „Занатски дом“, баш у духу повода окупљања. Па ни „Игњатева пивница“ није била на лошем гласу. Опет, мање је вероватно да су зашли у „Код златног шарана“ или у „Лепи изглед“, јер се ту могло наћи и света који није био по вољи строгим и домаћинским назорима мајстора. Вероватно су попили по коју чашицу, појели неки ћевап а онда су чланови комисије пожурили да обиђу своје

радње, јер не ваља дуго шегрте и калфе остављати саме са колачима и осталом робом. Баш тога дана је француски министар спољних послова, Барту, посетио Београд и уговорио са краљем Александром заједничку погибију. Многе од поменутих калфи, мајстори су у повратку затекли како међу масом народа зверају по улици.

Репродукција слике „*Сироче на мајчином гробу*“ коју је Урош Предић насликао 1888. године дводелна је али је прецизно налепљена на картон тако да се спој скоро не примећује. Из приложеног закључујем најмање две ствари: да су Стаменковићи (или неки од њих) били прецизни; и, да су (сада је то више него очигледно) волели да лепе на картон разне фотографије и репродукције, вероватно после тога и тако налепљене да урамљују и вешају на зидове. Претпоставка је и да су релативно лако долазили до разних фотографија обзиром да су имали графичких радника у породици. А онда ми је долепршала још једна идеја у мисли: можда су Стаменковићи негде у граду имали локал и радњу, па су им све те фотографије и репродукције служиле као декорација истог, или истих. Даљим током, а истом логиком, претпоставка би ишла дотле да је у питању посластичарница али ја осим здраворазумских индиција и нерезонских сумњи других доказа (за сада) немам за то.

Оно што је карактеристично за ову репродукцију, коју је Милош између осталих потхранио и сачувао у својој фасцикли, а што је мени упало у око, јесте чињеница да је иста оштећена при врху и да је повр' свега и флекава. И, то: како флекава? Дружећи се са сликарима спознао сам колико су они алкави и како остављају трагове свуд око себе (као животиње секретом обележавају територију, шта ли?!). На овој репродукцији су управо такви, сликарски, трагови остављени. На неколико места су отисци обојених прстију, или прљаве четке, и више је него очигледно да је неки сликар држао ову слику у руци и покушавао је да је пренесе на платно или какву другу подлогу.

Репродукција је узета из некаквог часописа. Из којег? – нисам успео да утврдим. Са доње стране где се слика мало одлепила од картона, може се видети да има нечега на полеђини слепљене репродукције. Са леве стране, на дну, иза слике може се прочитати: *1. г. Индрих Вели, војни капетан коњич. дивизије; 2. г. Љубица Чакаревић, учитељица; 3. г. Ј. Кнез, председник тргов. коморе из Љубљане.* У питању је легенда испод слика, које се само називу изнад текста исте. Такође на дну, али овога пута са десне стране иза репродукције стоји текст који служи као објашњење слике: *Капетан Миша, који је поклатио држави зграду Велике школе, Београд.*

Нисам успео да сазнам ко је коњички капетан Велш. Љубица Чакаревић је учитељица која је из Ужица 1918. године кренула са војводом Лунетом на Солунски фронт да тражи брата Милутина. Тамо се сусрела са Арчибалдом Рајсом, Степом и Мишићем. Љубица се касније удала за Италијана Николу, сина композитора де Сарна, истог оног што је компоновао „Солунско коло“ у част српских ратника. Ни о Словенцу Кнезу нисам нашао ништа. Ваљда зато што имамо доста кнезова и без њега, а и са Словенцима нисмо „лоше стајали“ док год је овде било неке користи за њих. Најзад, ко је капетан Миша Анастасијевић зна се подоста, макар по ономе шта је све завештао земљи. Покушаји да одлепим слику од картона нису уродили плодом. Репродукција је толико стара да је већ почела да се распада тако да нисам хтео да је додатно оштећујем.

Пошто је положио мајсторски испит, својеврстан испит зрелости и доказ да је зашао у зрело доба Милош је, ко вели, решио и да се прижени у својој 28-ој години. Изабраница његовог срца, мало несвакидашњег имена: Драгослава, је следеће године одмах извадила легитимацију *Саветовалишта за матере, Завода за здравствену заштиту матера и деце при Централном хигијенском заводу, Београд, Милоша Великог (Губеревац)* а под редним бројем (мисли се на легитимацију) 331-86. У саветовалишту лекари бесплатно надгледају *рашћење, развитак и здравље детета* али и упозоравају мајку на разне недостатке пре свега кроз савете у хигијенском погледу. У саветовалиште *треба доћи са здравим дететом и што пре јер се у саветовалишту деца не лече. Кад се дете разболи онда треба ићи лекару. Радници који су осигурани за случај болести имају право децу да воде код уредског лекара а сиромаси да их воде код општинског.* Богаташи се не помињу. За њих се ваљда претпоставља да су чисти и да имају пара за докторе. Она деца за коју *нико није дужан сносити трошкове могу се, пак, прегледати у тој поликлиници.* У унутрашњости легитимације поред рубрика о детету стоји и један текст који је служио за едукацију матера:

Мајко!

Већ у првој години живота Твога детета, Ти полажеш темељ његовом развоју и здрављу.

Природа Ти је дала млеко за Твоје одојче. Не ускраћуј му његову својину.

Твоје млеко не може се ничим другим надокнадити.

Ако немаш довољно млека, не одбиј због тога одојче, већ дај му поред груди, још и крављег млека. Оваква двоврсна храна много је мање опасна, него чисто веишачка.

Ако мораш хранити одојче на веишачки начин, не прехрањуј га крављим млеком.

У храни одојчета никада не треба да буде више од $\frac{3}{4}$ литра крављег млека за 24 часа.

Одојчету дајемо кравље млеко увек са извесним додатцима, никада само.

Ови су додаци: вода, шећер, брашно и масло.

Добави свеже, јутарње млеко, прокувај га, остави да ври 2-3 минута; чувај га преко дана покривено, на хладном месту, најбоље на леду.

Веишачки храњено одојче, приближно од 3 месеца па на даље треба да добија сокове од воћа, а у хладније доба и рибље уље.

После навршеног 6 месеца, дете треба да добије кашицу од гриза или брашна, после 7 месеца и пасирано поврће и воће.

У другој години, дете се постепено навикава на храну одраслих. Прелаз никако не сме да буде нагао.

Дете добије сецкано месо око навршене 2 године, а сасвим чврсту храну тек онда, када су му избили готово сви млечни зуби.

Тачан ред у исхрани потребан је одојчету, а користан мајци. Да дете остане здраво, мора свуда око њега да влада ред и чистоћа.

Купај одојче сваки дан!

Не спречавај му правилан развитак застарелим и нездравим повијањем!

Немој дете сувише утопљавати, да га не разнежиш и да му не смањиш отпорну снагу против болести.

Дај детету засебну постељу, па била она и најједноставнија.

Не држи дете у непроветреној соби и не спречавај ваздуху и светлости, да допиру до њега.

Држи децу много у врту или дворишту, а у граду води их у паркове и у околину.

Паркови су у првом реду својина мале деце.

Већ од 3 месеца па на даље, опрезно и постепено, сунчај голо или полуобучено дете.

Сунчање покривеног детета без икакве је користи. Може му чак много и шкодити, исто онако као и велика летња врућина.

Кад дете почне да пузи обуци му сасвим кратке гаћице, горњи део тела и удове остави му у топлим данима, што више голе.

*Чувај своје дете, са највећом строгишћу од света, који кашље!
Лице, које кашље или кија, у близини детета, сеје на њега клице
болести.*

Вероватно би данашњи педијатри расправљали са доста изнетих мишљења у овом упутству. Са већином би се свакако сложили јер престављају упутства из опште културе живљења. Многи од ових проблема су и данас актуелни. Али, свако је време носило своје контексте и карактеристике. Било како било, Драгослава се породила 8. марта 1935. године. Леп поклон за „Дан жена“. Постоји у овом тренутку нашег „путовања“ недоумица око имена детета. Или су здравствени радници када су попуњавали картон погрешили па су уместо имена детета уписали име мајке или је, пак, Милош своје сину дао име Драгослав, по мајци. Уопште не сумњам да ћемо ову дилему разрешити до краја приче.

Дете је рођено са *3.450 грама* и било је високо *52 центиметра*. У почетку, непосредно после порођаја, Драгослава је доводила дете сваке недеље на контролу и мерење а затим је то чинила месечно. 30. јуна 1936. године када је то последњи пут учињено и када је дете имало већ годину и три месеца, напредак је био видан. Дете је било тешко *9.970 грама* и високо *79 центиметара*. Са стране картона, руком и црним мастилом, дописано је: *В.С.д. 11, 13, 15 добија* – што, претпостављам, представља белешку о вакцинисању.

У легитимацији се налази извештај о лекарском прегледу који је Драгослава обавила месец дана пре порођаја, 28. јануара 1935. Овај нам папир даје прегршт вредних информација и употпуњује слику новим разрешеним недоумицама. Милошев отац се звао Филип. Очигледно је умро рано чим се не помиње у умрлици своје покојне ћерке. Те 1935. године Милош ради у хотелу „Касина“ у Београду. *Формулар Окружног Уреда за Осигурање Радника у Београду не сме бити старији од два дана*, на почетку нас упозорава тадашња бирократија. Тог истог 28. јануара Милош је оверио потврду и његова супруга Драгослава, рођена 1913. године, се прегледала у клиници коју због нечитког рукописа и печата не могу да идентификујем. Био је тога дана понедељак.

Милош је у *Касини* почео да ради 4. децембра 1934. године. Дакле, само месец дана пре овере потврде. Примао је плату у износу од 800 динара. Као адреса становања наводи се *„Главашева 23“*, дакле, преселили су се у следећу кућу у односу на стару адресу и становали су код извесног *Мирована Трбојевића*. Све ово печатом и потписом потврђује послодавац у *Касини Перо Симић*. Не знам је ли он тада био

некакав управник у том најстаријем београдском хотелу, хотелу који је за свога века стигао да буде и Народна скупштина, и позориште, и коцкарница, и биоскоп, и који је те 1935. године већ 80 година старости имао а његов први власник *Стеван Лукић* већ одавно покојан и спокојан. Додуше, пре тринаест година од тога дана, на истом месту и под истим именом направљена је нова *Касина*, тако да је у то време то била нова зграда са старим и чувеним именом. Баш онога дана када се Драгослава породила, у *Касини* се давала премијерно пројекција филма о најбогатијим људима на свету под именом: „*Кућа Ротшилд*“. Улоге су тумачили *Георг Арлис*, *Лорета Јанг* и други. Пре тога „*Журнал*“. Представе од 3, 5, 7 и 9:30. Да не останемо дужни ни другим биоскопима у Београду, тек да напоменемо да је тога дана „*Коларац*“ конкурисао са филмом „*Догодило се једне ноћи*“ и *Клерком Гебелом* а „*Авала*“ са филмом „*Принцеза Турандот*“ и *Кети фон Нађ*. Упало нам је у очи, листајући новине из релевантног времена, да је тог истог дана већ помињани господин *Петковић*, члан испитне комисије пред којом је Милош стекао мајсторско звање, у име *Удружења занатлија за град Београд* оштро реаговао демантијем јер су новинари нешто погрешно написали о избору председника секције кројача и кројачица.

Драгослава је, дакле, истога дана када је Милош оверио потврду, обавила лекарски преглед, очигледно рутински преглед пред порођај. Нема никаквих дијагноза сем потписа лекара и упозорења утиснутог штамбиљом: *Наређено да у случају побачаја или порођаја одмах оде у државну болницу. Уред ће издати накнадно упут.* На формулару, чији горњи део попуњава послодавац, а, доњи, болница и лекар, стоји и упозорење: *Пази – код рада чувај се унесрећења!*; и нацртан је циркулар који сече руку.

Иначе, без овакве и на овај начин оверене исказнице *лекари не примају пацијента и не могу се преузети лекови.* На папиру постоје трагови од још неколико ударених штамбиља, црвеном и плавом тинтом, али су нечитки па су самим ти и некорисни за нас.

Онда се у хронологији похрањених докумената и других папира јавља временска пауза од три године за које немамо никаквих трагова, да би на ред дошла иста онаква потврда (о којој смо говорили у претходним редовима) на незнатно измењеном формулару али са нешто измењенијим генералијама. Милош, од 1. априла 1938. године ради у *Студентском дому „Краљ Александар“* и прима месечну плату у износу од 1000 динара. Онако, како је *Касина* била најстарији хотел у Београду тако је и дом „*Краљ Александар*“ био најстарији студентски дом на Балкану. То је касније био онај чувени „*Лола*“ где су углавном

становали студенти из несврстаних и пријатељских нам земаља, али је било присутног и домицилног елемента. Тај дом је изгађен 1927. године тако да је у време када је Милош почео да ради у њему био још релативно нов. Милош је опет променио и адресу становања. Прошли пут је прешао у суседну кућу а сада се преселио у суседну улицу: „*Кнеза Данила*“ бр.48. (На месту где стоје бројеви 21 и 23 у улици „*Главашевој*“ данас су две зграде, 3 до 4 спрата, спојене заједничким зидом, једна је лучног облика пратећи обликом завијање улице. То је мешавина стамбено-пословног простора и вероватно су изграђене педесетих или шездесетих година прошлог века. У једној од њих се данас налази нека инострана банка, начичкана је безбедоносним камерама тако да нисам смео много да њушкам и испитујем. Оптужили би ме да правим нацрте и планове за пљачку. Друга, пак, нова Милошева адреса, у улици „*Кнеза Данила*“ налази се у тихој улици, у којој дрвореди на обе стране дају хлад. Кућа је највероватније та иста у којој су живели Стаменковићи, само мало реновирана. Обрастао ју је у зидни бршљан и цвеће. Ту данас живе људи са другим презименом тако да нисам покушавао да ступим у контакт са њима. У данашњој ери разних превараната и лопова вероватно би са подозрењем гледали на моју жељу да се распитам о пређашњим станарима. И не само то, вероватно би ми натоварили полицију на врат. Кога још занима то што мене занима? „*Вероватно је неки криминалац*“ – констатовали би сви они заједно, не без основа).

Дакле, 24. јуна, у петак, Милош је оверио потврду и истога дана је отишао на прегледе код др. *Стефановића* и др. *М. Петровића*. На месту где је простор за дијагнозу стоји ознака: *XIV/7. Спец. Др. Павловић* му је за четири дана заказао зрачење!!! Шта се забога догодило са Милошем!? Шта смо то пропустили у празном ходу и недостатку докумената у фасцикли?! Да га управо болест није спречила да буде ажуран и педантан?! Најзад, чему зрачење, је ли се радило о превентиви или лечењу?! Милош је тада имао 32 године и требало је да буде на врхунцу снаге. Остаје још једно од отворених питања, у низу. Данашње време нам не онемогућава да проширимо своја истраживања управо из разлога које сам навео кад сам тражио улице у којима су Стаменковићи живели.

У истом периоду, само пар месеци пре, са истим генералијама Милош је извадио још једну потврду, овог пута за сина Андрију рођеног 1935. године али је из некога разлога ова потврда похрањена у архиву после оне „млађе“ о којој смо говорили. Ипак, наша пређашња недоумица око имена детета овим папиром је решена. Неко је грешком

уместо имена детета написао име мајке. Или је мислио да тако треба. Син Андрија тада има 3 године и очигледно а на основу папира радило се о рутинској контроли. Дете је прегледала докторка *Зора Понадић* а у дијагнози је уписана шифра *II/21*.

Сада сам већ мало уздрман у свом ставу и својим истраживањима тако да по мало губим на ентузијазму са којим сам приступао послу свако јутро и оригиналној идеји да истражујем живот непознатих људи, за разлику од других који желе да завирују у тајне живота само познатих, само о онима о којима се већ све зна. Сада се већ бојим да не налетим на неки папир који ће ми разјаснити (у негативној конотацији) размере Милошеве болести. Бојим се да не сазнам да архиву није ни слагао Милош него неко други и да Милош врло брзо престаје да егзистира као жив чинилац ове приповести. И то баш сад, таман кад смо се здружили и прихватили један другог. Таман сам заволео Милошеве тулумбе и принцес крофне а сад одједном: болестан. Не може!!! Не дам!!!

(За принцес крофне је најбитније да јаја буду свежа, да путер буде квалитетан, да брашно буде „меко“. И да се маса после скидања са ватре добро умеша. И да се пеку тачно 18 минута и 43 секунде. За фил је најважније да млеко буде јутрошње, а тајну кад је довољно густ нисмо успели да откријемо. Важно!! – никад крофне не преливати чоколадом већ искључиво са шећером у праху).

За почетак наставка, вести су ипак умирујуће. Исте године, 1938-ме, Милош одлази у Подгорицу. Тамо се запошљава у хотелу *Имperiјал* и ту ради као кувар и посластичар. У наведеном хотелу и станује. 8. новембра исте године у Подгорици, тачније у *Поштанској штедионици Краљевине Југославије*, отвара штедну књижицу број *680504* и полаже 500 динара улога. На предњој се корици, поред наведених генералија, налази и грб Краљевине Југославије као и текст следеће садржине: *За улог јамчи држава*. Све је исписано ћирилицом и латиницом. Милош је штедео на 4% камате. Морао је да плати 3% пореза на добит од камате. У периоду од 5 месеци Милош је успео да уштеди равно 4000 динара. 31. марта 1939. године Милош подиже 3990 динара, оставља само обавезан минимум од 10 динара да се књижица не би „угасила“ и враћа се својој породици у Београд. На кратко.

Већ следеће године Милош је мобилисан. Или, да се еуфемистички изразим: позван је на војну вежбу. Наравно, и у војсци је био кувар. Шта би друго. Имало је доста снажних сељака за пушку и топ али није било баш много квалификованих куvara. 16. јула 1940. године Драгослава тражи од *Градског поглаварства Београд, Управног*

одељења, Војног одсека, потврду, и добија је, заведену под бројем 59315, у којој пише: *Са овим актом упућује се Стаменковић Драгослава, са станом у улици „Кнеза Данила“ бр. 48, чији је муж Милош, по занимању кувар, упућен на издржавање вежбе од 18. V до 12. VII 1940. године. Свега 56 дана* (па руком дописано: *по војној исправи*). *Предње се доставља с' молбом на надлежност, у духу Уредбе о потпори породица лица позваних на војну дужност.* Нечитко су потписани писар и шеф а потврда је уредно оверена.

Ово су последњи доступни подаци и папири о Стаменковићима за предратни и ратни период. Како су Милош и његова породица преживели рат остаје нам само да нагађамо. Избор није велики. Не треба доводити у питање чињеницу да је сигурно опет мобилисан пред сам почетак рата. Мала је вероватноћа да га је то мимоишло кад је већ био позиван и неколико месеци пре. Сад остаје само неколико претпоставки?! Ако је био мобилисан у време напада на Југославију, могао је да падне у заробљеништво или да капитулацију сачека негде склоњен, па да се после врати у Београд. Могао је да се прикључи и неком од покрета отпора: партизанима или четницима, могао је бити мобилисан код „недићеваца“, или је једноставно у Београду био са својом породицом и негде радио свој посао. И за време окупације људи воле да поједу нешто лепо. Кафане и посластичарнице су радиле пуном паром. Славиле су се Славе и одржавали помени (ово друго: поготово!).

Ако смо до сада стекли неке представе о Милошевом карактеру, а свакако јесмо, онда знамо да Милош није никакав револуционарни или ратнички тип човека. Милош је породичан човек грађанске провенијенције са „златним“ занатом у рукама. По вокацији Милош припада радничко-занатском делу популације јер и поред тога што је мајстор он није имао своју радњу (или ми то нисмо могли да докажемо). Ипак, и поред тога што је живео од својих руку рада, Милош припада традицији старог београдског грађанства (уколико је тако нешто постојало?!).

Да ли је мајка Перса још била жива, шта су радили и чиме су се бавили брат Радомир и сестра Ната такође нисам успео да докучим, макар у предратном и ратном периоду. У сваком случају, добро би било да је породица била читава и на окупу, јер их је тешко време и бреме окупације чекало а у таквим временима породица треба да збије редове и испомаже се. Иначе, каква би јој сврха била?! А, ни ми ништа не знамо о томе да им макар том спознајом и сећањем ретроактивно олакшамо.

Први следећи траг стиже нам из времена 1. августа 1945. године. Београд је више од пола године слободан. За неке. За друге није. За треће, оне који су по доласку партизана били стрељани – *рат је био бољи*. Макар су били живи. Живи су ови наши, Стаменковићи, хвала богу. На обрасцу за писање лекарских рецепата (очито предратном) који у заглављу има генералије *Градске болнице Београд – Одељење за женске болести и порођаје*, а у улици „Књегиње Персиде“ бр. 57, и са телефоном 24-688, неко је руком написао (потпис нечитак) и печатом оверио (на печату стоји: *Извршни народноослободилачки одбор за град Београд – Одељење за здравствено старање – Градско породилиште*) следећи текст: *Потврда – Да се Драгослава Стаменковић, 33г. стара, са станом „Кнеза Данилова“ 48, породила на овом одељењу 31/VII/45 у 15:45 часова. Родила је здраво женско дете.*

Ако би извршили релативно просту реконструкцију времена, догађања и поднебља, могли би да дођемо до најмање два закључка. Прво, Милош је био у Београду када су га партизанске и руске трупе ослобађале, и друго, био је веома „срећан“ због тога. Можда због слободе, а можда што дуго није видео Драгославу (под претпоставком да је рат провео ван дома и Београда), углавном, девојчица која је рођена крајем јула свакако је зачета оних дана док су се „каћуше“ још хладиле од ослободилачких канонада. Свакако су се још чули рафали у Лисичјем потоку и на Ади Циганлији.

Горе реченом у прилог говори и следећи папир, издат истога дана, 31.07. 1945. године, од стране *II рејона, Града Београда, под бројем VII/24, Потврда о пријави новорођеног детета: Данас је Милош Стаменковић пријавио овом рејону рођење детета, живог, женског, од родитеља: оца Милоша Стаменковића и мајке Драгославе, рођ. Микулан. Име детета по знамењу или законско име (празно). Дан рођења 31.VII. 1945 године.* Тачно после десет година Драгослава је родила друго дете. Потпис се не може разазнати, а печат је *Народног одбора II рејона Београд*, са звездом петокраком у средини. На полеђини папира, у самом горњем десном углу неко је руком написао *1. VIII – Серум и пелене*. И опет нисмо, како је ред и доликује, из прве сазнали како се дете зове а због комплетног ужитка који нам је приредила лепа вест. Макар смо сазнали да је Драгослава дошла у Стаменковиће из породице Микулан.

Презиме Микулан можемо срести спорадично у Хрватској, али и у Чешкој, и, Пољској. Чак и у Русији. У Београду је живело пуно руских, али и чешких, и пољских емиграната, који су ту налазили уточиште у разним временским периодима. Неки су већ генерацијама у

Србији и већ сами себе доживљавају као аутентичне Београђане. Можда су Микулани од њих. Опет, име Драгослава се често појављује у Хрватској али много више међу тамошњим Србима, и то највише у околини Вуковара, то јест у *ширем атару села Трпиње*, где је према неком послератном попису било највише женских особа са именом: Драгослава. Све ово је мало важно али није од штете. Ако и једно слово олакша наше трагање: на добитку смо. Макар ми идеалисти. Јер, покушавамо да сазнамо о нашим јунацима што више, па зато понекад загребемо, по негде, и више него што треба али све у најбољој намери. То јест, без зле намере. Нама су важни Стаменковићи, а не Срби и Хрвати. Стаменковићи су у овој причи без вере и нације - осим што су Срби, славе Светог Николу и крсте се са три прста. Ипак, и поред свега тога, нисмо успели да нађемо нити један траг о крштењу деце и осим оне једне иконе нисмо сигурни да су Стаменковићи много полагали на веру. И, нека нису. То је њихово право. Ништа мање поштенији нису због тога.

Па је у фасциклу опет сложена једна фото репродукција, могло би се рећи: полу-мртва природа. На столу је ваза пуна грана на којим су пупољци, хеклани миље, две књиге и наочари. Рекло би се да та фотографија хронолошки не припада следу који пратимо али је она ту и баш на том месту „па је ваља љуљати“. Фотографија је, као и многе пре ње, већ при самој изради на веома квалитетном папиру оивичена паспартуом тако да се и она може одмах урамити. На доњем делу оивичења су одштампане генералије: *Барвна прилога „Графичному раду“ – Тиск тискарне „Људске правце“ в Љубљани – Фото Мирко Пукл – Тискано в двобарвнем бакротиску*. Словенци дакле. Само сам се питао кад ће и они да се појаве?! Чудим се, искрено, што су овде. Овде се до сада није осећао мирис безосећајности, новца и преваре. Ми смо једна чисто мајсторска, људска и поштена прича.

Мамурни од синоћње пијанке, уприличене ради прославе рођења Милошеве и Драгославине ћерке, оловне главе и тешких мисли, у времену кад нисмо могли да нађемо ни пристојно пиће, већ смо се наливали брљом коју су доносили на Бајлонијеву пијацу сељаци са Космаја, а коју су претакали из старих немачких канистера за бензин, настављамо посао ради којег смо овде на окупу, ја и ви, па зато нека вас не чуди што приповест водим час у првом лицу једнине, а онда очас пређем на прво лице множине. Тако се осећам. Осећам да ме пратите, да сте ту, одмах иза мене, да ме бодрите и подржавате. А, опет, неке ствари морам сам, једноставно је тако, нисте криви ни ви, а понајмање: ја. Ја сам започео, ја сносим одговорност за ове људе, ја сам морам да

их одведем до краја приче. Ви сте ту само да их заволите, и ништа друго.

Од нечега се мора живети, па били на власти комунисти, намесници или лично краљ. Милош сада на плећима носи још једну макању, тек рођену ћерку. Зато предузима кораке да што пре среди документацију и важне папире па да почне да ради. Самим тим и зарађује за живот себе и своје породице.

У лето 1945. године он предаје молбу и добија Уверење од *Удружења хот. рестор. гос. кафан. Власника Пом. и Ресторана бр. 1697* у коме се каже: *На молбу Милоша Ф. Стаменковића, куvara из Београда, ово Удружење на основу књига издаје следеће: Уверење. Да је Милош Ф. Стаменковић, кувар из Београда, РЕГИСТРОВАН код овог удружења као кувар Рег. бр.2243/2696. Уверење се издаје Стаменковићу на употребу по наплати таксе из Т. бр. 3-4-4 Закона о таксама која је на уверењу прилепљена и поништена. Смрт фашизму – Слобода народу! Претседник М. Вукомановић.*

Кафеџије и куvari Београда су се „дочекали на ноге“. Њихово удружење је функционисало већ првих месеци након завршетка рата и промене система. Срби воле кафану, па није ни чудо. Ипак, не треба сумњати да то није било ни мало лако. Кафеџијски посао је био везан за приватни сектор, исти онај тако мрзак новим властима.

Оно што смо пропустили да кажемо о Милошовом карактеру, тачније: пропустили да подвучемо у довољној мери, (иначе смо већ констатовали), јесте да је надасве Милош био поштен, радан и вредан човек. У прилог првој констатацији, о Милошовом поштењу говори и следећи папир, писан руком јер нова власт није стигла да направи и одштампа одговарајуће формуларе: *Потврда. На један нађени сребрни сат „Симон 1905-1916“ који је данас предао II смену Палилула друг Милош Стаменковић, а са изјавом да га је у далматинској улици на путу између улице Станоја Главаша и Старине Новака нашао његов син Андрија Стаменковић са станом у Кнез Даниловој бр.48 12-XI-1946 г. Београд. Примила за претседника Живка Милић. На полеђини овог карираног листа хартије написано је: бр. 12878/46, 14- XI-1946, Одељ. ун. послова.*

Андрија је нашао сребрни сат а Милош га је одмах предао властима. Скептици ће наравно посумњати у веродостојност ове наше верзије. Посегнуће за разним теоријама завере, измислиће неке друге варијанте. Поборници оног првог, завере, рећи ће да је Милош морао да однесе свој лични сат да би завршио неки посао код власти, нешто од животне важности, или је био подебело уцењен, највероватније

чињеницом да је рат преседео у Београду, а у тадашње време је било веома лако да му пришију сарадњу са окупатором. То што је добио неку потврду написану руком не значи ништа. Ко је па смео да се касније врати и запита власти о судбини сата?! Други ће тврдити да је кренуо да сат замени за канту масти, каиш сланине и једну шунку, али да је ухваћен на делу па је морао потегнути причу о проналажењу сата а не би ли се некако извукао из свега тога. Али, Милош није био такав. Зашто би уплитао дете у све то? Због тога остајемо верни званичној верзији, која је највероватније истинита. Сат је нађен, скупocen је, чим је сребрн и изгравиран, али Милош није хтео да га задржи, јер није желео ништа туђе и предао га је властима. Зашто је помињао дете? Јер је то истина: сат је пронашао Андрија када се враћао из школе. Тачка.

Милош је, изгледа, почео да ради одмах 1945-е. Пријављен је у *Радничко-службеничку задругу V рејона*. Имамо његов картон бр. 840, подружнички број 59 и број чланске карте 41340. Поред генералија и занимања (*кувар*), стоји и да је 1.III.1945. године уписан у *струковни Савез радника и намештеника трговачких предузећа Југославије*. Ти савези су претече данашњих синдиката, и по форми организовања, и по ефектима које имају по радничка права. У картон су уредно лепљене маркице уплаћених чланарина. По томе се може закључити да је Милош био редован платиша. По времену када су уплате вршене, може се закључити да тада није ни било нередовних платиша.

Ипак?! Ми из овога картона не можемо сазнати шта је и где је Милош радио. Једноставно, о томе нема података, али рачунам са сигурношћу (вирнуо сам преко реда, признајем, али на брзину) да ћемо то убрзо сазнати. Зато идемо даље.

У рукама ми је један новински исечак. Не знам зашто је Милош ово сачувао (а, зашто је чувао било шта од овога што је остало?! – пита се човек понекад). Мислим да је исечак сачуван због текста али највише због групне слике на којој се види двадесетак деце Андријиног узраста како држе Стаљинову слику испред себе. Можда је на слици, међу децом, и сам Андрија. Узраст се поклапа иако нисмо сигурни која је година у питању. Тито је био у Москви у септембру 1944-те, у априлу 1945-те и у мају 1946-те године. Пошто имамо датум у самом тексту, *23 април*, онда је најлогичније да је у питању 23. април 1945. године. Ако је то тај датум, а други не може да буде, Андрија је тада имао 10 година а на слици је најмање 4-5 дечака тога узраста. (Игром случаја, читајући мемоаре Титовог генерала Љубодрага Ђурића, наишао сам на разјашњење са другом сликом са истог места, у исто време направљеном, у нешто опуштенијој атмосфери и са истом децом

другачије распоређеном а међу децом су генералов син и син Јосипа Броза Тита).

На тој страни исечка, на страни где је слика деце са Стаљином сликом испред себе, налазе се још и два чланка а испод слике пише: *Наши пионери са даровима које су добили од својих московских другова*. Први чланак је насловљен: *Друг Тито у дому најмлађих московљана*. У њему се говори о томе како је Тито приликом посете Москви обишао и тамошње пионире. „Надахнути“ новинар констатује да су московски пионери у *топлим и срдачним очима друга Тита видели наше много чувене партизане и читаву нашу земљу*. Тито је обишао пионире Москве и видео како они цртају, вајају, конструишу авионе, састављају аутомобиле и још триста чуда. Па је Тито гледао како девојчице играју балет (што му, држим, причињавало посебно задовољство) и на крају слушао ратне приче дотичне Ане која је била митраљезац код Чепажева. На крају концерт и поклони за пионире у Београду.

Други чланак под насловом *Пионери код свог Маршала*, говори о томе како се Тито вратио из Москве, па је 23 априла (ал' нема године, међутим, по генераловој слици сигурно је 1945-та) примио београдске пионире а међу њима и нашег Андрију. Московски пионире су послали следеће поклоне: писмо, слику друга Стаљина и пионирску трубу (та труба се види на слици из мемоара генерала Ђурића). Баш су се претргли. Да ми је само знати где је завршила та Стаљинова слика три године касније?! Када су примили дарове пионире су се „одушевили“, мада би им искрено говорећи, лепше „легла“ по једна чоколадна коцка и кабеза, ал', ајд' сад'. У име присутних пионира Маршалу се захвалила пионирка Нада Ђурић речима: *Ми се московским пионирима и Теби друже Тито, захваљујемо на овим даровима и ми ћемо се одужити пуним акцијама које сте ви пред нас поставили*.

На другој страни исечка, који Милоша очито није интересовао, делимично се може прочитати шта се дешавало на *Другом конгресу омладине Албаније*. У тексту се може сазнати да је о борби омладине Југославије *говорио мајор Иван Кранжелић*. Нешто је говорила и другарица *Љири Белишова* а богами ни друг *Фадил Пачрами* није заостајао. Затим је говорио *Ћазим Воћари* за кога аутор текста констатује *да је сам убио 300 немачких војника и 50 издајника*. Не верујем да су укупни немачки губици у Албанији толики, али нећемо сад терати „мак на конац“. И овде је новинар „лирски разигран ко пролећни развигор“ па на једном месту пише: *Тутњи дворана, прелама се ваздухом Енвер-Тито! То омладина по стоти пут потврђује поново*

и овде на свом конгресу колико је чврсто пријатељство Албаније и Југославије.

На слици која прати текст налази се извесни капетан Љум Кета за говорницом. Колико ли је тек он Немаца побио? Колико ли је тек он угља наручио? По изгледу и фонту слова, рекло би се да је „Политика“ у питању, али нисам сигуран. Велика је вероватноћа: стара „Мадам“ (са великим "М") је то. Мисли се на „Политику“.

Када се у неку причу уђе са искреним и поштеним намерама према јунацима исте, (без обзира на почетне сугестије о разним злоупотребама на разним странама и од разних страна), онда се и сама прича нађе свом аутору, да припомогне и олакша. Тако се и неке наше недоумице, или макар добар део њих, решавају саме од себе кад дође време за то. Наша нова љубимица, кћер Милошева и Драгославина, зове се Милица. Баш лепо име. Тај податак налазимо у *Посетној дечијој карти Поликлинике за одојчад и малу децу са здравственом заштитом матера, Далматинска бр. 2, број карте 422/46*. Осим назива установе и генералија, то јест адресе на крају, карта је идентична оној од пре 11 година, осим што је црвене боје. Чак је и текст упутства за родитеље исти осим што су промењене неке речи, нпр. *надокнадити* са речју *замени*ти. Милицу су прегледали тек од 1. августа 1946. године и тада је имала *7.700 грама* и годину дана живота. Драгослава ју је доводила још 3. и 5. августа и дете је при тим мерењима губило 200, односно 100 грама. Никакви други подаци нису уписани у карту па тако не знамо шта се дешавало даље по том питању. Да ли је Драгослава и даље водила Милицу у *Поликлинику* са неким другим картоном који ми сада немамо, остаје отворено питање?! Верујемо да јесте, ако због ничег другог а оно што је баш у *Далматинској улици* три месеца после ових прегледа Андрија нашао онај фамозни сребрни сат. Нема то везе, наравно. Улица се налази у близини краја где живе Стаменковићи па је Андрија могао да га пронађе и без разлога пратње мајке и сестре у *Поликлинику*. Али, можда је и баш тада пронашао сат: идући са мајком, помажући јој да гура колица са малом сестром, задовољан и радостан што му се поверавају тако значајни породични послови.

Откривамо где Милош ради после ослобођења. Није кувар?! Ради као *формација у Штампарији за израду образаца при Народној банци ФНРЈ*. До овог важног (по нас) податка долазимо уз помоћ *Похвалнице* на којој пише: *Штампарија за израду образаца Народне банке ФНРЈ, у периоду од 1. јануара до 15. Априла 1948. године, Награђује Стаменковић Милоша, формацију, новчаном наградом од 1.500 динара*

и Похваљује за савестан рад, залагање на раду и примерно дисциплинско држање. Маја 1948. године, Београд, Управник, (потпис нечитак).

Дакле, Милош у том тренутку није у својој струци, ради у штампарији и по свему судећи: добро ради! Чим добија похвале, значи да је руководство задовољно са њиме. Али, чиме се то бави Милош после онако лепог посла и заната? Формација данас нема у штампарском послу. Макар их нема у смислу и домену начина на који су некада радили. Данас цео формацијски и штампарски посао одрађују компјутери. Човек је дужан само да подеси параметре и притисне неколико дугмади. Некад је, међутим, требало ручно формирати страну, одабрати фонт, сложити редослед текстова, слика, заглавља и свега осталог. То је радио наш Милош. Прецизност и стрпљење који су били неопходни у посластичарском занату, рецимо да се нашара „добош торта“, били су неопходни и на новом послу.

Најтеже је доћи до основног податка, најтежи и највећи посао је направити добар темељ. После све иде лакше, после се тек види урађено. Једино се темељ не види а без њега не може, он је најважнији. Без доброг темеља нема стабилности и трајности, па он и поред своје нетранспарентности и подређене јавне улоге у свакој грађевини игра главну улогу. Тако и код нас и наше приповести, кад смо добро напунили темељ, кад нисмо жалили арматуре и камена, кад нисмо шкртарили на цементу и мерама – сад кад градимо породичну причу Стаменковића све иде добро, оно што остане је стамено а кад уградимо нову чињеницу у зид породичне приче она је ту заувек.

Сазнали смо где Милош ради, који је његов први посао у новонасталој држави и сада „цигле-подаци“ сустижу једна другу и уграђују се у „грађевину-живот“. Тако је и са следећим папиром, само тако и никако другачије. То је *Потврда бр. 59, Народне банке ФНРЈ, Главна централа, Штампарија за израду образаца, Бр. служ. IX/2, издатај у Београду 9. августа 1948. године. Адреса: Булевар Црвене армије 15, Телефон 22-152 – Текући рачун 990075, у којој пише: Овиме потврђујемо да је друг Милош Стаменковић, формација, био код нас запослен од марта месеца 1945. године до закључно маја месеца 1948. године, са чланским улозима 39 (тридесе девет) плус једна маркица коју треба да добије као незапослен, од горњег предузећа. Ова му се потврда издаје на његово лично тражење ради регулисања односа у своје предузећу у коме је сада запослен. У борбу – За план напред. За секретара: Добривоје Стефановић. Претседник: Милан Станимировић. На потврди је утиснут штампил: Савез радника и*

намештеника, *Графичке индустрије, Подружница бр. 29, Београд*. Стаменковићи опет имају своје представнике у графичкој струци. Чини се да им је то породична традиција, мало заступљена у овим нашим папирима али изгледа врло важна у њиховом стварном животу који, ипак, има мало везе са папирима, као и сваки други живот сваког другог појединца или породице.

Е, тај живот што волимо да га помињемо и стално то чинимо кад не знамо шта ново да кажемо и код Стаменковића је ишао својим током, јединим и непоновљивим за сваког посебно. Милош је, очито према папирима, нашао боље радно место. Иначе, ако није боље, што би мењао претходно?! И, напустио је штампарију. Где је отишао? – видећемо, а можда и нећемо. Међутим, је ли био срећнији после тога? – е, то, никада нећемо сазнати. Из докумената можемо спознати по коју чињеницу али никада и ни једну емоцију. Нема тога у документима и архивима. Поготову нема у потврдама на које су ударају правоугаони штамбили бесмислено срочених назива друштвених и државних организација. И мојих задњих неколико речи говори у прилог томе.

Андреја је у школској 1947/48. години похађао *Другу мушку гимназију*. Био је у одељењу II-4. Држим у руци сачувану вежбану, Број 2, за писмене задатке из математике. Вежбанка је коштала 5 динара и била је производ *Инвалидског књижарског предузећа Југославије у Београду*. Први писмени задатак је рађен 22. XI. 1947. године и на њему је Андреја добио оцену: 3. Добро је поставио и решио једначине али је упрскао са геометријом. После месец дана, други писмени и опет иста оцена. И, опет исти проблеми. Један од задатака је гласио овако: *На прузи Шамац – Сарајево радило је на једном сектору 48. За те омладинце било је набављено хране за 36 дана. Пита се за колико би дана ту исту храну појела 72 омладинца?* Задаци, дакле, у духу времена: рад и глад. У другом полугодишту су рађена још два писмена задатка (у марту и мају) и на њима је Андреја добио оцену: 4. Дакле, поправио се. А, и, није било на тим писменим задацима задатака из тригонометрије.

Андреја је потрошио тачно пола вежбанке до краја школске године. Пошто је било греота да се баци толики папир, Милош је узео исту да му послужи за разне белешке. Пре свега, потрудио се да сакупи месеце и године радног стажа иако је у том тренутку имао само 42 године (кажем „само“ јер у тренутку док ово пишем ја имам управо толико, дакле, ја и Милош смо у овом тренутку вршњаци). Али!!! – пошто су то биле године „муљања“ разних борачких и радних стажова онда и није било згорег знати где се и шта се радило, поготову пре рата

када је новим властима све бивало сумњиво. Пише Милош: 1919. занат. *Посто калфа 1922 године. 1922 године код* (нечитко). 1922 = VI – 1922, 1922 – јуна до 1923 – јула код *Атрубера. 1924. код Душана Димитријевића Ужице мај, јун, јули, август, септембар, октобар, новембар. 1924 код Бристола, децембар – јануар 1925. Клерић, април, мај, јуни, јули Јосеф Гредимбер. 1925 Холивуд август, септембар, октобар, новембар, децембар. 1926 јануар, фебруар, март, април, мај, јуни, јули, август. 1927. Алексе Алексић септембар, октобар, новембар, децембар. 1928. Пожаревац Драг. Главшић мај, јуни, јули, август, септембар, октобар. 1928. новембар у Војсци децембар 1929, 1930 Војска 1930. март, април, мај, јуни, јули, август Врбице Цетиње. 1931, С. Величковић хотел Србија, септембар, октобар, новембар, децембар. 1932 Касино хотел Лазић Милош, јануар, фебруар, март, април, мај.....* Милош се баш нарадио тих година. И, променио пуно газди и послодаваца, па самим тим и радних места. Није Милош често мењао посао зато што је био лош радник, или томе слично и тако даље, већ због тога што је његово занимање такво. Оде да сезонски одради посао, задржи се неко време, па иде даље за бољим послом и бољом понудом. Најзад, не би га Бристол, Касина, Србија или Империјал узимали да није имао добре препоруке.

Овим Милошевим записом сложили смо многе нераспоређене коцкице из његовог животног и радног пута. Ето, и на занат је отишао баш онако како смо претпостављали, после рата, са тринаест година. Једино што нисмо успели да сазнамо то где је учио исти. И где је провео период од заната до 1922. године. Остало нам је Милош све лепо објаснио. Од Атрубера, преко Ужица, па Бристола, Крелића, Јозефа, до Холивуда. Претпостављам да је ово задње име кафане или какве посластичарнице. Па онда Алексић, Пожаревац, Војска (чији је назив Милош исписивао великим почетним словом) Цетиње (где је и евидентиран у Грађанској књижици) и најзад хотели Србија и Касина. Очигледно да је свуда радио „на црно“, јер осим Цетиња и Касине ни трага о другим пословима у личној документацији. Зачудо је и да у белешкама не помиње хотел „Империјал“ у Подгорици, кад је евидентно да је и тамо радио?! Или је за то имао доказе па није ни убележавао?! Зато претпостављам да су поједина имена, у ствари, потенцијални сведоци који би потврдили Милошев радни стаж.

Остављамо вежбанку и прелазимо на обично парче хартије, димензија 10X10 см. То је писамце упућено Милошу. Знам, није културно читати туђа писма али ми смо у мисији просветљења његовог живота па нам је и то дозвољено. И тренутни смо поседници истог.

Писмо гласи: *Драги пашо Милоше, Штефица ми је писала да хоће да се уда, па да јој ја позајмим 2000 динара. Ја ти шаљем по влади (тако пише, малим словом) 2000 динара па ако јој је потребно ти јој их подај и узми признаницу на моје име. Уреди како ти знаш. Овде нема ништа новог. Млинови не раде већ неколико дана. Поздрав свима вама од нас свију, Крста, 12-IX-1948 год. Пожаревац.*

Судећи по писму Драгослава је имала сестру која је у то време живела у Пожаревцу и била удата за дотичног Крсту. И тај Крста је радио у некаквим млиновима. За претпоставити је да је и дотична Штефица нечија сестра, сад чија, дал' Драгославина или Крстина, то тренутно не знамо?!

Млин „*Игњат Бајлони и синови*“ изграђен је 1861. године и био је у власништву чувених Чеха Бајлонија до краја рата, налазио се у Малом Црнићу код Пожаревца. Од 1944. године сва имовина Бајлонијевих је конфискована и национализована па су исту судбину доживели и поменути млинови. Највероватније је Милошев паша Крста радио (односно, не-радио) баш у тим млиновима.

У септембру месецу, исте године, Драгослава подноси пријаву за упис у држављанство НР Србије и за то добија оверену потврду од *Народног одбора II рејона, Извршни одбор Београд*. Потврда носи редни број 9141 и издата је 29.IX.1948. године. Неко је у горњем левом углом и руком додао реч: „*чистачица*“. То је, очигледно, учинило лице које је попуњавало потврду (исти рукопис) али је то учињено обичном, мастиљавом, оловком (значи: накнадно) док је сама потврда попуњена налив-пером са црним мастилом.

Две нове недоумице?! Ја не знам да ли су тада морали сви да се пријављују за добијање држављанства, то јест, за упис у држављанство, или само они који нису рођени на територији Србије (што је вероватније) или Југославије?! По мом мишљењу, то је рађено по аутоматизму, преузето из старих књига, тако да људи који су рођени у Београду, или другде, нису морали да подносе захтев за упис у књигу држављана у новој држави. На крају крајева, у прилог томе говори и то да нема Милошеве пријаве. Остаје највероватнија могућност да Драгослава заиста није рођена у Србији, како смо то већ раније констатовали. Драгослава је рођена 1913. године, дакле, могуће да је рођена у другој држави а да се није померала много од Београда (рецимо у Земуну). Јер чак и за појмове старе Југославије до 1918-те године Аустро- Угарска је била цела Војводина, Босна, Хрватска и тако даље и тако ближе. Али!!! – ја мислим да је и то у старој Југославији рађено по аутоматизму, тако да је ово сад у питању само прелазак из

једне републике у другу, чисто административне природе, нешто као промена места боравка. Наравно, остаје и могућност да је Драгослава заиста рођена негде у иностранству, како смо исто раније претпоставили, или да су њени родитељи дошли од некуд, можда из Пољске или Чешке, мање је вероватно из Русије, због имена.

И друго, из записа на маргини документа може се закључити да Драгослава: или већ ради као чистачица, или да је неко препоручује некоме за тај посао. Можда је овом примедбом на врху хартије неки из шуме новопридошли „Београђанин“ хтео да омаловажи госпођу са грађанским манирима, господским ставом и лепо однеговану. Јер, ако је на некој од старих слика заиста госпођа Драгослава Стаменковић онда се и не треба чудити реакцији искомплексираног писара који у животу (док није дошао у Београд на руском тенку) није срео и видео такву даму. Да је реч о таквој особи говори и то да је тај неко сматрао да је занимање чистачице нешто што би требало да понизи човека.

У остваривању *Првог петогодишњег плана индустријализације и електрификације ФНРЈ*, а у оквиру *новембарског такмичења, Управа Радничко – службеничке задруге V рејона*, похвалила је Милоша. Похвалница је заведена под *Ред. број 51-, 30. новембра 1948. у Београду*. У име *Савеза, подружница 59*, похвалницу је потписао извесни *Видојевић*, а у име *Задруге V рејона* неки *Живковић*.

Оно што је готово извесно, јесте чињеница да се Милош труди да кроз рад и залагање обезбеди себи место у новом друштву, а самим тим и обезбеди своју породицу. Схватио је да другачије не може, и не иде, а очигледно је тако васпитаван и навикнут да му рад не представља неки велики проблем. На крају крајева, од малих ногу, од своје тринаесте године, он је навикнут на рад и ред. Зато и не чуди што је у оквиру истог такмичења али следеће године добио исту похвалу овога пута за *првомајску етапу*. Под *Ред. Бројем 42, од 26. Јула 1949. године* похвалницу је у име, сада већ, *Синдиката радника и службеника трговачких предузећа Југославије, Подружница бр. 28, Београд*, потписао неки *К. Лазусвић* (тако пише) док је потпис у име *Задруге* нечитак.

Новчане награде, Андрејине посете Титу, похвалнице – све то говори да су се Стаменковићи уклопили у нови систем. Друге и није било. Није било великог избора. Сама чињеница да су кћер Милицу добили већ 1945-те говори у прилог томе да су веровали новом поретку. Реално, неком је тај нови систем, и нови људи који су га донели, и учинио добро. Добром делу популације. Другима свакако није. Мислим да су Стаменковићи проблему приступили практично.

Живети се мора, па кад је већ тако онда је боље не ићи уз длаку новим властима већ се прилагодити. Кад сви иду друмом, спусти се и ти из шуме на друм.

Андреја је курс *Прве помоћи* завршио 30. марта 1949 и уведен је у списак *свршених курсиста Прве помоћи II Рејонског одбора Црвеног крста*. Добио је и легитимацију (коју ја сада држим у руци) за свршене курсисте под архивским бројем 62. Похађао је укупно 30 часова и показао се веома добрим. Све ово потписом потврђује неки *Пешић из II рејона*. Са друге стране, мала Милица добија легитимацију *Дечјег диспанзера*, са бројем *диспанзерске листе 741/805*, вероватно зарад редовних здравствених контрола и потреба тадашњег времена да сви и за све имају некакве легитимације и документа (аусвајс).

Докумената је све мање. И оволики број досадашњих имамо само захваљујући чињеници да је Милош био педантан човек - па ми можемо да вршимо ову реконструкцију. На реду је сет фотографија и репродукција које ће нам више рећи о људским афинитетима него о биографској фактографији.

Тако држим у руци један исечак из неке пригодне монографије, формата А4, али само горњу половину. На слици која подсећа на много познатија дела са тематиком Француске револуције а коју је поводом *30 година Великог штрајка железничара 1920-те* и сукоба са жандармеријом на *Залошкој цести код Љубљане* насликала *Задруга ликовних уметника Словеније* (тј. њени чланови) види се како голоруки железничари јуришају на, до зуба, наоружане жандарме. Има, богами, и мртвих и рањених. Шта је Милошу значила ова слика и зашто ју је изрезао и сачувао: то нећемо никада сазнати?! Те 1920. године је избило много радничких и сличних буна, поготову у Хрватској и Словенији а као резултат роварења комуниста и осталих против-државних елемената. Тај *генерални штрајк железничара и бродара*, као и аграрне реформе које су биле у току, резултирао је оставком председника Владе Стојана Протића а на његово место је дошао Миленко Веснић који се суочио са истим проблемима.

Са друге стране листа, као колатерална штета, јер је очигледно да је књига резана због поменуте слике, под насловом *Војне занимљивости – Нешто о подморницама*, читамо осакаћени текст у коме се говори о подморницама, о томе како оне плове и роне, од брзине преко тонаже до објашњења шта је то перископ (*цев са специјалним огледалима и призмама која мало вири из воде*). Наравно, ми не знамо шта је писало на другој половини текста али нас то сада мало и интересује ако су објашњења на нивоу дефиниције перископа.

Репродукција пастела познатог новинара и стрип цртача *Мауровића*, названа „*Другови*“, следећи је архивирани папир руком и укусом Милоша. Штампана је у *Штампарском заводу „Огњен Прица“*. На слици се виде три партизана, од којих су двоје босоноги, како са пажњом читају неку књигу. Најстарији међу њима држи књигу на коленима јер сво троје, он и два дечака, седе на земљи. То је тада била дубоко емотивна сцена. У данашње време, кад не смеш ни да помилујеш симпатично дете на улици а да те оптуже за блуд, аутора би вероватно оптужили за пропагирање педофилије са старијим малолетницима.

Чудан је Милошев избор фотографија и репродукција које је сачувао?! Треба узети у обзир да су оне архивирани са веома важним породичним документима, што, опет, значи да су му нешто значиле на емотивном пољу људског бића, његовог бића, бића Стаменковића и њиховог породичног духа. Тако ни следећа фотографија „*Зимски пејзаж Конаоника*“ својом садржином и формом не открива мотиве због којих је сачувана од дотичне особе. Слика је *прилог Клуба технике колектива „Политике“*. Снимио ју је фото аматер *Свет. Стевановић*, машински слагач клишеа, а урадио ју је *Димитрије Ђирковић* у *двобојној штампи са апаратуром Графичке индустријске школе у Београду*.

Добро, Милош се нашао у свету штампе и штампарија, то му је ново занимање, можда је учествовао у припреми и изради неке од сачуваних фотографија, можда је као формација ту нешто слагао и расподелио, или је неко од његових пријатеља то урадио па је Милош задржавао и чувао те примерке. Најзад, можда је Милош усавршавајући свој нови занат проналазио интересантне радове који су му се свидели и из којих је желео да се унапређује на професионалном плану.

Није само Милош вредан радник и предани синдикалац. И Драгослава је оставила трага у организацијама где је радила *својим залагањем у изградњи новог друштва и остваривању петогодишњег плана*. Додуше, ми до сада нисмо уопште успели ни да констатујемо да ли је уопште она радила негде, али сада, са новим папиром у рукама можемо то засигурно потврдити.

Драгослава ради у *Народној банци Југославије* (значи: где и Милош – значи: непотизам). Не знамо шта ради (да би утврдили степен непотизма), које су јој обавезе и дужности, али не недвојбено једно: ради тамо. Можда је и чистачица (како напомену онај клипан, нема томе једна страница) али какве то везе има?! Рад је рад. Бар би тако требало да буде, мада нас је пракса често демантовала по том питању.

Није се увек ценио рад, већ је најчешће на цени била такозвана „сналажљивост“ која је у домену значења саме речи садржавала оно најгоре што може да исплива из људског карактера.

Драгослава је, додуше, струковно члан *Савеза финансијских службеника, Синдикална подружница бр. 15 у Београду*, тако да вероватније ради нешто у финансијској служби или рачуноводству, али као што рекох, није важно шта ради, кад смо већ сазнали где ради. Доћи ће и ово прво на ред, верујемо чврсто. Драгослава је *3. октобра 1949. године*, од горе поменуте подружнице добила *Похвалницу*, коју је на снагу ставио *Управни одбор подружнице при Главној централни Народне банке*. Драгослава се *похваљује за пожртвован рад и залагање у оквиру такмичења у част II Конгреса Савеза Синдиката Србије а у трећој години Титовог петогодишњег плана*. Људи из главне централе, дакле: другови руководиоци, су уверени да *ће ова похвала дати подстрека за још веће успехе у наредним периодима такмичења*. У име *Управног одбора* потписали су се, секретар *Ран. Нора*. (само почетна слова) и претседник: *В. Радуловић*.

Стаменковићи су се заиста „примили“ на нови систем. Ту више нема збора, нити дилема. Они су активни учесници дешавања, похваљивани и награђивани синдикални активисти. Они су искрено поверовали у ново време и нови систем вредности. Или су већ веровали и од раније. Што се тиче наше дилеме шта је Драгослава радила у Народној банци, мислим да је и она решена. Не знам шта се тачно подразумевало под „такмичењем“ тих година?! Вероватно: премашивање норме, залагање у друштвено-политичким активностима, учешће у културним манифестацијама, добровољни рад. Али, и поред тога, другови из врха су највероватније обраћали пажњу и бирали најпаметније, најспособније и најлепше из својих редова да представљају предузеће у коме раде. Тешко је поверовати да су истицали у прве редове некога ко је обављао мање важне послове и био нешколован. Тако је, реално, за претпоставити да је Драгослава радила неки озбиљнији и одговорнији посао.

Милош није стизао да буде љубоморан. Радио је и мењао радна места, што му је уосталом манир још од самог почетка. Чини се да се опет вратио у старо јато, у своју главну струку и занат. 1951-е године је члан *Синдикалне подружнице бр. 26 при Предузећу за угоститељство „Фрушка гора“*. Других података у картону нема, осим да је редовно плаћао чланарину првих седам месеци те године. Да ли је предузеће пословало у Београду? Или у Војводини, што би се из имена дало закључити? То не знам. Нисам успео да пронађем податке о таквој

фирми и из тога периода. Не знам ни шта је Милош радио тамо: као посластичар или као формација?! Ипак, макар закључујући по основној делатности (угоститељство) могло би се узети као приближно истини да се вратио својој струци.

Стаменковићи нису мењали адресу ни после рата. Упорно остају у „Кнез Даниловој“ бр. 48 и кроз све будуће папире провлаче ту исту адресу. На ту исту адресу је 1953. године стигао и позив за грађанина Стаменковић Милоша, под редним бројем 1353, по занимању (празно) из Београда, па поменута адреса, у којем пише да се позива Тачно у 17 часова на дан 7-XII-1950 у Повереништво унутрашњих послова Н.О. (ово је прекрижено, па је додато: *I женска гимназија*) ул. Георга Димитрова бр. 24, соба број, ради саслушања. Неодазивање позиву повлачи одговорност. Службеник Живковић (али не онај из задруге) и печат: Република Србија, Пар. Одбор II рејона, Гр. Београда. Повереништво унутрашњих послова.

Можемо само да нагађамо шта је тај позив значио и због чега је био упућен Милошу?! Рутински послови, нешто око издавања докумената или нека пријава?! Највероватније нека административна заврзлама или евиденција. За озбиљније ствари тих година се нису слали позиви. Позиве су усмено преносили људи у кожним мантилима. После таквих позива нису помагале ни кожне гаће. Али је у свакодневном животу помагало ако је когод од уже, или даље, фамилије био истакнути првоборац и партијац. То је у многоне олакшавало живот.

Носилац „Партизанске споменице“ је истакнути припадник новог друштва: жив или мртав. То је личност са привилегијама и утицајем. Или, име које носи са собом одређену специфичну тежину без обзира је ли преживео рат или није. Чак и када не би била активна у политици таква личност је могла да закуца на било која врата.

Михајловић Наталија би требало да буде Милошева сестра Ната (са умрлице, међу ожалашћеном породицом). Презиме Михајловић би, опет, требало да буде мужевљево презиме које је она преузела после удаје. Њена Партизанска споменица, коју јој је издао Президијум Народне Скупштине Републике Србије потхрањена је међу Милошева и Драгославина документа. У питању је *Споменица за палог борца*. Текст исте гласи: *Споменица, за вечну успомену на жртве терора фашистичког окупатора и њених слугу, Президијум Народне Скупштине, Народне Републике Србије, на предлог Савеза бораца народноослободилачког рата, издаје ову Споменицу за Михајловић Наталију, који је у време народноослободилачког рата и народне*

револуције 1941-1945 године пао као жртва фашистичког терора. Захвална домовина, ослобођена херојском борбом народа под руководством Комунистичке партије у друга Тита, неће никад заборавити мученичке жртве на чијим је костима саграђена слобода и независност народа Федеративне Народне Републике Југославије. Бр. споменице 36561, дано у Београду 29. новембра 1950. У име Савеза бораца потписао се Душан Петровић, у име Скупштине Симиша Станковић.

Милош је за време рата изгубио сестру. Лепосава је умрла 1927-е. Сада већ можемо рећи да су обе сестре биле привржене идејама радничког покрета и комунистичке партије. Организација погребна и жалости над младом Лепосавом дело је тадашњег *Савеза графичких радника* а то је, већ смо нагласили, било будуће језгро синдикалног и радничког организовања. Друга сестра Стаменковић, Наталија – Ната, је носилац „Партизанске споменице“ и страдала је у рату.

Међутим, за Милоша немамо никаквих трагова да је био активан члан комунистичког покрета, а педантан је и темељит, и свакако би то сачувао у виду неког документа, поготову јер би му то ваљало и требало. Очигледно је да га политика није много интересовала све до времена када је схватио да без прикључења победничком таласу неће моћи ништа да учини за своју породицу и себе. Па и тада, када се прикључио општем стању, он је то чинио залагањем на раду и поштеним односом према околини а не мешетарењем и закулисним радњама.

Истраживач у мени, ма како слабашан био, жали за тиме што Милош није сачувао архиву и осталих чланова породице, на пример мајке Персе. Ту би вероватно нашли што-шта и многе би коцкице мозаика легле на своје место. Ха, помислим љубоморно, да је неко пре мене све то купио а мени оставио тек ово што имам. И, ма колико било то што имам мени се чини да је мало. У „*Главашевој*“ те архиве сигурно нема – тамо је сада банка. У „*Кнез Даниловој*“ живе неки други људи у чију приватност нећемо да дирамо. Нема везе. И ово је довољно паметном човеку. Чак је и превише. Многи су писали много веће и значајније књиге са много мање података. Треба некад дати и машти на вољу. На крају крајева, и стрпљење читалаца има своје границе, и њих треба водити ка извесном крају. Шта смо постигли ако људи прекину читање јер јер прича досадна?!

Све више сумњам да су исечци из новина са сликама и разне репродукције које је Милош желео да сачува, у ствари, примери и обрасци које је он скупљао и чувао из чисто професионалних разлога.

Нешто у вези његовог штампарског, то јест, формацијског посла. Иначе, нема смисла. Шта ће њему, шта му је значила лично (ако није у вези горе поменутог) слика радника у ливници под насловом: *Творница Гуштањ: детаљ из производње челика?!* На слици, доста мутној и ретушираној зарад истицања одређених детаља, види се неколико радника окупљених око упаљене пећи. На дну слике пише: *Прилог >>Графичком раду<<, Четверобројни оффсет тисак Штампарског завода „Огњен Прица“, Загреб.* По изгледу целог рада стиче се утисак да је она доспела до Милоша пре него је у крајњој и завршној форми укоричена у књигу или часопис. Код Милоша је, дакле, стигла као радна верзија. Опет, дакле, доспела је код њега директно из процеса производње. Не спорим: можда је Милош радио на њој.

24.априла 1950. године у „*Далматинској*“ бр.2, Милица се вакцинисала против туберкулозе. Милош ју је одвео са уредно примљеним позивом и на полеђини је евидентирано да је девојчица истога дана и, после тога, након три дана (27) вакцинисана.

Оно што је већ очигледно из овог нашег дружења, мог, вашег и Милошевог, јесте чињеница да је Милош водио рачуна о здравственој превенцији своје деце, и породице уопште. Добро, живео је у Београду, имао је услова за то. Али, не лежи одговор само у тој чињеници. Треба узети у обзир које је то време било и какви су били услови тада. Очигледно је да су Милош и Драгослава били људи који су схватали (што, опет, није често у тим временима) да дете треба редовно водити на прегледе, вакцинисања и у саветовалишта, и томе слично, и тако даље. То је похвално чак и за данашње услове и време у којем ми егзистирамо. У то време, у доба када се вакцинише против туберкулозе, Милица је лепо однегована и буцмаста петогодишња девојчица. Још мало, па ће кренути у школу.

1951-е године Милош ради у *Угоститељском предузећу Смедерево* и од њих добија *Решење бр. 3861 од 19.новембра 1951. године*, које је за директора *Живадина Јовановића* потписала извесна *Крњић Милева*. *На основу чл.8 и 15 Уредбе о заснивању и престанку радних односа радника у државним привредним предузећима, и у вези одлуке Дирекције градских угоститељских предузећа о преузимању послатичарске радње у улици ВСА 105, од стране Предузећа Дечијих ресторана, а према споразуму са Директором наведеног предузећа, доносим следеће Решење, Друг Стаменковић Милош, мајстор-послатичар групе VII (па руком додато: 19 динара по сату), премешта се у Предузеће дечијих ресторана са истом платном групом коју је имао и до сада. Именовани се има јавити на дужност према*

овом решењу 1. децембра 1951. године Дирекцији предузећа дечијих ресторана. Против овог решења нема право жалбе. Смрт фашизму – Слобода народу.

Милоша су пребацили у ново предузеће, највероватније као преко потребног стручњака, који треба да помогне у консолидовању преузете посластичарнице. Од кога је „преузета“ није тешко погодити. Било је то време када се приватна својина „преузимала“ лако. Али, Милош ништа у свему томе није крив. Он је само радио свој посао. Дефинитивно се вратио њему и занату који је знао да ради. Не сумњамо да је он добро и квалитетно радио и претходни посао: формирање страница за штампу али, зна се, у чему је он најбољи.

Непосредно пре него што је премештен на ново радно место, Милош је провео три месеца на војној вежби. По наређењу Команде војног Округа Београд бр.8069, има да се дана 28.VII јави у војну пошту 4845 у Бубањ Потоку. Дан пре тога је у војном отсеку Београд II рејон, имао да прими путне исправе (ма шта то тада значило). Позив је за начелника потписао извесни Јово Хркић. Интересантно је да у том периоду свако решење или документ потписује „неко“ за „некога“. Победници су били сувише заузети да би радили свој посао. Где се Милош ломатао та три месеца - ми сада то не знамо. Ако је имао среће кувао је у некој касарни око Београда и то резервистима који у то време нису били нарочито пробирљиви. Ако није био баш срећне руке – онда је подлагао казан негде у околини Трста. Или где год друго на граници. Ако је тако, макар је света видео о трошку државе. Још је он млад, такорећи у пуној снази, тек му је 45-та. Кад ће да прошета и види света ако не тада?! Још ако успут ради нешто добро онда је корист дупла. А, Милош, ма где да се налазио, било да је то војска или предузеће, радио је добру и корисну ствар: хранио је људе. И то не обично хранио – припремао им је храну у којој су уживали.

Није хронолошки, али је документ тако архивиран. Или је неко по Бувљаку претурао по фасцикли пре мене па је редослед пореметио. Опет позив од Народног одбора II рејона, бр.4/XIV, за саслушање 16.II 1951. у 15 часова. Исти онакав позив због којег смо прошли пут страховали, иста она Косовска улица бр.39. Али је овога пута неко руком и црним мастилом дописао разрешење наших дилема а због којег нам је пао камен са срца. У горњем десном углу неко је додао: да доведе дете Милицу. А, сасвим на дну, иста рука је дописала: „Далматинска“ 2 – дечији диспанзер. На полеђини је, прво мастилом написано: 10 – 16.II 51, а испод тога обичном оловком нешто нечитко и: 20.II 951. Ово позади је вероватно датум вакцинације и контроле

(или: ревакцинације). Услед недостатка формулара, или да би људи озбиљније схватили вакцинацију, власт је слала позиве на формуларима за позивање на саслушања, што свакако није било пријатно онима који су те позиве добијали.

У овој фази нашег путовања кроз архиву Стаменковића појављује се нова особа, на кратко, али довољно аргументовано да је поменемо. Година је 1952-га. Стаменковић Александра прима инвалиднину и за месец децембар те године она је износила 1200 динара. На исечку чека *Народне банке* а који је издао *Савет за народно здравље и социјалну политику Београд*, број акредитива 101-329100, стоји само име и презиме. Нема других података, а ако их је и било они су остали на оном делу чека који је после отцепљења по перфорацији, која је видљива, остао у банци где је реализован трансфер.

Није тешко нагађати (нагађати никада није тешко) ко може да буде Александра у породичном стаблу Стаменковића. Може да буде Радомирова супруга или ћерка, то јест, Милошева снаја или братаница. И, онако немамо никаквих података о Милошевом брату па је простор за претпоставке велики. Можда би могла да буде и Натаина ћерка али се то граничи са теоријом јер презиме не би било Стаменковић, већ Михајловић. На крају, што је највероватније, може да буде неко од шире фамилије али се игром случаја тај чек нашао у Милошевој архиви, због разлога нама незнаног и небитног. Најмање је вероватно да је Александра Милошева и Драгославина кћер, или досад непоменута Милошева, Наталијина, Лепосавина и Радославова сестра. Закључили смо да је Милош педантан човек и он не би пропустио да остави трага о свом детету. Милош је и брижан отац: водио је децу на контроле, вакцинације и све остало. Тешко би се њему десило да затури цело дете кроз ова документа и да нигде не остави трага.

За све ово, прошло и будуће, време Милош наставља своју шетњу по разним фирмама и предузећима. Или, нигде не може да се скраси, или: свуда га траже. Треће варијанте нема. Још нисмо ни сазнали да је прешао у *Трговинско предузеће за промет млечним и сухомеснатим производима и безалкохолним пићима Букуља*, а он на основу члана 39 Основног закона о управљању државним и друштвеним предузећима а у споразуму са *Градском посластичарницом* добија решење у коме пише: *Стаменковић Милош, посластичар предузећа Букуља са платом од 52 динара по радном часу, премешта се у Градску посластичарницу даном 1.IV 1953 год. Када му у овом предузећу престаје радни однос. За директора (опет) Стојановић Божу потписао се извесни Николић. Градска*

посластичарница је било предузеће настало на отимачини посластичарница од дотадашњих власника под еуфемистичким називом *национализација*.

Листајући мало о томе, налазим на разне судбине предратних мајстора и власника радњи. Једна од њих је карактеристична. Реч је о Чеху Јаромиру Длаблу који се усавршавао у Бечу и Пешти и који је дошавши у Србију примио православље, прекрстивши се у Драгомир Јовановић. Занат је учио код Жарбоа а своју прву посластичарницу у Београду отворио је 1936-е године у „Пашићевој“ улици, потоњој „Нушићевој“. Та радња се звала „Зора“. Када је национализована и прешла под окриље „Градске посластичарнице“ променили су јој име у „Опатија“. Длабл –Јовановић, то јест, Драгомир – Јаромир је педесетих година поново отворио посластичарницу у тадашњој „Мишарској“ улици под називом „Драгомир Јовановић“.

На црно-белој фотографији, коју је *аутор Х. Настасић* назвао „Дете“ а штампана је у *Бакро-тисак штампарији „Југославија“ у Београду* (такође, као и много претходних: *Прилог графичком раду*), јесте лепо ухрањена и однегована двогодишња девојчица која са видним задовољством држи у рукама лепу крофну са џемом на врху и спрема се поједе исту. Три љубави професије и судбине Милошеве налазе се на тој фотографији и можда је Милош управо зато сачувао. Девојчица је можда била Миличиних година када је Милош слику набавио. Можда и није, али га је подсећала на њу када је била тог узраста. Девојчица се спрема да поједе колач. Фотографија је уметнички и технички одлично припремљена и урађена. Отац, посластичар и графички радник – све је то Милош и Милош је то све.

Драгослава је *службеник Главне централе Народне банке ФНРЈ* (а не макар ко, како би неки волели). Тако пише у *Решењу о коришћењу годишњег одмора за 1954. годину*, а које је донето на основу члана 58 *Закона о државним службеницима, као и на основу овлашћења Губернера број 265/XXVI-1 од 24.II 1954*. Драгослава је добила 24 дана одмора и искористила их је у периоду од 12. августа до 4. септембра. Решење је потписао *вицегубернер Р. Стефановић*, овога пута својеручно.

Где су провели годишњи одмор, Драгослава и Милош, није нам познато. Сигурно на неком лепом месту у лепој земљи. Ратни ожиљци су већ полако зацељивали. Стаменковићи су добро ситуирани за то време. Имају свој стан у лепом делу Београда, добра радна места. Не сумњам да је Милош по мало радио и са стране, „на црно“. Деца су поодрасла, Милица је већ пошла у школу, а Андреја је почео да се

момчи. Предосећам да је то било једно од лепших лета и летовања у њиховом животу.

Наилазимо на слику Маршала. Поново. Сада је сам на слици. Ако је већ самостално архивиран и кроз наше редове протутњао Свети Никола онда је тешко било поверовати да се то неће десити и са социјалистичким свецем. Друг Тито седи (не јаше) за масивним асталом од неког племенитог и скупог материјала, највероватније махагонија, и нешто пише. Униформа је маршалска, чизме су официрске са високом саром, највероватније рађене ручно пре рата. Из њега огромно платно Крста Хегедушића из 1939. године „Битка код Стубице“. Сто је дугачак, брат брату, једно четири метра. Украшен је дуборезним орнаментом. На полицама иза њега, а испод слике, су макете једрењака, парних бродова и авиона и један скупочени сат из неке од епохе Лујева. У крајњем десном углу је Леђинова биста. Поштен је наш Милош. Није се одрекао „старог“ иако је прихватио „ново“. Сачувао је слике и Светог Николе, и Јосипа Броза. Поштено.

1958. године Милица је имала 13 година. Држим у руци признаницу бр.832 на 50 динара, *примљених од Стаменковић Милице „на име уписа“*. Уплата је извршена 16. јануара те године. Шта је Милица могла да уписује у то време, заиста не знам?! Она је тада највероватније била у седмом разреду основне школе а јануар месец и није неки месец за уписе. Или: јесте?! Печат је избледео и једино се могу назрети речи: *Република Србија* и *Општина Стари Град*. Благајник који је примио новац је тако натркељисао потпис да је немогуће дешифровати шта ту пише. Није важно, нама, мислим, а Стаменковићима јесте свакако, чим су сачували овај папир. Сигурно су некакви административни послови у питању. Јер, као што рекох, јануар је, почетак године, не знам да ли би то могло имати везе са школским обавезама?!

Неколико дана пре те уплате, на танком картону димензија овеће визит карте а на кућну адресу у „*Кнез Даниловој*“ и у плавој коверти, куцано на машини, плава пантљика и ћирилица, стигла је порука следеће садржине: *Драги Друже Милоше, Тебе и твојој обитељи, Жели сретну Нову 1958 год. Драгутин Врбица са Обитељи*. Управо тих година почиње златно доба тадашње државе. Живи се све боље и лакше, почиње да се формира једна средња класа сачињена од службеника, факултетски образованих људи и нижих политичара, који живе све лагодније и боље. Они на врху - већ одавно живе добро. Ни радници се не буне. Сељаке, и онако, нико и никада за ништа није питао.

Замишљаам слику дочека Нове године, у ресторану или кући, породице Стаменковић и Врбица заједно, са децом и родбином, уз богату трпезу, уз много пића, нова одела и обавезне кравате а све са купастим картонским капама на главама. Потрајаће све то добрих дваестину година, до првих економских и политичких криза. Али тада, двоје запослених у јаким државним фирмама, могли су својој породици да приуште квалитетно летовање, које је и онако било скоро цабе ако се ишло у такозвана радничка одмаралишта, солидан аутомобил, лепо сређен стан, гардеробу, плац, викендицу. Није ово никакво носталгисање, само констатујем какво је било време у којем пратимо Стаменковиће. Они су на врхунцу снаге: Милош има 52 а Драгослава 45 година. У право време су постали зрели људи.

У прилог горе реченом говори и следећи папир који анализирам у сврху слагања коцкица из живота неких људи за које смо се игром случаја заинтересовали. *Предлог тарифних ставова за 1959 год.* – тако је насловљен документ који је сачињен на предлог *Тарифне комисије и Управног одбора Посластичарнице „Дезерт“ из Београда*. Структура радних места је подељена на четири категорије: *службеници I категорије, радници I категорије, радници II категорије и радници III категорије*. Најбоље је плаћен *пословођа-руководилац радње* са 28.000 динара. А, најмању плату прима *помоћна радница* у износу од 8.500 динара. Добро је плаћен и *мајстор-руководилац производње* са 23.000 динара и сматрам да је Милош радио на том месту. Јер, не верујем да је спадао у групу *„мајстор-посластичарски производи“* са 5-10 година праксе а који је плаћен са 15.000 динара, обзиром да је Милош тада имао скоро 40 година радног стажа. Поменути посластичарница је бројала 12 радника и службеника. Од тога 3 мајстора, од којих је један био руководилац, један задужен за пекарске послове и један за кондиторске. 6 продавачица са разним категоријама (а те категорије су се одређивале по годинама радног стажа). Једна помоћна радница. Пословођа и руководилац рачуноводства. На месту председника Управног одбора потписао се неки *Лазар Мали*.

Да би успоставили било какав ред вредности и завршили са овом темом, даћемо следећи пример: те 1959-е године Милош је са својом платом могао да купи око 1200 примерака „Политикиног забавника“ Милици и Андреји. Ако би данас Милош радио као кувар у каквом друштвеном хотелу, или студентској мензи, могао би да од своје плате, у најбољем случају, да купи око 200-250 истих. Треба узети у обзир и то, да је у оно време штампа била недоступнија и доста скупља у односу на данашње време, кад је глобално свеprisутна, јефтина и

доступна, тако да су разлике у реду величина много веће, сигурно у односу 10:1 у корист педесетих година и тадашњег стандарда.

Ако сте приметили. А, јесте сигурно, да у последњим редовима више филозофирам, вероватно се питате: због чега је то тако? Фасцикла се отањила – најкраћи је одговор. Већ и „од ока“ видим да докумената више и нема, да су остале неке репродукције, пар празних листова хартије и још празније коверте. Понекад се чини да смо из хрпе папира купљених на Бувљој пијаци склепали једну животну причу – а, у ствари, само смо иза себе оставили наред и брдо питања без одговора. Говорим у множини не би ли поделио одговорност са вама. Уколико испадне на добро – заслуге ћу приписати само себи.

Да прелистамо то што је остало, па да ударимо завршну тачку.

Сава Итић: „Зимски мотив предграђа Новог Сада“, Прилог за Графички рад, Клише штампарије „Будућност“ Нови Сад, Тробојна штампа Градске штампарије првоборца Косте Шокице, Нови сад.

Ишчупана средња страна неког недељника или месечника. Постер: *Прва жетва у нашој петолетки, комбајн на државном добру Ковилово у Банату*. Са друге стране: репродукција скулптуре *Антуна Аугустинчића „Пренос рањеника“*. На маргинама неко исписао ћирилицом и зеленим мастилом десет пута реч: *Београд*. На истој страни: слика и текст о Охридском језеру. Испод слике пише: *Панорамски изглед Охридског језера у чијим дубинама живе јединствени примерци фауне на свету*. Наслов текста: *Охридско језеро у царству живих фосила*. Садржај текста, који није комплетан, представља причу о ендемичној врсти рибе *Охридској пастрмки*, као и о другим ендемичним врстама.

Приручник са шемама и техничким карактеристикама за *Орион* радио апарате издата 1955. године. На насловној страни (на француском) пише: *30 година Орион радиа*. Цела брошура је штампана на француском, црно-бело, са сликама у тушу свих типова који су ту заступљени са својим карактеристикама. Неко је, највероватније Милош, обратио пажњу на шему (а то се види по белешкама и подвлачењима) на тип *АБ 701, 8 килограма* тешким радио апаратом који има димензије *350x180x250мм*. Ту и тамо, још код по неког типа радиа, нешто је подвучено али ништа у обиму горе поменутог апарата.

Две коверте, једна жута и не поштанска, већ више унутар службена, на којој само пише *март 1958 год.*, и вероватно је у њој некоме уручена палата. И друга коверта, плава, службена, оне у којима су уручивани позиви и решења, на којој пише: *Америка, од Брче, потражња, ЊНХ*. У речи „Америка“ и „ЊНХ“ које су написане

ћирилицом и штампано, слово **И** је написао са косом линијом у супротном правцу, као латинично **N**.

Најзад, последњи папири у фасцикли јесу четири празна листа А4 формата од којих је : један карирани, један у линијама, један чист и обичан, и један чист али машински, провидан и квалитетан. Треба додати и то да је на самој фасцикли-блоку неко на пуно места сабирао (мислим да је новац у питању), покушао да нацрта један портрет из профила, извукао линије за писање нота у нотној свеци и на пар места написао: Стаменковић.

Овде је крај. Нема више папира, успомена , докумената и слика Стаменковића. Фасцикла је празна – са једне стране. Ако је вајде, доста је и било. Колико нам је Бувља пијаца дала толико смо и написали. Оно, дала је она много, само је питање колике су наше снаге да све то схватимо и уобличимо?! Намере су нам поштене, нема ништа у позадини наших радњи што би могло да се окарактерише као подмукло и тенденциозно. Не дај боже да имамо намеру да нешто ућаримо на овоме. Ми само волимо да пишемо – ништа друго. А, Стаменковићи су налетели случајно. Игра случаја. Или, случај сам. Комедијант. Ако, ништа друго, а оно, спасли смо Милошеву архиву од даљег потуцања по разним пијацама, мокрим и смрзлим утринама, ужареним бетонима и прљавим циганским торбама. Само да је то: доста је.

9.

Дописница је била прилично усамљена у мору некакве друге бескорисне робе. Једина папирната ствар на том делу Бувљака. Очигледно залутала игром случаја. Класичне, старе дописнице: одвојено место за адресу и чиста позадина за текст, без слике и било какве друге декорације. На врху, изнад простора остављеног за адресирање стоји штампан текст: **КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА – KRALJEVINA JUGOSLAVIJA – ROYAUTE DE YUGOSLAVIE**; па онда испод: **ДОПИСНА КАРТА – DOPISNA KARTA – CARTE POSTALE**. Наштампана је маркица (није, дакле, морала да се купује и лепи) са ликом краља Александра Карађорђевић. Такође је на маркици латиницом и ћирилицом исписан назив државе: **ЈУГОСЛАВИЈА**, и коштала је 75 пара. Преко маркице је ударен поштански жиг поште у Крушевцу, датум је нечитак али је извесно да је послата тридесетих година прошлог века. Дописница је послата из Крушевца извесној госпођи Вукосави Стевовић која је живела у Београду, улица Шајкашка бр. 19.

Обилићево 20.III

Драга мама,

Пре него што сам добио карте од Цице и Десе дознао сам из новина да нам је сирота нана умрла. Ма да смо сви већ одавно знали и били спремни на најгоре ипак нам је ударац исто тако тежак као да је дошао изненада. Јер нана је била збиља тако мила и добра да ми просто невероватно изгледа да је нећу више видети. Ја сам се до последњег момента надао да ће се извући, и у толико ми је тежа била та несретна вест. У овом тешку за све нас моменту морамо да будемо јаки и да у томе видимо Божју вољу.

Много вас воли Милан.

Било је то, дакле време када се из новина сазнавало да је неко од фамилије преминуо. Није ни чудо, мобилни телефони су измишљени много касније. Мада, било је обичних телефона, телеграфа и железнице. Ипак, да не компликујемо и потежемо каменом на мање грешне од нас самих...

10.

„Непристојно је читати туђа писма“ – кажем Циганину који ми тражи 300 динара за хрпу писама и разгледница разбацаних по церади и измешаних са којекаквим бескорисним ситницама – а у жељи, кажем то њему, да бих му убио вољу за ценкањем и максимално спустио цену. Није ни он начисто зашто је зацепио толико, ваљда ме је ошачовао и помислио да сам довољно луд да купим такве глупости са којима се он не би, да простите, ни убрисао.

„То су сад твоја писма, поштено си их платио, па можеш и да их читаш“ – одговара ми он док узима понуђених му 100 динара, очигледно неоптерећен мојим моралним дилемама, блажен и срећан што је узео и ту цркавицу за такву, по њему, бескорисну хрпу папира. У мени, пак, и даље тиња дилема док грабим према пијачној кафани са гомилом писама под мишком. Не узех макар неку кесу да их не носим онако. Пиће бејаше лошег квалитета, глава ме заболела док сам га још пио.

(Бих болестан неколико дана после тога, не знам због чега и има ли везе са овим?!).

Није главни проблем у овоме што сам изнео до сада (мада нисам изнео „бог зна шта“). Питање свих питања која ме муче по овом питању је: како је уопште оваква интимна својина доспела до тога да се продаје и купује по Бувљим пијацама? Јесу ли живи актери ове преписке? – намеће се још једно питање а које би повукло низ других

да ја не намеравам да одмах престанем са тиме. Ипак, свеједно је, живи или мртви, ове ствари треба да остану у кругу породице, уже или шире. Шта треба да нагна потомка да дадне преписку својих предака Циганима, или да баци у смеће па да то они нађу?! Најзад, па да стварно завршим са овом опсервацијом, ни актери не би требало да имају сада много година, надамо се да су ипак у животу. Око шездесет година јесте зрело доба али никако није старост. Шта онда ако су живи? Селидба, изгубљени пртљаг или случајно бацање услед неког кречења или реновирања?! Може и то: без ичије кривице, такорећи: грешком. Волео бих да је ово последње.

Елем, не остаје ништа друго него да се завири у туђу интиму и ту, опет и по ко зна који пут, потражи следећа прича са Бувље пијаце. И прича, и дилема, а можда ни једно ни друго до пуко трачарење и непристојност са моје стране. Држим, ипак, да чиним праву ствар, нудим незаборав, вечност, уметничку димензију нечијег живота. Нудим много али не дајем ништа. Тако је то када је уметност у питању.

Они су млади.

Они се воле (како то само млади и могу).

Воле све што воле и млади.

Наравно, и размишљају као млади, са свим заблудама и незрелим односом према животу (као да каснији „зрели“ однос према истоме доноси некаквог добра?!). То треба имати у виду док читамо њихова писма, не смемо никако сметнути са ума њихову доб док су настајала иста. Морамо их схватити баш онако како не успевамо да схватимо, данас, нашу децу.

Отприлике су у добу после матуре, на прагу пунолетства или тек закорачили у њ'. Он живи у Београду, она у београдској приградској општини. Изгледа да су заједно ишли у школу или се макар кретали у истом друштву. Она је почела и да ради, иако није до краја завршила школовање. Он тражи себе.

У почетку размењују само разгледнице и честитке.

Он њој пише:

Твој лик сам створио у сновима

Тебе сам љубио у сновима

Тебе љубим и волим у стварности...

Она њему одговара цитирајући Дучића: „*Изгубљена срећа још увек је срећа.... Срећа никада не мре ни онда кад мине....*“, својом сликом и пропратним текстом: *А ја, ја ти желим и више од среће не само у Новој 1969 години. Већ ти то желим за цео живот.*

Он јој одговара: *Много лепих тренутака у новој 1969 години жели ти твој Сер Томас. За срећу сам сазнао од тебе у тренутку када ми је била најпотребнија. Зато... Желим да моја срећа буде твоја срећа.*

Онда се он њој, опет, јавља из Нишке бање где *куша топлу воду...*

А онда креће озбиљнија преписка, ваљда како је њихова веза временом напредовала и сазрела тако је захтевала и дуже мисаоне те емотивне размене преко писама. Обашка, што су с времена на време, поготову у време годишњих одмора бивали и раздвојени у одређеном периоду. Не треба заборавити да је то време у некадањој СФРЈ када се одлазило по месец дана на одмор. Дакле, она ради у обданишту као васпитачица (или је тада још на пракси). И отишла је са децом на море: Хрватско приморје, у тада популарна, такозвана: „*Београдска одмаралишта*“. Она му пише да јој није лако, да ће да полуди са децом која *само плачу. Једино ме теши што ћу „моћи“ са тобом на море* – пише му она, мада није јасна сврха знакова навода на реч *моћи*.

Затим прича о самом месту, које лепо али она не излази, зато што је верна свом момку и што има обавеза према деци. Није се чак ни окупала (мада писмо пише већ први дан, тек што је стигла), чак и не једе ништа - толико јој је тешко пао растанак. Тражи од момка да јој пише. Није јој лако, пише му: *Толико навикнеш на некога а онда се нагло раздвојиш на тако дуго време.* Па онда опет оговара децу: *Сада кобојаги спавају а све уздишу и шмркћу.* Није било лако ни тој клинчадији, одвојеној од дома и родитеља, да се батргају по приморју са нервозним и заљубљеним васпитачицама. Свако је патио своје муке. Писмо завршава изливима љубави и констатацијом да мора да оде да се одмори да би *сутра могла да виче.*

Он свој одговор, 19. 06. 1969-те, почиње хипотетичким питањем: *Знаш ли колико би само тога желео да ти кажем, али исувише имам мало речи да бих ти све то казао.* Онда наставља са кукањем како му је тешко што је сам, како је ситуација у кући лоша и непромењена и *како би волео да видим твоје сузе тек зато да се уверим да ли си то ти...* Криво му је, вели, што ју је уопште пустио да оде на море јер није знао како ће му растанак тешко пасти. *Кад ме твоје очи погледају молим бога да то што дуже траје јер ми то много значи.* Увече размишља, кад легне, о сваком делу њеног тела.

Иначе је почео да ради, у некој радионици, увече по мало *виси* на ћошку. Онда и он прича о плановима за заједничко летовање: *Сви су изгледу да нешто страшно добро смутим за море да ћемо да прођемо и ја и ти добро. Морам да мутим јер једино тако ће мо отићи на море.*

И он тражи да му она пише сваки дан. Онда јој говори и његовој посети њеној сестри и мајци: *Оба две су ме тешиле и мазиле и помало храбриле, да не претерам са мојим сумњама малени мораш да имаш доста стрпљења са децом јер помисли да ћеш их и ти једном имати покушај да мислиш на наше море...* Сумње су лично његове: у то нема сумње, препорука о деци је вероватно молба мајке да је он посаветује, да се стрпи и да сачува посао. Он није бог зна како писмен и не воли знакове интерпункције, не зна кад треба одвојити а кад спојити речи или слова али је срећан мушкарац чим га ташта и свастика, макар и у статусу „будућих“: *теше и мазе*. Он већ као адолесцент остварује снове сваког нормалног мушкарца...

На крају „ефектно поентира“ реченицом: *Волим те ја један од многих обичних људи који зна САМО за љубав*.

Она му одговара изливима среће што је добила прво писмо од њега, описује како је све то изгледало, писмо је стигло док су вечерали: *Ја сам прва девојка која је добила писмо. Нисам могла више да једем. Пожурила сам децу да што пре поједу да бих га прочитала*. Опет су јадна деца „страдала“. Онда наставља да му објашњава како једино она нигде не излази, како се сви чуде због тога, јер сви се забављају, само она не. Поцрнела је, вели, доста, неће је препознати. И на послу се ствари боље одвијају: *Деца ме већ боље слушају*.

Драго јој је што ради али га жали што се мучи. Мада ни она не ленчари, *пере сваки дан и има још хиљаду послова*, а опет се поправила. Изгледа да је заборавила како је у првом писму написала да не једе ништа јер пати због растанка, па у другом пише следеће: *Све смо се поправиле зато што једемо 5 пута дневно као и деца али дупле порције. Само још увек „добро“ изгледам*.

И она машта о њему кад легне, сања како га љуби свуда, *сећа се њихових најпријатнијих тренутака*. Говорила би ми свашта и грицкала га а он се сигурно не би љутио због тога. *Ти не можеш да замислиш колико те волим. Волим те колико и море, и читав свет* – каже му она. И што јој не веровати?! Уколико га заиста воли као море онда је то велика љубав.

Полако писмо приводи крају, сама је, хладно јој је, не излази нигде, па је боље да оде да одмара и нешто остави и за друго писмо. *Пуно те воли твој мали и пуно пута љуби моје плаве очице и моја музикална уста и све остало* – завршава она писмо. Благо њему, поготову за оно *све остало*, тако млад а већ има разне могућности.

Он одговара: *Нисам имао довољно стрпљења да сачекам твој одговор пошто су се десиле битне измене код мене. Здравље ми је*

нагло попустило, мада се ја додуше осећам добро. 24-ог одлазим под нож. Идем да оперишем крајнике. После „драматичног“ почетка он води писмо у мирније воде, прича како је закуповао романа и стрипова па сад чита по цео дан. Био је и у школу, по сведочанство за које је замољен у неком од претходних писама. Разредна није хтела да му га да иако он о томе пише на следећи начин: *Мислим да је била импресионирана мојим изгледом али је зато одбила да ми да сведочанство.* Момку очито није фалило самопоуздања. Срећом, ту се нашла мајка од наше јунакиње, она је узела сведочанство, момку своје ћерке пожелела брз опоравак: *и узгред ми дала 10 нових динара у крупном* – завршава мисао наш Казанова. Али то није све, неколико редака после тога он пише: *Твоја кева каже да ће да нам помогне да одемо на море. Искрено да ти кажем хтео сам да заплачем али не толико што би нам она дала новаца, већ што сам видео да нас кева стварно воли, дакле твоја кева је превазишла саму себе.*

Опет моли своју девојку да има стрпљења са децом (и опет пошто се видео са њеном мајком, па овога пута поред мажења и пажења и материјално аванзовао), моли је да му пише сваки дан и саопштава јој да је сада код њега у кући нешто боља ситуација. Ипак, осећа он празнину, стално чита њено писмо, тврди да га већ зна напамет, гледа њене слике. *Радо бих пожелео да се нађем у било ком тренутку поред тебе и да те загрим нежно само онако како ја то умем и да опет нестанем и да се нађем у свом кревету. Бројим дане скоро и минуте. Некиде у бестрага али желео бих да сам поред тебе ту на плажи поред деце увече у шетњи ноћу у кревету... Несмем да пишем даље да неби читала наглас да те нека другарица или васпитачица не чује.*

Затим је обавештава о раскиду везе заједничких пријатеља и веома значајно и подвучено „прети“, како то већ знају да чине успаљени младићи: *А сада чувај здравље и скупљај храброст јер добро знаш шта ти престоји кад се вратиш опрости молим те.* Младић је више него симпатичан али очигледно мрзи зарезе, тачке и да одваја речи тамогдетреба (илидаихспаја тамо где не треба).

На крају изливи љубави и потпис: *Твој душом и телом одан Ја.*

У следећем његовом писму од пређашњег самопоуздања остаје мало и он у уводу говори о свом психичком стању, да је по цео дан блесав, да је узбуђен и да је свестан даљине која их раздваја тако да он због тога никако не може да осети њену близину. Па, онда наставља: *Драга морам ти нешто рећи. И поред свега што кажеш да неизлазиш на игранке и уопште било где немогуће је да си стално поред деце. То*

ти кажеш мали зато што се бојим БОЈИМ за тебе, да недође до нечега. Мали ти си zgodна девојка време је тако дивно клима изванредна. Ту су сви услови да се против своје воље предаш неком искушењу Мали будеш ли се стрпела и издржала док се невратиш бићу ти вечито захвалан за то. За то те молим ако бога знаш чекај као што чекам ја и моли се за нас. Није он био ни са једном девојком од када је отишла, наставља, па би волео да се и она тако понаша. Он је изгледа добро познаје, зна њену нарав, па у претходним редовима осим љубоморе карактеристичне за дечаке у доба адолесценције провејава и нека реално утемељена бојазан.

Спрема се за операцију. Чим се то заврши, а проћи ће и време одмора, па ће опет бити заједно. *Е има сада једна одлична ствар да ми излети са уста на папир* – пише он, па наставља о некаквом бенду, о томе како су свирали на некој гитаријади, он је певао одлично, приметили су га Минимакс и Никола Караклајић, обећали му помоћ око песама и наступа, и да није било неких Адмирала из Инђије сигурно би били први. У вези овога завршава реченицом: *Мали весели се заједно самном мојој срећи јер је та прилика дуго очекивана и најзад дочекана.*

На крају пише: *Ово моје узбуђење је је свакако производ неког (тако пише) осећања према теби, зар мислиш да немислим на тебе, па где си? појави се? да те ичепам, да ти покажем малкице онога што осећам а од оног другог што преостаје полуделаби љубио бих те грицкао стезао уз мене миловао по белим меким голим грудима љубио нашу (рибицу) не би ни један део твог тела остао читав зато што сам луд луд због тебе не стидим се да ти све кажем надам се да ни ти нећеш стидети да га прочиташ истине се не треба стидети. Мали Волим неког ко ми пружа све најлепше у животу а то си ти.*

Стиже одговор који почиње са: *најмилији, најслађи и најлепши.* А онда оштријим тоном она критикује „своју љубав“ због садржине оба писма, љута је јер помиње неке ствари које не би требало да помиње јер их она одлично зна. *Као да ја не знам шта ме чека када дођем. Зар због тога треба три дана, па и сада када ово пишем да плачем и да кријем очи од деце да ми не виде сузе. Они су сада легли у кревет али још нису заспали. Са њима је све у реду, већ сам се навикла и волим их као да су моји. Они ме више не забрињавају. Бринеш ме ти.*

Па, да, ко може а да не заволи малу децу, ма колико несташна она била?! Затим, прави salto mortale и наставља са бригом око предстојеће операције крајника, уз сугестију: *молим те чувај се када будеш оперисан желим да будеш здрав и да поново чујем твој диван глас.* Не

каже му, додуше, на који начин он може да се сачува док га оперишу али је најважнија добра жеља.

А онда опет salto и повратак на теме због којих је љута. *Не знам колико ћеш ми веровати, али ја се до сада нисам одвајала од деце. Питај кога год хоћеш кад дођемо. А стижемо 06.08 у 21:45. Тако је речено још при поласку. Драги, ја још ниједанпут нисам долазила у било какво искушење. Нећу рећи о удварањима ништа. То ме не интересује а надам се ни тебе.*

Ја се искрено, и пуно радујем вашем и твом успеху – наставља она опет са другом темом – немој да мислиш да и ја овде немам успеха. Данас су ме јавно похвалили да сам најбољи васпитач и да ми ништа не могу приговорити.

Онда скаче на трећу тему: *Једва чекам да нас двоје одемо на море. Па се враћа на првобитне мисли: Ја желим САМО ТЕБЕ. Схвати то једном. Зато мало припази кад ми о твојим сумњама пишеш. Уствари не мислим да те то брине. Ја само тебе волим, само тебе. Желим само са тобом да спавам. Ја не могу да замислим ни једно друго тело поред мене само твоје. Све друго што је твоје. Све, јер се твога ничега не гадим. Ја све што је твоје волим и желим. Истина је да си сада далеко али ја се сећам свега што се између нас десило. Ја сада могу да осетим твој узбуркан дух, и твоје укочене плаве очи, ја се и сада топим у твојој зноју. Све је то тако лепо. Желим да се то понови хиљадама пута и буди сигуран неће ми бити нити гадно, нити досадно. Само ако ти то желиш. Не, немој ми ипак никада рећи да не желиш нешто од мене јер ја нећу имати коме другом то да дам. Ја не мислим било ком, сем теби, да све дам. Све што желиш од мене. Мислим да ћу прснути као балон када ме будеш дотакао било где. Моје груди пуцају, јер нема твојих руку. Моја душа се надима јер нема тебе да је умириш. Ја не могу више да пишем. Мора се признати ефектно поентирање. Иако млада, наша јунакиња већ зна како да користи све женске атрибуте, зна кад и шта треба да каже а да ништа не каже. Чини се да она држи контролу тока њихове везе у својим рукама и да зна кад треба да се наљути а када да обећа оно о чему сања сваки мушкарац.*

И мета је погођена, ефекат је постигнут. Наш „заводник“ пише писмо које није ни налик на она пређашња. 27 јуна 1969-те он почиње писмо речима: *Пишем ти ово четврто писмо по реду и тресем се у плачу због тебе. Зашто? Шта сам скривио шта сам ти урадио одједанпут да ми се нејављаш добио сам од тебе само два писма...* Остатак писма је кукање и мољење да му пише, да му се јавља, не мора дугачка писма, тек неколико речи. Удара и на осетљиве жице:

*Сакривам се од мојих да невиде да ти пишем јер мисле да сам луд што тако често пишем а одговора нема. Онда опет молбе и изливи љубавних осећања, па завршава: *Зашто ме тераш да плачем. Молим те немој волим те лудо... Волим те и само волим до бесвести и за тебе и за мене волећу увек само тебе.* Ниси у обавези, драги читаоче да схватиш ове речи. Нисам ни ја. Тешко је схватити љубавне заносе и оно шта се одиграва у души и мозгу заљубљеног момка. На нама је, мени као преписивачу и тумачу, и теби као читаоцу, само да пратимо њихове речи и да пробамо да разумемо њих двоје а не њихове збркане мисли.*

И следеће његово писмо није ништа друго до „вађења флека“ насталих као последица његовог „мачо става“ из претходних писанија. У старту се захваљује што му је писала, улизује се, исправља све могуће пређашње киксева. *Ја сада сијам од среће и зафрквавам све по кући, али они виде у чему је ствар да сам сретан због писма па ме задиркују – ето, ни његови више не мисле да је луд већ га само задиркују.* Па онда следи опет неколико редова поновног захваљивања на добијеном писму. А онда следеће реченице: *Знаш да сам без разлога сумњичав према теби без потребе и зато када се будеш вратила прво да ми извучеш уши да би ме научила памети за свагда. И: Мала веруј твоја реч би „бога“ натерала да се разболи од љубави. Али пошто сам већ болестан од љубави желим да то буде наша тајна. Плашим се да неки завидљивац падне у несвест од наших речи у писмима. Само нас двоје (реч „двоје“ је уоквирена нацртаним срцем) пишемо такве речи на свету, јер смо убедљиво и најсрећнији на овом свету и у ближој околини уопште. Неверујеш!!! Свашта, па ми смо потпуно луди од среће. Пронађи ми још некога који живи као нас двоје у ближој будућности од 100.000 година добијаш вечеру од мене без обзира чим дођеш.* Ето, ако неко и од вас може да пронађе сличан пример „у будућности“ нека се јави. Прошлост нећемо помињати.

Најзад „вађење“ поприма озбиљне теоретске димензије: *Брак: Ниједан брак не гарантује обавезну верност а шта ми имамо нешто што нико нема пуно вере и поверења једно у друго и пуно неизвештачене љубави два потпуно неискварена бића пуна оптимизма за будућност.* Макар је овде реч „будућност“ употребљена исправно у контексту онога што је хтео да искаже наш „младожења“.

Опет следи читава страна захваљивања на све могуће начине а у име тога што се наша хероина смилувала да напише писмо своје драгану. При крају он описује своје здравствено стање, операција се одложила због неке упале али ће он изаћи да је сачека на железничкој

станици таман морао да побегне из болнице а уколико га доктор Цвејић не пусти драговољно. Писмо завршава речима: *А сада пуно поздрава и пуно љубави шаље ти твој плавоки Том Јонес без два крајника.*

У подужем писму које је датирано на 30.6 1969-е године и наша нова познаница зна да треба „спустити лопту на земљу“. Зна она да „тиха вода брег рони“. Зато писмо почиње помирљиво, са изразитим изливима љубави, са тепањем и свим осталим „аргументима“ које је већ користила. Узгред, показује знатнију зрелост од свог изабраника, што је и карактеристично за девојке у том периоду (хоћу рећи, да су у тој доби девојке углавном зрелије од момака и психички а богами и физички, макар је тако било у моје време). Пише она: *Ја сам данас добила оба твоја писма. Заједно. Какве две контрасти. Ја се не љутим. Ја те разумем (то је јако важно). Драги, ја сада не мислим да се љутим на ма шта ми рекао, јер мислим на ових шест дана што је остало.*

Брине за његово здравље па прелази на практичније ствари. Зна она шта ради. *Драги ти ме „мораиш“ сачекати јер ја ту ноћ морам спавати код тебе. Реци то твојој мајци. Спаваћу макар на балкону. Стићи ће касно, па док она раздужи децу: проћи ће време. Најбоље је тако, наставља, она. На крају овог дела она у пола гласа каже да ако не може нема проблема, снаћиће се већ она... Али, оно „макар на балкону“ говори много више од потоњих речи...*

Па, да мало поравна ситуацију, прелази на пошалице које у позадини имају озбиљније поруке: *А оно што ми кажеш да ти извучем уши бојим се да нећу моћи. Мислим да ћу моћи да дођем до тебе, наслонићу се а онда нећу изговорити ни једну реч. Мислим да ћу много плакати. Мислим да пешице идемо до твоје куће. Бојим се да до јутра нећемо стићи. Сад ћеш рећи како много маштам. Драги, ја сада од тога живим. Ја сам измаштала све за наше море.*

Драги ја сада док пишем и мислим о соби и нама двома осећам узбуђење. На помисао да ћу се приљубити уз тебе када стигнем ја се нећу моћи уздржати (можда ни ти) не знам да ли си ово разумео. Све се односи да не кажем еротско (сексуално) узбуђење. То ми се до сада није десило. Мили, немој ово погрешно да схватиш, да сам „загорела“ па да бих тако осећала и са другима. Не, то само када мислим на тебе. Кад се сетим твог тела како ће бити узбуђено. Ја сигурно нећу бити мање узбуђена од тебе. Али то ће бити тако лепо.

Следе изливи љубави, извињења на збрканости мисли и писанија па онда поново повратак на стару тактику која очито даје резултате чим се толико примењује: *Тако сам пожелела твоје очице. Оне су тако*

лепе и миле ја ћу их дуго гледати и љубити. А ти се „љути“ колико хоћеш. Пожелела сам твоје руке. Ја их видим ту на себи. Било где, мени је драго да су ту, да их осећам, оне су меке и нежне. Оне знају шта ја волим и какво ми уживање доносе.

Њој се опет плаче, и остали у одмаралишту плачу јер су сви, осим деце, читали његова писма. Плакале су зато што су твоје речи искрене и оне желе тако нешто. Али оне немају среће као ја да те имају. Мислим да имају мушкарца као што си ти. Паметно нема шта, кад мушкарцу подилазиш подижући му его онда су резултати одлични, углавном.

Онда пар реченица, тек колико да се потврди ауторитет, што је пожељно пред поновно виђење: *Мили да си ми се подишишао! Шишај се под хитно па макар и у суботу. Ти си мој верни мужић. Јел јеси. Ако ниси само реци. Не, нећу тражити другог не треба ми. Бићу сама, а ти у мени.*

Пише о свом здрављу, о нечему што је чека кад се врати (можемо само претпоставити): *Мили да ли ће ме много болети? Ја се бојим. Ја ћу умрети. Хоћу, видећеш.* Опет је, вели, изгубила апетит и јајници је боле (не тако јако али она то осећа). Можда то њега много не интересује, наставља она, али она нема коме другоме да се пожали јер је он *и мама и сестра и другарица*. Она ништа друго нема сем њега.

Па опет стара песма: *Мили ја те сада љубим свуда као и ти мене. И твоје груди. Знаш угризла бих те за брдавицу. Тебе то боли али ја тако волим када се ти буниш. Сада бих те заголицала и ти би вратио. Знам те ја. Е, онда бих отишла већ подалеко од главе. Ти би ме миловао по коси а ја бих била мало безобразна. Пољубила нашег драгог... Он би био јако љут па би од једа поцрвенео. Да ли се љутиш што овако пишем? Можда сам вулгарна? Незнам! Али ја сам се тако ужелела. Да ли и ти?* Мислим да је ово задње више кокетирање, или реторика, него заиста постављено питање јер је као такво потпуно сувишно. Чуш, дал' се ужелео?! Па он о другом вероватно није ни мислио у том животном добу.

Онда следе конвенционалности, рекох већ да је ово писмо подуже, како је поцрнела, како јој је у кревету хладно без њега (опет), ускоро ће уследити виђење, биће им лепо, много га воли, али обавезно нека је сачека а писмо завршава речима: *Моје обичне, браон очи су влажне, моји грозни зуби и танка уста су стиснути, ја се тресем, како ми је тешко _____.*

Завршисмо са 1969-том годином и тим годишњим одмором. Јесу ли остварили своје снове, отишли на море, како је прошла операција

крајника, је ли његова мајка дозволила да преспава код њих, како се завршило са оним „што ју је чекало кад се врати“??? – за све то ми немамо писаних трагова. Зашто би писали једно другом кад су заједно?! Али њихових писама је остало још много тако да ћемо можда кроз неко од њих и пронаћи по неки одговор или макар назнаку.

На крају те 1969 године, страсти су се мало смириле, завршило се све што је ваљало свршити и полако се приближавају главни зимски благодани. 29. децембра, она њему честита предстојеће празнике: *Драги, Волим те а још више волећу те следеће године што значи, сваког дана, све више. Само твоја...*

Па онда никаквог писаног трага читавих шест месеци све до 12. јуна 1970 када се наш дилбер јавља из једног града на Морави, где је код ујака. Тамо срећују нека кола, јер је лим пропао, он, јадник, мора да скида блато и да риба са пода, остаће ту пар дана па онда иде код тетке у неко место у близини. *Мали имам једну страшну идеју мораћеш признати да брат има „бубреге“ у глави. Та твоја комшиница има телефон...* И онда скоро цео наставак писма, веома компликовано, он њој објашњава како ће извести тај телефонски разговор, са стотину некаквих непотребних детаља. *Ти одреди време тачно сат и дан кад је та жена код куће и ти да чекаш крај телефона у то време а твој најкомпликованији драги ће да те позове телефоном да чујем твој глас и да донекле осетим твоју близину реци твојој комшиници да овај разговор неће ништа да је кошта јер ја позивам и да неће дуго трајати пет до десет минута.* Наравно да комшиницу неће коштати ништа. За ујака, из чије радионице планира да позове, већ не можемо гарантовати „ништа“ а што се трошкова тиче. Даље опет наставља са компликованим плановима у вези тог телефонског разговора, подвлачи јој да *се обавезно нацрта* кад договоре термин и да чека. На крају обећава да ће много разговарати кад се виде, јер има много тога да јој каже, да је дошло до неке кризе, итд. *Волећу те до краја живота као нико други* – завршава ово писаније.

Исти дан се пише одговор у Београду. *Страшно ми је без тебе. Нема те да ме сачекаш испред обданишта. Идем сама улицом као изгубљена* – почиње она са својим писанијем. Кренула је она, каже, јутрос на посао, мења неку колегиницу, срела је мамину поштарку која јој је уручила писмо, она га је затим читала у аутобусу и плакала. *Почела сам да везем оно што сам ти рекла. Надам се да ће бити готово док не дођеш. Виде ћеш како је лепо. Биће то диван украс за наш стан (мој и твој). Извешћу црвени и црни комплет. Иначе треба и за обданиште нешто да извезем. Треба првог да примим вишак 40.000*

– 60.000. Биће пара. Али шта ће ми паре кад ти нећеш бити ту да их заједно потрошимо. Затим му пише о њеном предстојећем дипломском раду, она дакле ради и школује се, и везе, вредна једна девојка и вредна поштовања. Онда и о неким планчићима: *Сутра (у суботу) радим до 20 часова. Онда ће да дође моја сестра па ћемо заједно у Земун код моје рођаке. (Знаш она што има кућу и кола а још се није удала)*. Позвала их је она да буду код ње гости до понедељка, све зависи од дипломског: хоће ли тако бити или неће.

Иначе можеш писати шта хоћеш јер је мама рекла да неће отворати писма (и она стварно то неће чинити). Хвала Богу, макар то да њена мајка не отвара писма. Па ти млади људи су заиста били опкољени неразумевањем са разних страна. Куд се даде оно време кад је ташта мазила и пазила свог будућег зета и частила га *крупним десетодинаркама*. Мора да су нешто дебело забрљали у међувремену. Или је она нашла другог мезимца?!

Сада мало о теби и мени. Јако ми је драго шта је теча рекао за мене, мада мислим да сва твоја фамилија не дели то мишљење. Наравно јако ми је жао због тога. Мени је важно шта ти мислиш о мени. Мада знам и то да немаш бог зна какво мишљење о мени и другим мушкарцима. То ме посебно боли али се надам да ћу те кад-тад убедити у супротно. Не могу да кажем да ниси имао повода за то али схвати једном да после оваквог живота и наших мука (мојих мало више) не би требало вечито да сумњаш да ћу чим се ти окренеш почети неком да се смешим. Приметили смо да је младац љубоморан, али смо исто тако приметили да, изгледа, није сасвим без разлога љубоморан. Ове речи нас уверавају у то, јер и наша јунакиња сама признаје да није баш без повода све то. Има таквих жена, нису оне криве, так'а им је природа.

Неће се дуго видети, то ће им тешко пасти, она га жели, жели његовог сер Томаса (добар сер Томас – мир у кући), и ако нема шта да напише нека пише *да је воли* и то је довољно (*донекле*), она га воли па је због тога нерасположена, мајка и сестра јој се љуте јер је дрска. Иначе сестра иде у Италију, па је она за свог драгана наручила купаће гаће, какве он воли: *да не спадају кад скаче у воду*. Жељна је његових пољубаца, свуда, али само његових пољубаца, не неког другог мушкарца. Ето сад су одвојени, па он може да се одмори од школе и од ње. *Надам се да ти је мама сада задовољна јер нисмо заједно – поручује свом будућем мужу у вези будуће свекрве будућа снаја*. Писмо завршава, као и неколико пута до сада да ће га љубити где год он то пожели...

Схвата и она да је прекардашила, јер је опасно дирати мајку свога момка, а не изгладити ствари после тога, па после три дана пише друго писмо. Иначе: „дирати свекрву“ – па то мора од када је света и века. *Била сам љута па сам свашта писала* – каже она на почетку, мада не објашњава зашто је и на ког била љута. Сматрала је да је ово довољно за извињење. Дипломски полаже сутра, има грозну комисију, али шта буде. Онда и она улази у компликоване договоре око телефонског разговора који треба да обаве и на неважне детаље троши трећину писма.

Ипак је са сестром ишла код оне неудате рођаке, која има стан и кола, биле су и на игранци, нада се да се не љути због тога, видела је друштво (по именима које наводи, углавном мушко). *Све је било пристојно па и ја* – констатује на крају овог дела.

Глади она покварено првим писмом и даље, па пише: *Баш сам јутрос свратила до твојих. Љуте се што раније нисам дошла.*

Изгледа да он много ради, лукаво примећује она, чим уопште не пише, или кад пише онда чини то веома кратко. Жао јој је ако је тако, што се мучи и рмбачи, а у ствари му суптилно пребацује. Њој је тешко, понавља то неколико пута, кад види двоје загрљених одмах почне да плаче. Има она утисак да он нешто лакше подноси ово раздвајање. *Ништа ми не пишеш да ли си негде ишао са рођаком. Сигурна сам да сте негде били. Молим те немој пити. Знаш да си ми обећао да нећеш.*

На крају поздравља *ser Tomasa* и констатује да је код нема ништа ново и да за дан – два очекује „госте“.

После два дана шаље му телеграм: *Дођи у Р..... у петак долазим.* Ако су јој, у међувремену, стигли „гости“ како је прорачунавала, онда тај састанак и није био страствен како би они волели да буде.

Седми је месец у 1970-тој години. Сада је он на мору а она ради у Београду. Налази се на неком острву код Шибеника. Од почетка писма жали што је уопште долазио: *Толико сам био разочаран местом и .....-ом да сам опет направио глупост. Отишао сам са оним Чунавцем и напио се. Неможеш моје стање никако да схватиш овако из писма. Нешто досада мени непознато почело је да избија из мене нешто се поломило у мени. Сто пута сам онако пијан хтео да скочим са стене у води само да би прошао тај грч. Мили „Бога ти љубим“ на тебе сам мислио због тебе сам болестан од љубави.*

Није скочио.

Наставља да оправдава своје пијанство везаношћу за своју љубав, она је крива што се напио а не он, он је луд од љубави и нема ништа против те љубави. Глава га и даље боли али он наставља писмо без

обзира на то. Нека она не брине, острво је пуно пензионера и викендаша, нема девојка и то што има: заузето је. Од забаве у целом месту има само један џубокс поред којег увече игра по неки пар. Опет ће се он, из истог разлога наравно, напиту а можда се тако пијан и пошиба са неким – на шта буде.

Онда наставља са започетом оговарањем друга и његове девојке са којима је дошао на море (или: код којих је дошао): *Да си ту само да видиш тог папучара ја можда себе не видим какав сам али он, он је тотално изгубио главу. Он не сме да врдне без ње ама баш нигде. Постао је тотално непокретан неактиван да га препознаш неможеш, једино је сигурно да ћу да му јебем матер пре него што пођем одавде. Неће да одвезе мене и Чунавог у Примоштен да скинемо со са себе ко шугав сам.* Онда наставља он са објашњењем да је он ту дошао да се проведе, да иде у Примоштен, а овај неће да га води него *молећиво гледа у девојку која увек на крају каже: не!!!* Толико је изнервиран да му дође да га згази као црва и наставља: *Недоти Бог да ти неким случајем будеш као она...* Како само они бедно изгледају, сви им се смеју иза леђа. *Она би ти се сигурно смучила. Онако добра девојка претворила се у демона а он у шоњу.* Најзад, закључује да је ово добар пример да он не буде од те сорте. ПС: *Сад се налазим у шатору и лежим јер ме боли стомак добио сам температуру. Изгледа даим је вино јако лоше.*

После два дана, како смо већ навикли од њега, следећим писмом вади флеке и исправља оно што је претходним упрскао: *Оно прво писмо нисам писао као разуман човек. Помислићеш сигурно, сигурно да ме је ударио брзи воз, кад сам ти писао да ћу неког да бијем и штоје још важније да пијем. Покушај да заборавиш на то и немој да ме прекораваш због тога.*

Као и у претходном писму он наставља да се самосажалева, због патње коју му наноси раздвојеност од ње, због тога се он напио а не што воли да пије. Слаб је према њој а склон је глупостима за *шта је крив његов неславан карактер. Многи љуби су губили главу због љубави, а ја изгледа у твојим очима губим последњу наду да учиним себе човеком – проговара из њега ничим изазвана филозофска жица.* Свестан је он да ју је разочарао, али тешкоће треба примити стиснутих вилица, чак је то и добро за везу јер од таквих ствари она постаје *тврђа а поверње још јаче.*

Размишљао сам да смо она 3 дана проведена код мене претерали. Мислим да ипак нисам требао толико да тражим од тебе. Знаш да те је то коштало напора и воље само да би мене задовољила.

Драго ми је што тако мислиш и што разумеш моју похоту према теби. Мислим да убудуће треба ређе да упражњавамо секс, а више да се волимо. То ће те учинити одморнијом и радије ћеш прилазити сексу не стрепећи да ћеш бити уморна цео дан, јер то теби није једина врста замарања... Ја сам до сада стално инсистирао на сексу неводећи рачуна о твом психичком стању дал си расположена или ниси. То је врло важно јер том пажњом секс успева у сваком случају а човек га врло радо прихвата.

Он и *сер Томас* се држе хладно, чак импотентно, недостаје му његова *леди Џејн* (добра леди Џејн – и зна се ко је главни у кући). Онда трабуња о некаквом свом подвигу, препливавању залива, грчу, борби за живот, повратку и дивљењу присутних. Упознао се и са неким друштвом, девојкама и момцима, студентима који су врло добри, играју карте и слушају транзистор са њим. Нека не брине због девојака јер су фер и коректне и он их *не интересује као фигура*. А виделе су и бурму, па чак и знају њено име. Слабо једе, велике су врућине, по цео дан седи у некаквој гаражи и *слуша транцу*. Вратио би се он и пре, ама, није потрошио све паре које су му дали матори па неће због тога. Сви је поздрављају, ствари у друштву се мало поправљају, па на крају поред излива невероватне, за опште услове, љубави, пише: *Он и она у сад мало бољи према мени изгледа да су увидели да нису били фер*. Најзад, поздравља њену сестру и заједничког пријатеља.

Одговор је писан петнаестог истог месеца и почиње уобичајеним уводним реченицама. Већ на самом почетку, међутим, наша Јулија, а што је ипак неуобичајено за таква писма, помиње заједничког а већ помињаног пријатеља. Каже да је била са њим на Ташу (већ два пута) и наставља: *И он ме је разочарао али није страшно. Синоћ сам му ударила такав шамар да сигурно више нећемо говорити па ни ићи на Таш*. Због чега ју је разочарао, пак, она не пише, али се може претпоставити. Свеједно ће он, њен момак, са мора доћи па ће ићи са њим на Таш (Таш па Таш), мада би она више волела да су сада на мору заједно. *Ти врло добро знаш шта ја мислим о твом напијању. И то више нећу да слушам* – категорична је она. Није ни њој лако, ринта по цео дан, па шта би било да и она почне да се опија?! Она једва чека да је он зграби, да је мази, ужелела се сваког дела његовог тела а највише *оног другог мишића*. Па опет, изнебуха, помиње већ помињаног „пријатеља“, како је била са њим, и сестром, на утакмицу, која се одиграла на Ташу, ватерполо, Партизан је победио Приморац са 9 – 1.

Све остало по старом, чека његово писмо, ради и једва чека да се он врати. *Твоја жена те чека са пуно чежње и љубави – завршава се на овај начин писмо.*

Већ сутрадан она „осећа потребу“ да опет пише свом дечку који је на мору.

Као што си и ти направио неке глупости први дан и ја сам такође кад само добила твоје прво писмо. Сви су ми сметали. Јадан М.... (мисли на већ помињаног заједничког пријатеља) је извукао дебљи крај. Била сам револтирана твојим писмом па када смо се моја сестра, ја и он шетали ја му ударих шамар. Јуче сам му се извинула. Нема смисла са моје стране јер и сестру и мене води свуда, на Таш, на утакмице, шета се са нама, вози нас колима а ја га безвезе ударила, (шта могу кад је био најближи да се истресем на њега због твог одсуства и пијанчења). Али да видиш како се ствари даље одвијају. Синоћ (у среду) смо требали сви троје да идемо на утакмицу (ватерполо) Партизан – Јадран, али пошто сам га ударила прошло вече све сам покварила. Да бих му се извинула позovem га телефоном из обданишта да дође пред обданиште само 2 минута да му се извинем. И он стварно дође. Било му је криво (коме па не би) али је уважио извињење. Схватио је да све то било због твог писма. Онда ме је позвао да гледам утакмицу и ја одем (ти си ми дао одобрење). Прво је у предигри играо Партизан подмладак са Звездом. Победили су 7 – 2. После смо гледали Парт. – Јадр. Победио је Партизан са 15 – 1. И онда ме је он одвезао кући. Он је стварно фер и према мени и према теби.

Сестра ми отвори врата и почне да се дера на мене. Свашта ми је рекла и да ће теби све писати и да ће мами рећи. Каже како сам курва и да се правим светица а ти ми пишеш сваки дан. Ја само ћутим. Јутрос питам маму шта јој је а мама каже да је бесна јер јој се момак није јавио. А други разлог знам ја. Ти знаш да је М.... не мари баиш много, а да је према мени мало више наклоњен. Па јој је криво што сам ишла на Таш и што ме он довезао кући. Ништа јој нисам рекла јер нисам могла да дођем до речи. Плачем цело јутро јер каква је блесава направиће свашта. Каже да ти њој све верујеш. Она мисли да зна шта ја радим са М...

Ако већ мора да сазна шта се дешава онда је боље да сазна од ње – размишљала је она док је писала ово писмо. Она даље апелује на њега да јој верује, да ништа лоше није урадила и да само њега воли. Уосталом, видеће колико јој верује кад се буде вратио. А за сестру каже: *Ни она нема поверења у мене јер мисли ако се једном десило са*

оним да ће сада и са овим. Али неће, променила се она. Она се бори са проблемом колико може, воли га а он ако хоће да му буде верна нека је жени, па се неће одвајати. Нема више снаге да му пише, поручује му, него нека се он враћа, да буду заједно, једно поред другог. *Полудећу на овом свету без тебе* – поручује му, поздравља сер Томаса, којег се много ужелела и завршава писмо.

Он, мученик, дакле, није без основао сумњао и бивао љубоморан, како се на почетку могло олако закључити. Ето, и она сама признаје *да се једном десило са оним.* Ипак, остаје неразјашњено са њене стране (вероватно са разлогом) зашто је била љута, што је другом момку ударила шамар, па се сутрадан опет са њим виђала, проводила, шетала и на крају ју је он довезао кући – а све то у време док јој је момак на мору?! Сем наведеног, она није више ништа „крива“.

После пет дана она поново пише писмо, као одговор на његово, које се не налази у хрпи коју сам купио од Циганина. *Јуче сам добила оно твоје фатално писмо. Нисам могла да поверујем да ће ме мој муж напустити баш онда када сам желела да му саопштим да њега не може нико заменити, па макар то био и обичан пољубац у образ. Љубави, нисам те преварила.*

Онда наставља са већ изговореном причом о љубави, о томе како она не може замислити другог поред себе, како је предосећала *да ће бити свашта*, како је М... само пробао да је пољуби, па је зато добио шамар, како је само једном била сама са њим, итд. Она не жели да буде са другим, само са њим: *Јер само си ти добио оно што је највредније. Тешко ми је када помислим шта сам све претрпела ради наше љубави. Сада све то бацаш у воду. Зар за мајку твоје деце немаш више љубави. Жао ми је што бар једно није остало да за њега живим јер је твоје. Од другог мушкарца то не желим. Ја нисам курва и ако мислиш да јесам, љубави, кунем ти се у нашу мртву децу да нисам нисаким легла у кревет. Веруј ми. Ако се одмах не вратиш убићу се. Нешто ћу себи учинити. Јер не желим да одем из твог живота тек тако. Нисам била у ничијем стану. Питај кога год хоћеш. Јуче смо ја и мама заједно плакале.* „Тешка артиљерија“ је извађена и дејствује се из ње. Сада су нам многе ствари јасније. Знамо шта је њу чекало кад се врати са мора, знамо да су већ пар пута забрљали и да је она морала да абортира. Она се куне, двосмислено, као свака права жена: исправна је клетва и ништа није речено. Ја њој верујем да заиста није *легла у кревет са другим мушкарцем.* Само, мора ли се увек лећи зарад тих ствари?! Верујем јој и да није била у ничијем стану али је сама признала да је била у нечијим колима. Али, нисам на ничијој страни: млади су и ништа није

страшно колико изгледа изанђалим пуританцима. Љубав и страст – ако се догоде и међу Аборицинима, а, мени је драго.

Писмо завршава констатацијом *да њена мајка брине јер она ништа не једе, а она је решила да на тај начин умре, полако, од глади, поновни изливи љубави и крај писма.*

Како се завршила ова заврзлама: можемо само да претпостављамо?! Вероватно: позитивно - чим има још писама. Прошла је поново година дана. 1971-а је. Он је опет у неком селу у централној Србији. 25-ог јула он пише писмо о томе како му је досадно, како једва чека да се врати у Београд, ту је пронашао, додуше, једног старог друга па се дружи са њим, ишли су и у диско који ради само суботом. Ту су и настале његове муке: *Од тог пића тојест две чашице вињака добио сам напат (тако пише) јетре да сам мислио да ћу да умрем сад лежим у кревету и узимам лекове јер ова јетра боли као ђаво.* Зато, он је воли али мора да заврши јер је болестан. Једно од краћих писама.

А онда је она, месец дана након тог писма, опет на мору, са децом, опет хрватско месташце као створено за „Београдско одмаралиште“. Прво писмо ништа нарочито. Стигли су, лет је био добар, стјуардесе слатке и љубазне. Смештај је очајан а воде нема. Деце је много, не може да стигне, сваки час неко од њих хоће да пишки или каки. Зато треба да стигне „појачање“ из Београда у виду једне медицинске сетре и једне васпитачице. Она нема намеру да излази (на то смо већ навикли). М... подсећа на М.... (где су они ипак успели да иду заједно на море), тешко јој је без њега, али проћи ће. Писаће му сваки дан, адреса је „та и та“, воли га, љуби га луди за њим. *Поздрави колегу са доњег спрата. Надам се да ми је веран* – завршава она писмо. „Леп колега заволећу њега“ – био је народњачки хит тих година...

После два дана, наставља се њено писаније (ипак није сваки дан). Опет сличне опсервације. Пуно посла, појачање још није стигло али ће сваки час. Она се добро слаже са колегиницама, али не излазе нигде (*не осећају потребу*). Само излазе са децом да гледају бродове. Школска деца из одмаралишта су давала приредбу, па су водили ову из предшколског узраста да гледају. Мештани су пријатни, нису вулгарни и већ јој сви знају име. За њега се нада да учи и да се не дружи превише са К....: *Надам се да ћеш ме разумети.* Она је уморна, устаје често ноћу, пере дечији веш, мисли на њега и воли га. Лепо је место, кад буду поново ишли на море обавезно ће свратити и ту. Нека пише, итд....

Опет: после два дана пише, од њега нема писма, (испоставиће се после због тога што из Београда писма много спорије стижу него у

супротном правцу). Пита га како је, је ли све у реду, мисли ли на њу? Она је добро, код ње је све у реду и стално мисли на њега. Стигло је „појачање“ па је сада мало лакше. Грло је боли јер се купа хладном водом. *На почетку ми је стварно било тешко али сада сам се привикла тако да радим што више само да ми време прође, да што пре стигнем до тебе у твоју собу, у твој кревет, да ми ставиш руку испод главе па да ме чврсто стегнеш тако да почнем да цвилим. Да ме онда пуно, пуно љубиш све док непаднемо у ватру...* Писмо завршава конвенционално, причом о деци, себи, изливима љубави и чежње.

Он одговара истога дана. Таман је помислио да нема ништа од писама, кад га је пробудио човек који наплаћује струју и он је на степеницама у ходнику угледао њено писмо. Његовој срећи нема краја, само чита писмо и љуби њену слику на *нахткасни*: *Чекам само да се вратиш да ти кажем колко сам болесно луд без тебе јер те волим. Док ти ово пишем сав се тресем као у неком трансу од узбуђења јер ми твоја одсутност досада најтеже пада. Веруј ми вилица ми се сва тресе само што не заплачем од среће што имам такву девојку. Увидео сам ових последњих 6 дана да се стварно поносим са тобом и да те као такву пуно волим. Срећан сам што те волим и задовољан што увиђам да немогу без тебе. Хтео бих да ти кажем да те лудо волим да сам луд за тобом.*

Ипак, што је сигурно сигурно је, па он у наставку писанија, посредно, из потаје али са јасном поруком, по мало и упозорава: *Реци ми само да ме волиш и ја ћу бити најсрећнији муж на свету. Схватам да си сада знатно старија озбиљнија и да си сада много приврженија према мени и то ме сазнање чини сигурним у тебе. Незаборава да сада поседујем неограничено поверење у тебе. Незаборава да ја више него икад требавам то поверење које ти дајем. Љубоморан сам на цео свет што те кришом гледа а ја немогу. Нељути се осећам да сам себично љубоморан јер желим само да те гледам и да радим нешто поред тога. Мислим да знаш нашта мислим. Не брини код мене и мог колеге на спрату ниже морал је на висини а на њему се налази најачи катанац који можеш само ти да отвориш кад се вратиш.* После ових контрадикторности у вези поверења и љубоморе, о завршава писмо информација о његовом учењу, његовој заљубљености до ушију и са обећањем да ће писати већ сутра.

Седамнаестог, истог месеца, он поново пише. Досадно му је без ње, умире од досаде такорећ'. Само њена писма унесу мало живости у његово монотони живот. Радио му се покварио а транзистор су однели стари, па не може да слуша музику, а она само зна шта њему музика

значи. Вежба и учи напорно и мучи га несаница. *Зато сад молим да дани што брже прођу да би дошла да ми напуниш кућу, кревет и срце...* – баш тим редом... Ослабио је неколико килограма и сад је *шланк*. Почео је, у *доколици*, да пуста и бркове. Њу моли за прамен косе да има шта да мирише док она није ту. Време је хладно, нека поздрави другарице, воли је...

Сутрадан он пише и следеће писмо. Нешто му није јасно, водио је он евиденцију и приметио (баш као и ми) да она баш и не пише сваки дан, јер да је тако писма би већ стизала свакодневно а не овако тек по неко на неколико дана. А он држи обећање и пише сваки дан. Зато је моли да се уозбиљи и почне да пише како су се договорили. Онда прелази на неке друге, еротичније теме: *Твоја слика још увек стоји испред мене и меркам те од главе до пете и пажљиво студирам сваки део твога тела. Морам да ти кажем да ме то лудо узбуђује поготову што смо ти и ја на тој слици припијени једно уз друго (слика са нове године). Признајем лудо изгледаш. А онда, после пар конвенционалности (време, посета код њених...) удара на романтичне ноте: Често узмем гитару у руке и свирам неке лепе меланхоличне песме кроз којих стално видим и тебе. И нисам свестан тога нека суза се скотрља низ моје лице пуно браде уопште се не бријем брада и бркови су ми огромни. Нећу да их бријем док ти недођеш. Јер на неки начин жалим за тобом и то ми никако не да мира.*

Она писмо почиње са „*мужу мој*“ и пише га 20. августа 1971 године. Јавља му да јој се сестра породила и да ће ићи код ње, са њим, чим се врати. Остало је по старом, деца, прање њиховог веша, кафенисање са колегиницама. „Добила“ је пет дана раније па је завршила са купањем. Боли је стомак због тога па јој ни *бускопан* ништа не помаже. Данас има заказан разговор са једним родитељем који ради у пошти па, ако хоће, може и он да закаже телефонски разговор преко поште. Наравно и њу радују његова писма. Онда завршава, очигледно осврћући се на неке теме и разговоре које су они већ водили а који у позадини имају односе са његовом мајком: *Ми ћемо бити најсрећнији брачни пар на свету само ако будемо живели сами. Да можемо да уживамо у својим телима кад год то пожелимо. Мислим да се слажеш са тим. Само, да ли се слаже и његова мама? – то ћемо можда касније и сазнати. Писмо завршава својим најјачим (до сада аргументом): Волим те, желим те љубим те тамо где год ти пожелиш: надам се да те то узбуђује.*

Он пише након два дана и наставља тираду из претходног писма. Две трећина простора користи за критику упућену њој: јер не пише.

Цитира је да је обећала писати *сваки дан*, а од писама ни трага ни гласа. Забринут је. Шта је по среди? Он пише редовно, већ је написао *роман писмо*. Итд, итд... Онда креће на новости. Главна новост је да је пустио браду и бркове и да он мисли да му изванредно стоје (споредна вест је да много учи). Смршао је: *Верујем да ћеш се пријатно изненадити кад ме будеш видела у недељу рано, рано најраније што можеш доћи, да ме пробудиш. А ја ћу сањати да долази бела вила у белом плашту са белим велом на глави на белом коњу да пољубцем пробуди (тако пише) уснулог принца кога само може да пробуди пољубац његове драгане*. Иако није баш јасан мотив што се тиче помињања *белог коња* у свој тој причи - не може му се спочитати да није покушао да буде романтичан.

Она не добија редовно писма од њега – нема разлога да јој не верујемо. И она једва чека да се виде, *желудац јој дрхти* при помили на њихов сусрет. Само мисли *на један дуг пољубац, још јачи стисак и оно што следи после тога. Воли ли је он још?* – пита га. Деца се играју на плажи а она му пише. Примила је плату и дневнице – сасвим солидно. Купила му је *знак дивокозе на браон плочи који виси на кожној опути – оно модерно што је*. Ако може, било би добро да је сачека на аеродрому. Како иду припреме за упис на академију – пита га – и завршава писмо изливима љубави и чежње.

Најзад и она добија она фамозна писма са критикама. Није тачно да је немарна него нема времена, стално је са децом, чува их, пере, а сада је почела и да их пакује. То је огроман посао за који је она, ето, добила и похвалницу за одличан *васпитно-идеолошки рад*. Не зна да ли ће он на време добити ово писмо али планира да сутрадан по повратку, ујутро у шест сати буде код њега, рачуна да ће га наћи у кревету где ће се и она *завући*.

Мили немој да се љутиш али твојој бради се не радујем. Верујем да ти лепо стоји али ја волим твоје бело, лепо лице. Знаш како се радујем када си лепо обријан. Па могу слободно да те љубим да те милујем. Онда ми изгледаш уредан – пише она, па наставља – Мили твоја писма су тако лепа. Пишеш као неки песник. Можда ја не тако лепо јер сам увек уморна тако да гледам да ти се јавим и кажем оно што тренутно осећам не упуштајући се у већа размишљања о љубави. Мада знаш колико те волим.

Драго јој је што вредно учи, она нигде не излази (као по обичају) али је била са другарицама у кантину на гирице. Чим почне да чита његова писма: заплаче се. Другарице је онда теше. Сад мора са децом на вечеру те писмо приводи крају. На крају има и пост скриптом: *Обриј се ако будеш хтео. Мада ја то желим.*

Они ће се узму. Морам у сленгу, лепше је и лакше. Већ је новембар месец 1971-е године. Он је отишао да студира ван Београда, она и даље ради. Припремају и неку малу свадбицу. Тако она пише свом студенту о техничким детаљима тог веселја, ко ће кога и где да сачека, ко иде са ким, итд. Наставља у сличном тону: *У уторак сам била са Р...* (претпоставља се да јој је то будућа свекрва) *и купила мени беле ципеле, хаљину и шал. Њих двоје ми иду на нерве само гледају на паре. Моја сестра се фрапирала кад је чула да нећемо ништа добити са ваше свадбе. Ја сам јој рекла да није важно.* Писмо је кратко, јер се нема времена. Завршава се са следећим реченицама: *Иначе сам тебе пуно пожелела. Данас сам читала Чик па тамо неке слике па кажем колегиници „кад се дочепам оног мог има да га нема“.* *Мајкеми. Видећеш тешко теби.* Ајд' што је он брљавио са правописом и интерпункцијом, него је то изгледа прешло са њега на њу, мада је у претходним писмима она колико-толико држала до неког нивоа писмености. То је најмање важно, тек успут се помиње, више реда ради него из потребе (ваљда преписивач ових редова жели себе да амнестира од будућих критика).

После скоро месец дана, кад је све било готово и кад су већ муж и жена (мачка печена) и живе заједно, она њему пише. Уторак је, четири поподне, она је са њиховом кумом у њиховој собици, слуша „Студио Б“ и ужива. Ту лебди околу и њихова велика љубав. Обрадовало ју је то што су се помирили. Он и даље има погрешно мишљење о њој. Она о њему има добро мишљење и цени га. А оно што по некад повиси тон или хоће да буде по њеном то је у бити њене природе. Има времена, прилагодиће се они једно на друго. Не треба ни да помисли да ће га она изгустирати или оставити због новца како тврди његова мајка. Она га воли таквог какав је – без пребијеног динара. Љубави, ниси ни свестан колико ми је тешко што се твоја мама тако понаша према мени а и према мојима. Ја сам свесна тога да ти мораш волети своје родитеље своју мајку више од осталих али јој то не даје за право да руководи нашим животом, или што је још горе покушава да нас посвађа или пак подбоде довољно да се ја и ти око тога препиремо. Знаш како ме је увредила кад је рекла твојој сестри: „Шта је волиш кад ти је узела брата“. Као да сам те ја узела а ти мене не волиш или мислим да си ти са њом ожењен или самном. Са обадема не можеш. Кратко (можда не баш) и: јасно! Онда га моли да у суботу од њих не доноси ништа, ништа јој не треба од њих, може она и сама да се снађе. Сугерише му да би највише волела да сами дочекају Нову годину а не код њих како су се договорили: *Мени се*

тамо не чека Нова Година. Ја ћу бити ужасна. А зар тако да дочекам наредну годину. Ја боље да се више никада не сретнем са њима. Јер ћу се тако посвађати. Завршава врло паметно и зрело: Не могу да дозволим да се ико меша у мој живот. Довољно сам паметна да то чиним сама. Уосталом и ти си ту.

О претходном су очигледно разговарали усмено јер он у свом писму после неколико дана ни не помиње те проблеме. Задовољан је, вели, што су о свему лепо разговарали и што су се све лепо договорили. Извињава се што ју је држао будну мада јој се спавало и морала је ујутро на посао али су макар неке ствари истерали на чистац. *Веруј ми да је то по мом први разговор у коме си ме до краја саслушала и у коме си била неодољиво љубазна према мени.* Треба да налазе заједнички језик јер су то ствари које чине њихов живот лепшим. Нека га чека у петак у њиховој кућици, али ће каснити, јер мора поподне да узме потпис од професора „Народне одбране“. *А ти мени напиши шта си урадила са кредитом и телевизором горим од нестрпљења да сазнам шта је било са тим. Ја ето као и сваки муж хоћу да знам шта се збива у мом дому извињавам се нашем дому – шалим се само ми напиши шта си урадила.* Ни студије не могу променити лоше навике у правопису – очигледно. Он мора на часове те завршава ово писмо.

Мили мој, управо сам стигла у одбаниште на посао и одмах да те обрадујем стигао је телевизор и то исправан купила сам спољњу антену (8500 хиљада) и 2000 хиљаде кабал 10м. Мислим да ће бити доста. Можда ћеш је ти наместити док дођеш. Газда ми је са посла дошао колима и довезао ми телевизор. Па сам им ја синоћ купила Фрушкогорски бисер и неке колаче да их почастим и из захвалности што ми је довезао па нафту донео. Све то толико није важно колико смо се ја и Нада изненадиле а и трговац када смо га укључили мислили смо да ништа не ради а оно слика ко' бог. Продавац се запрепасто каже да је мислио да је тотлано покварен. Само му фали дугме за контраст, али то ће ми набавити Љуба (мој брат). Али он и није тако важан јер има дугме за осветљење слике (следи цртеж дугмића). И фино је стао на ветрину. Знаш како соба сада изгледа пуна. Купила сам Нади поклон. И газди потрошила сам скоро 10.000 хиљада. Тако да ми је остало 30.000 х. од кредита. Да, било је то време кад смо били срећни онда кад се купи телевизор (за то се подизао кредит, мада се у нас ни до данас није много променило по том питању), чашћавало се по комшилуку, људи су долазили на честитање и куповали су се поклони. Била је то велика ствар за млади брачни пар, па још ако је и исправан, какав је случај био овде, их, срећи нема краја. У наставку овог

„пословног“ писма, она обавештава свог драгана о томе шта ће урадити са остатком новца од кредита и евентуалног новца од тринаесте плате о којој се све више прича. Видела је један жути џемпер са рол-крагном (14.000) и једне маслинасто-зелене фармерке (није написала цену) даље: платила је гајтан газди, платила је нафту, првог остаје да се плати кирија, струја и њему шивење панталона. Једно 5.000 ће коштати торта за његов рођендан („матор коњ а месе му торту“, примећујемо ми и потврђујемо закључак да је у питању размажено мамино дете). Даће она и његовима 10.000 зато што они спремају такође прославу?! Она не би волела да иду код њих, нека размисли о томе да остану кући и гледају телевизију а тек сутра оду до њих. Даље, тешко јој је да сама лега у кревет али: шта ће. Још није „*добила госте*“ али је боли стомак па ће скоро бити. Боле је и груди па не може да носи брусхалтер (нада се да се он не љути због тога). Чим стигне следи лепа вечера (пут до мушког срца води преко стомака). Наравно: воли га његова женица.

Он јој шаље телеграм уочи Божића: *Због одласка професора на лечење имамо колоквијум (тако пише) из социологије у суботу долазим истог дана увече.*

После двадесет дана следи једно кратко али садржајно писмо од ње. Она му пише *без разлога*, једноставно је осетила потребу да *опити* са њим („*али не сексуално*“). У суботу иде за Београд, ићи ће у биоскоп и посетити његове пре него оду на село. Њена мајка се не осећа добро јер је у оном периоду код жена кад су „*менструације болне*“. И она је *сумњива*, по речима њене сестре. Мука јој је и стално јој се спава. Нека не заборави пицаму и јастучницу кад буде долазио. Воли га, његова женица.

А онда је прошло неколико месеци и она је опет на мору са децом. Место је дивно за одмор, све је прилагођено деци, а она су златна и лепо је слушају. Још се није купала јер је „*добила госте*“. Устала је око пола четири и изашла напоље (пошто је њена соба до излаза) и гледала рађање новог дана. Тако је желела да је он поред ње. Да јој није транзистора: полудела би. Италијани имају одличну музику. Шаље му адресу и подсећа га на „*оно*“ што су радили код њега у студенском дому. *Поздрави твоје друштво. Немој оне женске. Неумем да изигравам културу.*

У следећем писму га теши што му не пише много али нема о чему. Једино да сваки дан напише да га воли. Поцрнела је – неће је познати. Од свих назочних највише. Нека јој пише како он стоји са испитима, нека обиђе њене, нека јој јави шта има у вези њеног посла на другој општини (ближе стану). Добиће добре новце за ово летовање

(63.000). Купиће му фармерке. Ако нађе неке добре, нека узме паре *са оног места испод њених комбинизона у фиоци*. И нека плати њене књиге првог. И нека јој среди за личну карту. И: воли га. И: довиђења.

Одмах да раскрстимо: ово које следи је задње писмо које имамо. И, доста је. Претерано би било настављати даље. Уследила су деца (надамо се), обавезе, све мање романтике и љубави а све више рутине и навике. Дошле су године, нова интересовања, нови проблеми. Дошла је старост (надамо се, опет).

Она му се јавља са мора. Говори му о новом послу (о коме је нешто поменула у претходном писму). То је добро за њу, нада се да ће имати и годишњи одмор јер је само променила обданиште. Нада се и да он даје испите (оцене нису важне). Тамо је лепо, мирно, деца су добра. Гледа по мало телевизор, који је преко пута њене собе (све је близу њене собе). Слуша и транзистор. Увече по мало пијуцкају вина које набавља управник, иначе добар чова. Она одбројава дане, јавиће тачно кад стиже а он мора да набави нека кола да би је сачекао. Пред крај писма и овог нашег дружења она му пише: *Мили сад немам толико шта да ти пишем, само могу да ти кажем да те толико желим да ноћу сањам све и свашта. Па ме ујутро боли глава. Нисам ни могла замислити да ће „ТО“ и мени недостајати, али то је знак да се мењам, на боље што се тиче секса. Изгледа да ме сунце раскравило на више нисам хладна стена.*

Следе поздрави, изјављивање љубави, чежња и на крају је нацртано једно срце прободено стрелом.

КРАЈ

Лепо смо се дружили, па је ред и да се лепо растанемо. Мени је улепшало време док сам се бавио њима. Лепо, суштински неискварено, са свим финесама. Право ремек дело писане форме која је блиска животу, времену и животном добу оних о којима смо писали. Боље од овога не може. Па нека и доживим судбину писца оптуженог за плагијат. Баш ме брига. Ово је типична прича испричана на Бувљој пијаци. Свака за себе је непоновљива и недостижна за вештачко списаније.

А они: нек опрошћавају.

11.

Најзад и мени једно књижевно признање: пријатељ ми јавља да је на Бувљој пијаци нашао мој роман "Колона" (28-ог јануара 2011). Драго ми је да сам својим досадашњим радом заслужио такво признање, јер, није лако и свакако није мала ствар доспети својим уметничким делом

на Бувљу пијаци и сврстати се међу класике „бувљовизма“. Цена није нека (за нормална мерила која су ненормална јесте али је велика за „бувљопијачка“ мерила): 50 динара. Изванредно, јер ја сам Достојевског, Црњанског и остале геније писане речи плаћао и по 20 динара.

Пошто сам својим делом стигао на Бувљу пијаци (жао ми је једино што ја нисам набасао на њу) онда имам право да уђем у ову књигу (не као аутор исте већ као предмет исте). Ко је читао ове списе схватиће због чега сам поносан.

Кад својим делом стигнете на Бувљу пијаци то значи да сте процес нечега чему можда још не можемо наћи име и опис али свакако: нечег важног. Та књига није превалила кратак нити лак пут од мојега пера, преко штампарије, из руке у руку, до: Бувље пијаче.

12.

На унутрашњој страни једне књиге из 1905. године налазим следећи запис руком: *"Радомир Трајковић, студент медицине, одлично, славни хирург; човек који живе људе претвара у мртваце, научник који се рађа само једном; пливач који прелази 100 м краул испод 3 минуте. Рођен 1923 а испустио своју млађахну душицу у цвету младости 2014".* Copyright by (нећико) Maksimilijan fon Erenrajh.

На задњој страни је написано:

"Ноћ... На хируриком, белом столу

Лежи голо, живо, бледо биће

које тихо јауче у свом страшном болу
и дрхтаво тело немоћно миче".

Одломак из хируршке песме "Слепо црево"

Игор Ђурић

Курлебало Станојев. Курђун Николин. Аскурђел Иванов. Курђел Петков.
Наврунук Ђурин. Чукунунук Спасојев. Праунук Милојев. Унук Данилов. Син
Милисавов. Отац Ђурађов.

Рођен 26 јануара 1968 године у Истоку.

Писац.

Објавио:

Збирку песама „Недовршене песме“, 1997;

Роман „Колона“, 2005;

Збирку прича „Источке приче“, 2009;

Збирку есеја "Метохија и Косово", 2010;

Роман "Клинички живот", 2012;

Збирку прича и песама "Источке приче - сентиментална историја једне
вароши", 2014;

Роман "Време злих пастрмки, 2016;

Роман "Девети круг Светог краља - изопачено време велике деветке", 2017;

Заступљен је у зборницима, збиркама, штампаним медијима и присутан
на интернету. Одсутан из свих институција, интересних група, партија и
организација.

Воли и вољен је.

Свако написано слово посвећује Гоци.

